



TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

1993

Y I L I N A

G İ R E R K E N

T Ü R K

E K O N O M İ S İ



TÜRK SANAYİCİLERİ VE İŞADAMLARI DERNEĞİ

1993 YILINA GİRERKEN TÜRK EKONOMİSİ

İSTANBUL

OCAK 1993

(Yayın No: TÜSİAD-T/93.1.158)

Meşrutiyet Caddesi, No. 74, 80050 Tepebaşı/İSTANBUL

Telefon. 249 54 48 - 249 07 23 • Telefax: 249 13 50

Bu yayının tamamı veya bir bölümü TÜSİAD
"1993 Yılına Girerken Türk Ekonomisi" referansı
yazılmak kaydıyla yayınlanabilir.

Basıldığı Yer
İde Ajans Tic. Ltd. Şti.

ÖNSÖZ

"1993 Yılına Girerken Türk Ekonomisi" adlı bu çalışma 1991 ve 1992 yıllarının bilinen son rakamlarına ve 1993 yılı tahminlerine dayanılarak hazırlanmıştır.

TÜSİAD, ülkemizin ileri gelen sanayici ve işadamları tarafından 1971 yılında anayasamızın 33'üncü maddesine göre kurulmuş, **kamu yararına** çalışan bir özel sektör kuruluşu olup yayınlarında bilimsel ve tarafsız kalmayı amaç edinmiştir. Raporda belirtilen değerlendirmelerin TÜSİAD üyelerinin görüşleriyle doğrudan bir ilişkisi söz konusu değildir.

Bu çalışma, TÜSİAD Genel Sekreteri E. İhsan Özöl yönetiminde Ekonomik Araştırmalar Bölüm Başkanı Nilgün Demirtaş, araştırma uzmanları Veyis Fertekligil, Ümit İzmen, Arzu Turhan ve Emre Can tarafından hazırlanmıştır.

TÜSİAD Danışmanları, Prof. Dr. Süleyman Özmucur'un Milli Gelir, Yatırımlar, Üretim, İstihdam, Prof. Dr. Erdoğan Alkin'in Kamu Maliyesi, Dış Ekonomik İlişkiler, Azmi Fertekligil'in Sermaye Piyasası'ndaki Gelişmeler, Dr. Adnan Büyükdeniz'in Parasal Gelişmeler konularında yaptıkları çalışma ve değerlendirmelerden yararlanılmıştır.

Raporun hazırlanmasında Bakanlıklar, DİE, DPT, TCMB, HDTM, ANKA ve IMF yayınları referans olarak kullanılmıştır.

OCAK 1993

1993 YILINA GİRERKEN TÜRK EKONOMİSİ

ÖZET VE SONUÇ

7

BÖLÜM I

GSMH, YATIRIMLAR, ÜRETİM, İSTİHDAM

1. Gayri Safi Milli Hasıla	15
2. Ekonominin Genel Dengesi	17
3. Yatırımlar	18
4. Üretim	27
5. İstihdam	33

BÖLÜM II

DÜNYA EKONOMİSİ ve DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER

1. Dünya Ekonomisinde Gelişmeler	43
2. Dış Ticaret	44
3. Görünmeyen İşlemler	51
4. Dış Borçlar	52
5. Ödemeler Dengesi	55
6. Yabancı Sermaye	55
7. Uluslararası Rezervler	56
8. Döviz Kurları	58

BÖLÜM III

KAMU MALİYESİ, PARASAL GELİŞMELER , SERMAYE PİYASASI

1. Kamu Maliyesi	61
2. Kamu İktisadi Teşebbüsleri	69
3. Para Politikaları	69
4. Emisyon, Rezerv Para ve Para Arzı	72
5. Mevduat/Kredi Gelişmeleri	74
6. Fiyatlar ve Enflasyon	77
7. Altın Fiyatları	80
8. Sermaye Piyasası	81
1992 YILI EKONOMİK ÖNLEMLERİ	89

EK I	
TABLolar	101
EK II	
TÜSİAD 1993 TAHMİNLERİ	125
EK III	
TÜSİAD ÜYELERİ BEKLENTİ ANKETİ SONUÇLARI	129

ÖZET VE SONUÇ

Büyüme hızı geçen yıla göre daha yüksek düzeyde gerçekleşti. Bu artış büyük ölçüde tüketim artışından kaynaklandı.

Yılın ilk dokuz ayında Türk ekonomisinin büyüme hızı sabit fiyatlarla yüzde 5.8 gibi geçen yıla göre oldukça yüksek bir düzeyde gerçekleşmiştir. Büyüme hızının üçer aylık dönemler dikkate alındığında yılbaşından bu yana giderek yavaşlamasına karşın 1992 yılı için öngörülen hedefe ulaşacağı ve yıl sonunda yüzde 5.4 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Ekonominin Körfez Krizi nedeniyle durgunluğa girdiği 1991 yılını izleyen bu yılda büyüme hızının doğal olarak oldukça yüksek bir düzeyde belirlenmesi önceden bekleniyordu.

GSMH'da gözlenen büyüme, üretim artışına yönelik politikalardan çok toplam tüketimdeki yüzde 9.5 oranındaki artışın uyardığı kapasite kullanımından kaynaklanmıştır. 1992 yılında özel tüketim yüzde 10.6, kamu tüketimi yüzde 1.9 artmıştır.

Sabit sermaye yatırımlarının GSMH'ya katkısı ise sınırlı bir düzeyde kalmıştır. 1992 yılında sabit sermaye yatırımları sabit fiyatlarla yüzde 1.3 oranında artış göstermiştir. 1991 yılında yüzde 3.5 oranında gerileyen özel sektör sabit sermaye yatırımlarındaki artış 1992'de yüzde 1.4 olurken, kamu sabit sermaye yatırımlarındaki artış hızı yüzde 3.8'den yüzde 1.1'e gerilemiştir. Stok

değişiminin yüzde -0.1 olarak belirlenmesi nedeni ile toplam yatırımlardaki artış ise yüzde 0.7'de kalmıştır.

Özel sektörün geleceğe dönük yatırım eğilimlerinin bir göstergesi olan yatırım teşvik belgeleri tutarının 1992 yılının ilk dokuz ayında geçen yıla göre sadece yüzde 16 artarak 26.2 trilyon TL oranında gerçekleştiği görülmektedir. Ancak bu dönemdeki enflasyon oranı dikkate alınacak olursa teşvikli yatırım tutarlarının tüm sektörlerde gerilediği anlaşılmaktadır.

Enflasyon geçmiş yıllar düzeyinde kaldı

Yılın ikinci ve kısmen de üçüncü çeyreğinde yavaşlama eğilimine giren fiyat artışları son çeyrekte yeniden hızlanmış ve böylece 1992 yılı enflasyonu 1991 düzeyinin üzerinde gerçekleşmiştir.

Toptan eşya fiyatları yıllık bazda 1991 yılına göre 2.2 puan artarak yüzde 61.4 olarak belirlenmiştir. Tüketici fiyatlarındaki artış ise 1991 yılında yüzde 71.1 iken, 1992 yılında yüzde 66.0 olmuştur. Ancak 12 aylık ortalamalar dikkate alındığında, toptan eşya fiyatlarının geçen yılki düzeyinin 6.8 puan, tüketici fiyatlarının ise 4.1 puan üzerinde olduğu görülmektedir. Böylece yüzde 42 olan yıl sonu enflasyon hedefi büyük ölçüde aşılmıştır. Özel tüketim talebinde gözlenen önemli boyuttaki

genişleme yanında, yıl sonu enflasyon hedefi ile tutarlı olmayan bir parasal genişleme hızı 1992 yılı enflasyonunu belirleyen başlıca faktörler olmuştur.

1992 yılında tüketici fiyatlarındaki artışlar son yılların eğilimine uygun olarak toptan eşya fiyatlarının üzerinde seyretmiştir. Bu gelişmede 1992 GSMH büyümesinin ağırlıklı olarak tüketim talebindeki canlanmadan kaynaklanması etkili olmuştur.

Kamu personel harcamalarındaki artış, borç faiz ödemelerinin öngörülenin üzerinde gerçekleşmesi ve gelir hedeflerine ulaşılamaması gibi nedenlerle kamu kesimi borçlanma gereğinin hedeflenen düzeye düşürülememesi enflasyonist baskıları artırmıştır.

İşsizliğin boyutları 1992'de önceki yıl düzeyinde kaldı.

DİE tarafından gerçekleştirilen Hanehalkı İşgücü Anketi'ne göre toplam işsiz oranının Nisan 1992'de yüzde 8.0 olduğu belirlenmiştir. Ancak eksik istihdam nedeni ile atıl durumda bulunan işgücü de hesaba katıldığında işsizlik oranının yüzde 15.9 olduğu görülmektedir. İşsizlik oranının daha önceki yıllarda olduğu gibi eğitimli genç nüfus arasında yüksek oluşu dikkat çekmektedir. Verimli yatırımların yeterli düzeyde yapılamaması nedeniyle işsizliğe karşı yine çaresiz kalmıştır.

Endüstriyel ilişkilerde sorunlar devam etti.

Son yıllarda Türkiye'de işçi-işveren ilişkilerindeki istikrarsızlık sık sık çalışma

barışının bozulmasına neden olmuş, toplu iş sözleşmeleri çoğu durumda uzun süren görüşmelerden sonra bir uyuşmazlık ve grev uygulamasının ardından imzalanabilmiştir. Özellikle 1987 yılından bu yana artan grevler yüksek işgünü kayıplarına ve ekonomide istikrarsızlığa neden olmuştur. İşçi ve işveren kuruluşları arasında uzlaşma sağlanamaması sonucu 1992 yılının Ocak-Eylül döneminde 59,830 işçinin katıldığı 85 grev gerçekleşmiş ve bu grevler sonucunda 1,002,152 işgünü kaybolmuştur.

Diğer yandan ücretler üzerindeki yüksek vergi yükü işgücü maliyetlerinin artmasında önemli bir rol oynamaya devam etmiştir. 1989 yılından bu yana Türkiye'de işgücü maliyetlerinin yükselmesine karşın, AT ülkelerinde çok düşük artışlar kaydedilmiş, hatta bazı ülkelerde düşüşler görülmüştür. Bu gelişmeler sonucu AT ülkelerinde ve Türkiye'deki nominal işgücü maliyetleri arasındaki fark 1988 yılında 5.55 kat iken, 1991 yılında 1.77 kata inmiştir. Bu durum işgücü verimliliği açısından AT ülkelerinin gerisinde bulunan Türkiye'nin rekabet gücünü olumsuz yönde etkilemektedir.

Kamu kesimi borçlanma gereğinde düşüş sağlandı. Ancak yıl sonu hedefi gerçekleştirilemedi.

1993 Yılı Programı'nda yer alan verilere göre 1991 yılında yüzde 14.4 olan kamu kesimi borçlanma gereğinin GSMH'ya oranının 1992 yılında yüzde 12.6'ya gerileyeceği tahmin edilmektedir. Bu durumda kamu kesimi borçlanma gereğinde yüzde 8.8 oranındaki yıl sonu hedefinin gerçekleştirilemeyeceği anlaşılmaktadır.

Ağırlıklı olarak konsolide bütçe açıklarının neden olduğu kamu kesimi borçlanma gereğinin yüzde 10'un altına düşürülememesinde son bir yıl içinde çeşitli seçim vaadlerinin yerine getirilme endişesi ile yapılan harcamalara karşın bütçe gelirlerinin yeterli düzeylere ulaşabilmesi için önlemler alınamaması etkili olmuştur. Maaş, ücret ve faiz ödemelerindeki artışların önemli ölçüde etkili olduğu bütçe açıklarının GSMH içindeki payı 1991 yılında yüzde 7.4, 1992 yılında ise yüzde 7.3 olarak gerçekleşmiştir. Faiz ödemeleri hariç tutulduğunda 1991 yılında yüzde 2.1 olan bütçe açığının GSMH'ya oranının 1992 yılında yüzde 1.3 olacağı beklenmektedir. Diğer yandan hala yüksek düzeyde bulunan KİT açıkları kamu kesimi borçlanma gereğinin düşürülememesinde diğer bir etken olmuştur.

Kamu finansman açığının gerek Merkez Bankası kaynaklarının zorlanması, gerekse aşırı iç borçlanma yoluyla karşılanması ekonomik istikrarı bozmaya 1992 yılında da devam etmiştir. Özellikle yoğun iç borçlanma bir yandan faiz oranlarında artışa neden olurken, diğer yandan özel sektörün kullanabileceği kaynakların daralmasına neden olmuştur.

İç borçlanma rekor düzeye ulaştı. Para Programı hedefleri gerçekleştirilemedi.

32 trilyon TL bütçe açığı ve yüzde 42 yıl sonu enflasyonu varsayımlarına dayalı olarak hazırlanan 1992 yılı Merkez Bankası Para Programı hedefleri, kamu açıklarının planlananın üzerinde gerçekleşmesi ve kamu kesimi borçlanma gereksiniminin yılın ilk

yarısında büyük ölçüde Merkez Bankası kaynaklarından karşılanması sonucu aşılmıştır.

Yılın ilk aylarında gözlenen hızlı emisyon artışının yarattığı enflasyonist etkiyi azaltmak, döviz piyasalarında oluşan talep baskısını hafifletmek ve TL'nin dış değerinde istikrar sağlamak amacıyla Merkez Bankası'nın döviz piyasalarına yaptığı müdahaleler resmi döviz rezervlerinde azalmaya yol açmıştır. Resmi döviz rezervleri, Hazine'nin yurtdışına tahvil ihracı yoluyla gerçekleştirdiği dış borçlanmanın ve kısa vadeli sermaye girişlerinin etkisiyle, tekrar artış trendine girmiş ve toplam döviz rezervleri Ekim sonu itibariyle 14 milyar dolara yaklaşmıştır.

1992'nin ikinci yarısında ise kamu açıklarının finansmanında iç borçlanma yeniden ağırlık kazanmış, bunun sonucunda iç borç stoku, yıl sonu hedefi 128 trilyon TL iken, Ekim sonu itibariyle 144 trilyon TL'ye ulaşmıştır. 1992 yılında iç ve dış borçlanmada kısa vade ağırlık kazanırken, faiz oranlarının 1991 yılına göre artması dikkat çekmektedir.

Ekonomide Türk Lirası yerine döviz tutma eğiliminin hızlanması sonucu döviz tevdiat hesaplarında artış oldu.

Mevduat faiz oranları 1992 yılında nisbeten istikrarlı bir seyir izleyerek yüzde 70'ler düzeyinde gerçekleşirken, toplam konsolide mevduat yılın yaklaşık 10 aylık döneminde yüzde 47 oranında artış göstermiştir. Aynı dönemde gerçekleşen enflasyon hızı dikkate alındığında, toplam mevduatın reel anlamda bir artış göstermediği gözlenmektedir. Ekonomide "para ikamesi"nin hızlanması sonucu yurtiçi

döviz tevdiat hesaplarının toplam mevduat içindeki payı yüzde 40-45'lere ulaşmıştır. Bu durum para politikalarının etkinliği açısından sağlıklı bir gelişme olarak değerlendirilmelidir.

1992 yılının ikinci yarısında fon piyasalarında gözlenen gelişmelerden birisi de bankaların, munzam karşılık ve disponibilitateye tabi olmayan "Varlığa Dayalı Menkul Kıymet" ihracına başlamalarıdır. Bankalar bu yolla kaynak maliyetlerinde yaklaşık yüzde 20 oranında bir tasarruf sağlamışlardır. Toplam mevduatta yılın son aylarında gözlenen yavaşlamanın nedenlerinden birisi de mevduat faiz oranlarından daha yüksek net getirili bu tür ihraçlara yönelinmesi olmuştur.

1992 yılında da vergi reformu ve özelleştirmenin hızlandırılması konularında ciddi bir ilerleme kaydedilemedi.

Toplumun tüm kesimlerinin acil bir vergi reformu konusunda görüşbirliği içinde ve özveriye açık olmasına karşın bu konuda bir ilerleme sağlanamamıştır. Böylece vergi kaçaklarının engellenmesi, düşük gelir grupları üzerindeki vergi yükünün hafifletilmesi ve vergi idaresinin etkinliğinin artırılması konularında bir başarı elde edilememiştir.

Kamu kesimi açıklarının bugünkü düzeye ulaşmasında büyük sorumluluğu bulunan KİT'lerde özelleştirme sürecinin 1992 yılında daha hızlı çalışması sağlanamamış ve özelleştirme programı dışındaki kamu işletmelerinde iyileştirici yapısal değişiklikler gerçekleştirilememiştir.

Kamu kesimi borçlanma gereğinin azaltılabilmesi için bir yandan vergi gelirlerinin artırılması, diğer yandan kamu harcamalarının aşırı bir biçimde hızlanmamasına özen gösterilmesi zorunludur. 1993 yılı bütçesindeki harcama hedefleri şimdilik bu konuda olumlu bir izlenim vermekle birlikte, yıl için bütçe uygulamalarında disiplinin devam ettirilmesi halinde hedeflere ulaşılacaktır. Bu amaca yönelik olarak zorunlu harcamalar ile gerçekçi gelir tahminlerini kapsayan orta vadeli bir program yapılması gereği bulunmaktadır.

Borsa'da duraklama devam etti.

Türkiye'de son on yıl içinde Sermaye Piyasası ve Borsa faaliyetleri oldukça düzenli ve hızlı bir gelişme göstermiştir. Hisse senedi işlem hacminin Kasım 1992 itibarıyla 51.3 trilyon TL'yi bulduğu İMKB'de fiyat gelişmeleri açısından son iki yıldır bir duraklama ve gerileme izlenmektedir. Fiyatlardaki keskin iniş-çıkışlar ve son yıllardaki sürekli düşüşler sonucu zarara uğrayan çok sayıda yatırımcı kitlesi Borsa'dan çekilmiştir.

Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi kurumsal yatırımcıların borsaya ilgi göstermemesi, ürün çeşitliliğinin sağlanamaması ve altyapı eksiklikleri bu piyasada istikrar sağlanmasını güçleştirmektedir.

1992 yılında ihracat olumlu gelişme gösterdi.

1992 yılının Ocak-Ekim döneminde geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 10.7 ora-

nında artış gösteren ihracat 12 milyar dolara ulaşmıştır. Bu dönemde sanayi ürünleri ihracatı 9.9 milyar dolar, tarım ve hayvancılık ihracatı 1.8 milyar dolar ve madencilik ürünleri ihracatı 223 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

1993 yılı için ihracat ve ithalat program hedefleri sırasıyla yaklaşık 17 milyar dolar ve 26 milyar dolar olarak saptanmıştır. Böylece dış ticaret açığının 9 milyar dolar dolayında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bu durum sağlıklı bir döviz dengesine işaret etmektedir. Dış ticaret açığının kısmen turizm gelirleri ve işçi dövizleri ile karşılanması, döviz sorununun çözümlenebilir olduğu anlamına gelmemektedir. Ayrıca, ihracat hedefinin oldukça iyimser belirlendiği gözönüne alınırsa, hedefin gerçekleşmemesi durumunda dış ticaret açığının 9 milyar doların, cari işlemler açığının ise 2 milyar doların üstüne çıkması beklenmelidir.

1992'de dış ticaret açığı arttı.

1991 yılında yaşanan durgunluk nedeniyle duraklayan ithalatın 1992 yılında tekrar hızlanması sonucu dış ticaret açığı genişlemiştir. 1992 yılının Ocak-Ekim döneminde ihracat 1991 yılının aynı dönemine göre yüzde 10.7 büyüyerek 12.0 milyar dolara ulaşmış, ithalat ise yüzde 8.4 artarak 18.2 milyar dolar olmuştur. Böylece dış ticaret açığı da yüzde 4.3 genişleyerek 6.2 milyar dolar olarak belirlenmiştir.

Dış ticaret açığındaki büyümenin yanı sıra, Körfez Krizi nedeni ile verilen hibelerin de önemli ölçüde azalması, artan turizm gelirlerine rağmen cari işlemler açığının artmasına neden olmuştur. Cari

işlemler açığının 1992 yılı sonunda 1.25 milyar dolar olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Kısa vadeli sermaye girişleri 1992 yılında ağırlık kazandı.

1992 yılında cari işlemler açığı ve döviz rezervlerindeki artış önemli ölçüde kısa vadeli borçlanma ile karşılanmıştır.

Ayrıca kısa vadeli borçlanmada faiz oranlarının 1991 yılına göre yükselmiş olması da sağlıklı bir gelişmeye işaret etmektedir. 1993 yılında cari işlemler açığının kısa vadeli sermaye girişleri ile finanse edilmesi yoluna gidilmemesi ve bir döviz bunalımı yaşanmaması için geçici dengelerin sağladığı yapay rahatlığa aldanılmaması gerekmektedir. Kısa vadeli sermaye girişlerinin dayandığı kur-faiz makası, gelecekte uygun bir kur politikasının uygulanmasını da riske sokmakta ve faizlerin enflasyonla birlikte düşmesi halinde, beklenmedik bir döviz sorununun ortaya çıkmasının önkoşullarını hazırlamaktadır. Bu nedenle, döviz sorununa kalıcı bir çözüm getirmek için hükümetin ihracatı hızlandıracak yeni yatırımlara öncelik vermesi gerekmektedir.

1993 için TÜSİAD Önerileri

1992'de ekonomide tüm kesimlerle yapıcı bir uzlaşma süreci içinde hazırlanacak ciddi bir stabilizasyon ve yapısal değişim programı ortaya konulamamıştır. Bu yıl, ekonomik durumu daha fazla ağırlaştırmamaya dönük kısa vadeli önlemlerle geçirilmiş ve enflasyonu olanaklar ölçüsünde geçen yıla aynı düzeyde tutma politikası tercih edilmiştir.

Yukarıda ana hatları çizilen ekonomik performans ile ülkemizin, AT ile ilgili hedeflerini ve 2000 yılına ilişkin umut ve haklı beklentilerini gerçekleştirmesi güç olacaktır.

Yıllardır süren kronik enflasyon toplumun bilinç altına girmiş ve tüm boyutlarıyla ekonomik faaliyetlere yansımıştır. Basit ve tek yanlı önlemlerle enflasyonun durdurulması olanağı bulunmamaktadır. Enflasyonu durdurmada başarılı ülkelerin deneyimlerinden yararlanılmalı ve geniş kapsamlı bir stabilizasyon programı yürürlüğe konmalıdır.

Enflasyonun indirilmesi toplumda tüm kesimlerin yararına olduğu için ülkede güçlü bir enflasyon lobisi olduğu ve bu yüzden hükümetin desteklenmediği iddiaları kesinlikle geçerli değildir. Bu konuda diğer yanlış bir kanı, enflasyonu durdurmanın maliyetinin milli gelirde düşüş ve işsizlik oranında artış olarak ortaya çıkacağıdır. Tüm kesimlerle uzlaşma ve işbirliği içinde hazırlanacak geniş kapsamlı, rasyonel ve inandırıcı bir stabilizasyon programı, yapısal engelleri ortadan kaldırma, yatırımları artırma, yeni istihdam yaratma yolu ile ilk yıllarda dahi milli gelirde bir düşüşe neden

olmayabilir. Böyle bir programın, sonraki yıllarda ise bir çok ülkede olduğu gibi hızlı kalkınma ve sanayileşmenin yollarını açabileceği gözardı edilmemelidir. Bu konuda kaybedilen her günün, faturasının ileride uygulanacak stabilizasyon programının maliyetini birkaç misli ağırlaştıracağı ve toplumun bir an evvel istikrara kavuşturulmamasının yalnız politik değil, tarihi bir sorumluluğu olacağı da unutulmamalıdır.

Demokrasi ve piyasa ekonomisi prensipleri içinde Türk sanayici ve işadamlarının batıda olduğu gibi oyunun kurallarına göre işleyen istikrarlı bir ekonomik düzene olan gereksinimi bir an evvel sağlanmalıdır. Zamanında yapılmayan tasarruflar ve yatırımlar ekonomide gelecek ile ilgili bir potansiyelin kaybı anlamına gelmektedir. Bu kayıplar kurulamayan fabrikalar, iş bulamayan insanlar ve mutsuz vatandaş grupları olarak ortaya çıkacaktır.

Yukarıda belirtilen görüşlerin ışığında TÜSİAD'ın dileği batı dünyasındaki sanayicilerin çalışma koşulları ile Türkiye'deki koşulların bir an önce eşit hale getirilmesi ve Türk girişimcisinin önünün açılmasıdır.

BÖLÜM I

GSMH, YATIRIMLAR, ÜRETİM ,İSTİHDAM

GSMH, YATIRIMLAR, ÜRETİM, İSTİHDAM

1. GAYRİ SAFİ MİLLİ HASILA

GSMH'nin dokuz aylık büyüme hızı sabit fiyatlarla yüzde 5.8, cari fiyatlarla yüzde 72.4 düzeyinde gerçekleşmiştir. Büyüme hızı 1992 yılının birinci çeyreğinde sabit fiyatlarla yüzde 6.7, ikinci çeyreğinde yüzde 5.9 ve üçüncü çeyreğinde de yüzde 5.2 olmuştur.

GSMH üçüncü çeyrekte cari fiyatlarla 351 trilyon 309.7 milyar, sabit fiyatlarla 30 trilyon 728.9 milyar lira olarak gerçekleşmiştir. Geçen yılın aynı dönemine göre sabit fiyatlarla yüzde 5.2, cari fiyatlarla yüzde 63.6 oranında artış kaydedilmiştir. Yılın üçüncü üç aylık döneminde büyüme hızı tarımda yüzde 3.3, sanayide yüzde 5.5 olarak belirlenmiştir. İmalat sanayiindeki büyüme hızı ise yüzde 5.1 olmuştur. 1991 yılının üçüncü üç aylık döneminde tarım binde 7 büyürken, sanayideki büyüme hızı yüzde 7.3'e ulaşmış, imalat sanayiindeki büyüme ise yüzde 7.5 olmuştur.

Yılın ilk dokuz aylık dönemi dikkate alındığında, büyüme hızının giderek yavaşladığı göze çarpmaktadır. Yılın ilk çeyreğinde geçen yıla göre yüzde 6.7 olarak gerçekleşen büyüme hızı, ikinci çeyrekte yüzde 5.9'a, üçüncü çeyrekte 5.2'ye inerek düşüş eğilimi göstermiştir. Türkiye ekonomisinin yılın ilk dokuz ayındaki büyüme performansı, yılın tümü için belirlenen GSMH büyüme hedefine ulaşılacağını göstermektedir. Ancak dikkate alınması gereken bir nokta, ekonominin Körfez Krizi nedeniyle durgunluğa

girdiği 1991 yılını izleyen bu yılda, özellikle bazı sektörlerin de itişiyile yüksek bir büyüme hızı kaydedilmesinin oldukça normal bir gelişme olduğudur.

DPT tahminlerine göre 1992 yılının tümü için tarım sektöründe yüzde 3.5, sanayi sektöründe yüzde 6.6 ve hizmetler sektöründe ise yüzde 4.6 büyüme beklenmektedir. 1992 yılı sonunda GSMH büyüme hızının yüzde 5.4 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Yapılan hesaplara göre yılın ilk dokuz ayında yüzde 5.8 büyüyen GSMH'nin, yılın sonunda DPT'nin tahminine ulaşabilmesi için dördüncü üç aylık dönem olan Ekim, Kasım ve Aralık aylarında yüzde 4.1 oranında büyümesi yeterli olacaktır. Ekonomide ilk üç dönemde ulaşılan büyüme hızları, dördüncü dönemde yüzde 4.1 oranında bir büyümenin zor olmayacağını göstermektedir.

GSMH VE SEKTÖRLERE GÖRE BÜYÜME HIZI (Sabit Fiyatlarla)				
	1989	1990	1991	1992*
Tarım	-7.4	7.1	-1.5	3.7
Sanayi	4.0	8.7	2.6	7.0
İnşaat	-6.3	-0.1	-1.6	0.0
Ticaret	-1.1	13.0	0.6	6.7
GSMH	0.9	9.7	0.3	5.8

*Ocak-Eylül

Kaynak: DİE

KİŞİ BAŞINA DÜŞEN GSMH				
Yıllar	Yıl Ortası Nüfusu (000 Kişi)	Kişi Başına Düşen GSMH		
		Cari Fiy. (000 TL)	Dolar	Sabit Fiy.* (000 TL)
1980	44,438	121	1,556.1	1,140
1981	45,540	177	1,573.5	1,172
1982	46,688	229	1,386.6	1,186
1983	47,864	295	1,280.0	1,210
1984	49,070	463	1,234.2	1,272
1985	50,306	715	1,353.2	1,296
1986	51,433	1,012	1,486.7	1,363
1987	52,561	1,458	1,670.6	1,458
1988	53,715	2,496	1,747.8	1,448
1989	54,893	4,287	2,005.1	1,430
1990	56,098	7,027	2,705.5	1,537
1991	57,326	11,004	2,604.6	1,506

*1987 Fiyatlarıyla
Kaynak:DİE

DÖNEMLERE GÖRE GSMH BÜYÜME ORANLARI* (%)			
Dönemler	1990	1991	1992
I	12.6	-1.1	6.7
II	15.1	-0.6	5.9
III	5.6	2.7	5.2
IV	8.4	-0.8	

* Sabit Fiyatlarla
Kaynak:DİE

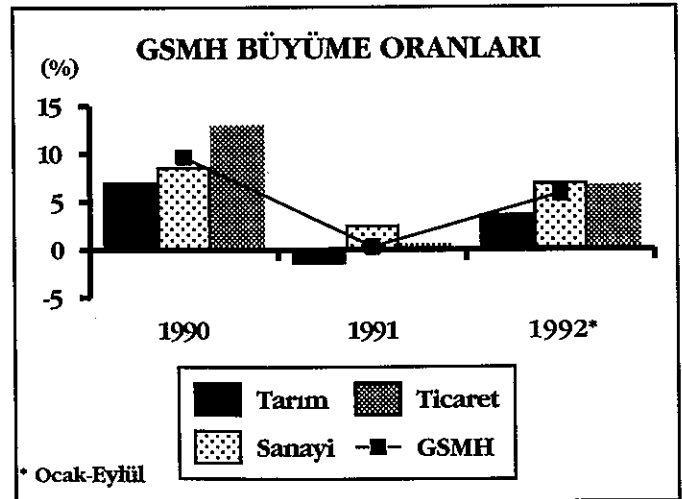
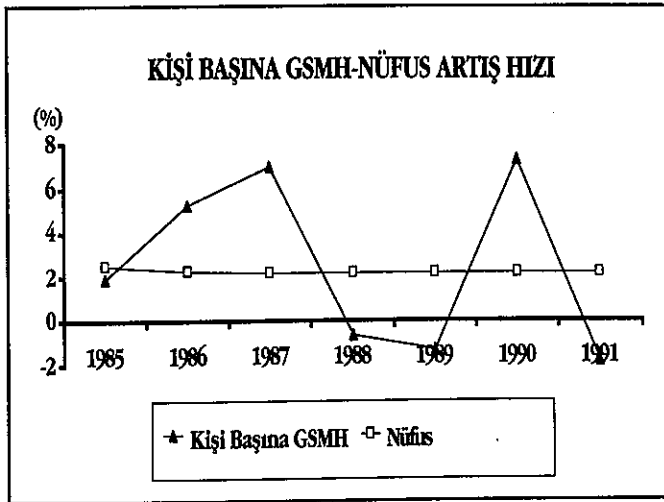
GSMH TAHMİNİ VE PROGRAMI (%)		
	1992*	1993**
Tarım	3.5	3.0
Sanayi	6.6	6.0
Hizmetler	4.6	4.5
GSMH	5.4	5.0

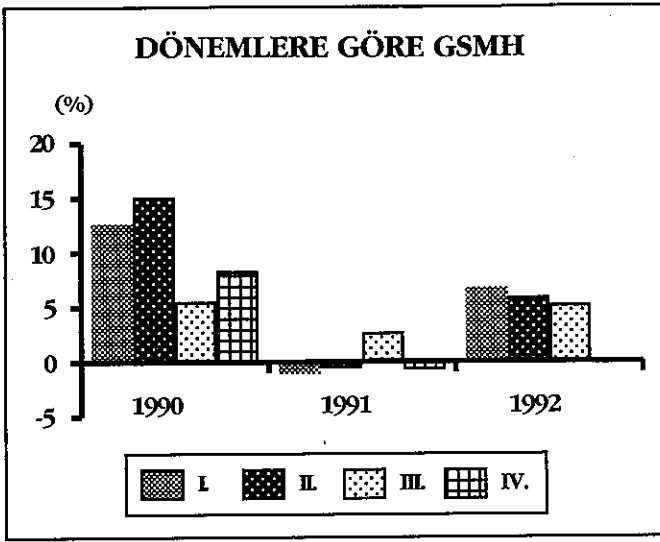
*Gerçekleşme Tahmini
**DPT Programı
Kaynak:DPT

1990 yılında 2,706 dolar olan kişi başına milli gelir, 1991 yılında düşük büyüme hızının da etkisiyle 2,605 dolara düşmüştür. Kişi başına milli gelirin 1992 yılında 2,700 dolara yaklaşması beklenmektedir.

1993 yılında GSMH'nın sabit fiyatlarla yüzde 5.0 oranında artması hedef alınmıştır.

GSYİH'nın yüzde 4.7; tarım sektörünün yüzde 3.0; sanayi sektörünün yüzde 6.0 ve hizmetler sektörünün yüzde 4.5 oranında büyümesi öngörülmüştür. Buna göre GSYİH'dan tarımın yüzde 16.2; sanayinin yüzde 30.2 ve hizmetlerin yüzde 53.6 oranında pay almaları beklenmektedir.





2. EKONOMİNİN GENEL DENGESİ

1992 yılında 1988 fiyatlarıyla GSMH'nın yüzde 5.4 artarak 118.3 trilyon TL'ye ulaşması, dış açığın ise 4.3 trilyon TL seviyesinde

gerçekleşmesi beklenmektedir. Böylece toplam kaynakların sabit fiyatlarla yüzde 7.5 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

1991 yılında yüzde 76.7 olan tüketim harcamalarının toplam kaynaklara oranının 1992 yılında yüzde 78.2'ye yükselmesi; kamu ve özel tüketimin sabit fiyatlarla, sırasıyla yüzde 1.9 ve yüzde 10.6 oranında artması beklenmektedir.

1992 yılında toplam yatırımların yüzde 0.7; sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 1.3 oranında artacağı tahmin edilmektedir. 1991 yılında yüzde 3.5 oranında gerileyen özel sabit sermaye yatırımlarının 1992 yılında yüzde 1.4 oranında artması öngörülmektedir. Kamu sabit sermaye yatırımları artış hızının ise yüzde 3.8'den yüzde 1.1'e gerileyeceği tahmin edilmektedir. 1991 yılında sabit fiyatlarla yüzde

KAYNAKLAR-HARCAMALAR DENGESİ					
(1988 Fiyatlarıyla, Milyar TL)					
	1991	1992*	1993**	% Değişim 1992	% Değişim 1993
GSMH	112,207	118,266	124,179	5.4	5.0
Dış Açık (1)	1,869	4,338	4,563	-2.2	-0.2
Toplam Kaynaklar	114,076	122,604	128,742	7.5	5.0
Sabit Sermaye Yatırımlar	27,013	27,355	28,243	1.3	3.2
Kamu	11,986	12,118	11,974	1.1	-1.2
Özel	15,028	15,238	16,269	1.4	6.8
Stok Değişmesi (1)	-462	-628	747	-0.1	1.2
Kamu	167	-2,390	212	-2.3	2.2
Özel	-629	1,762	535	2.1	-1.0
Toplam Yatırımlar	26,551	26,727	28,990	0.7	8.5
Kamu	12,153	9,727	12,186	-20.0	25.3
Özel	14,399	17,000	16,804	18.1	-1.2
Toplam Tüketim	87,525	95,877	99,752	9.5	4.0
Kamu	10,630	10,831	11,358	1.9	4.9
Özel	76,894	85,046	88,394	10.6	3.9

(1) Yüzde değişimleri GSMH büyümesine katkılarını göstermektedir.

* Gerçekleşme tahmini

** Program

Kaynak: DPT

55.6 olan özel kesim yatırımlarının toplam sabit sermaye yatırımları içindeki payının, 1992 yılında yüzde 55.7 olması beklenmektedir.

1992 yılında kamu harcanabilir gelirinin sabit fiyatlarla yüzde 10.7 oranında azalması, özel harcanabilir gelirinin ise yüzde 7.2 oranında artması beklenmektedir. Kamu kesiminde faktör ve vergi dışı normal gelirlerin düşmesi ve cari transferlerdeki artış kamu harcanabilir gelirinin azalmasına neden olmuştur.

1991 yılında sabit fiyatlarla yüzde 21.9 olan toplam yurtiçi tasarrufların GSMH içindeki payının, 1992 yılında yüzde 18.9'a düşmesi beklenmektedir.

1993 yılında sabit fiyatlarla, GSMH'nın yüzde 5.0 oranında artması, dış açığın ise 4.6 trilyon TL düzeyinde gerçekleşmesi hedeflenmiştir. Böylece toplam kaynakların sabit fiyatlarla, yüzde 5.0 oranında artarak, 128.7 trilyon TL'ye ulaşacağı tahmin edilmektedir. Toplam yatırımların sabit fiyatlarla yüzde 8.5; toplam tüketimin ise yüzde 4.0 oranında artması öngörülmüştür. Özel tüketimin sabit fiyatlarla yüzde 3.9; kamu tüketiminin ise yüzde 4.9 oranında yükseleceği tahmin edilmektedir.

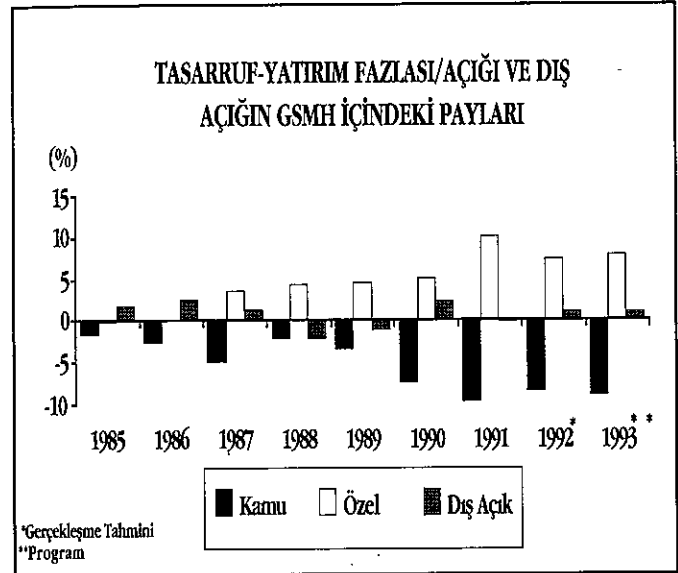
TOPLAM TASARRUFLAR (1988 Fiyatlarıyla, Milyar TL)			
	1991	1992*	1993**
Toplam Yurtiçi Tas.	24,682	22,389	24,427
Kamu Tasarrufu	760	-663	521
Özel Tasarruf	23,922	23,052	23,906
Yurtiçi T./GSMH (%)	22.0	18.9	19.7

*Gerçekleşme Tahmini

**Program

1993 yılında toplam sabit sermaye yatırımlarının reel olarak yüzde 3.2 oranında

artması beklenmektedir. Kamu harcanabilir gelirinin yüzde 16.8; özel harcanabilir gelirin ise yüzde 3.9 oranında artacağı tahmin edilmektedir. Toplam yurtiçi tasarrufların ise sabit fiyatlarla yüzde 9.1 oranında artış göstereceği kaydedilmektedir.



3. YATIRIMLAR

1992 yılında sabit sermaye yatırımlarının GSMH'ye oranının sabit fiyatlarla yüzde 21.6; toplam yatırımların GSMH'ye oranının ise yüzde 21.1 olması beklenmektedir. Bu oranlar 1991 yılında sırasıyla yüzde 22.6 ve yüzde 22.2 olarak gerçekleşmiştir. Özel ve kamu sabit sermaye yatırımlarının GSMH içindeki paylarının 1992 yılında cari fiyatlarla yüzde 11.6 ve yüzde 10.0 olması beklenmektedir.

Sabit sermaye yatırımlarında 1990 yılında, sabit fiyatlarla yüzde 13.9 oranında bir artışın ardından, 1991 yılında yüzde 0.4 oranında bir gerileme kaydedilmiştir. 1992 yılında sabit sermaye yatırımlarında yüzde 1.3 oranında reel bir artış olacağı hesaplanmaktadır.

1992 yıl içinde cari fiyatlarla 167 trilyon 590 milyar lira olacağı tahmin edilen toplam sabit sermaye yatırımlarının yüzde 46.4'ü kamu sektörüne yüzde 53.6'sı da özel sektöre aittir.

1992 yılında özel kesim enerji, turizm, madencilik, eğitim ve sağlık sektörü yatırımlarının gerileyeceği; ulaştırma, tarım, imalat, konut ve diğer hizmetler sektörü yatırımlarının artacağı beklenmektedir. Konut ve imalat sektörlerinin toplam özel sabit sermaye yatırımları içindeki paylarının sırasıyla yüzde 41.9 ve yüzde 27.8 olacağı tahmin edilmektedir.

Ulaştırma-haberleşme sektörü yüzde 34.5; enerji sektörü yüzde 18.9 olan payları ile toplam kamu yatırımları içinde 1992 yılında da ağırlıklı sektörler olmuşlardır. Bunları diğer hizmetler ve tarım sektörü yatırımları izlemektedir. Eğitim ve sağlık sektörlerinin 1991 yılında sırasıyla yüzde 6.5 ve yüzde 2.5 olan paylarının, 1992 yılında yüzde 7.4'e ve yüzde 3.2'ye yükselmesi beklenmektedir.

ÖZEL VE KAMU SABİT SERMAYE YATIRIMLARI (GSMH'nın Yüzdesi Olarak)		
Yıl	Özel	Kamu
1982	7.3	11.7
1983	8.3	10.6
1984	8.2	9.7
1985	8.4	11.6
1986	9.8	13.4
1987	11.2	13.0
1988	12.6	11.5
1989	12.3	10.2
1990	12.5	9.8
1991	12.2	10.4
1992*	11.6	10.0
1993**	11.8	9.3

*Gerçekleşme tabmini

**Program

Kaynak:DPT

1993 yılında toplam yatırımların GSMH'ye oranının cari fiyatlarla yüzde 21.7; sabit sermaye yatırımlarının GSMH'ye oranının ise yüzde 21.1 olması hedeflenmektedir. Özel ve kamu sabit sermaye yatırımlarının GSMH içindeki paylarının da sırasıyla yüzde 11.8 ve yüzde 9.3 olması öngörülmüştür.

GSMH İÇİNDE SABİT SERMAYE YATIRIMLARININ PAYI (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)		
Yıl	Sabit Sermaye Yatırımları	GSMH İçindeki Pay (%)
1982	1,664	19.0
1983	2,192	19.0
1984	3,286	17.9
1985	5,554	20.0
1986	9,115	23.2
1987	14,128	24.1
1988	24,166	24.0
1989	38,304	22.5
1990	60,928	21.2
1991	102,393	22.6
1992*	167,590	21.6
1993**	258,939	21.1

*DPT GSMH Tabmini

**Program

Kaynak: DPT

ÖZEL SEKTÖR KONUT YATIRIMLARI (Milyar TL)		
Yıl	Konut Yatırımları	GSMH'nın Yüzdesi
1982	195	2.2
1983	263	2.3
1984	427	2.3
1985	712	2.6
1986	1,356	3.4
1987	2,857	4.9
1988	6,141	6.1
1989	10,732	6.3
1990	16,123	5.6
1991	23,509	5.2
1992*	39,433	5.1

*Gerçekleşme tabmini

1993 yılında kamu sabit sermaye yatırımlarının reel olarak yüzde 1.2 oranında azalması, özel sabit sermaye yatırımlarının ise yüzde 6.8 oranında artması öngörülmektedir. Bu durumda 1993 yılında toplam sabit sermaye yatırımlarının yüzde 3.2 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

1993 yılında konut ve imalat sektörlerinin toplam özel sabit sermaye yatırımları içindeki paylarının 1992 yılı oranları civarında kalması beklenmektedir. Kamu yatırımlarında ise eğitim, sağlık, diğer hizmetler ve tarım yatırımlarının paylarında artış öngörülmektedir. Kamu yatırım tahsislerinde 1993 yılında GAP sulamaları, turizm altyapısı, ulaştırma, çevre, eğitim ve sağlık yatırımlarına öncelik verilmiştir.

SABİT SERMAYE YATIRIMLARI İÇİNDE KAMU VE ÖZEL SEKTÖR PAYLARI

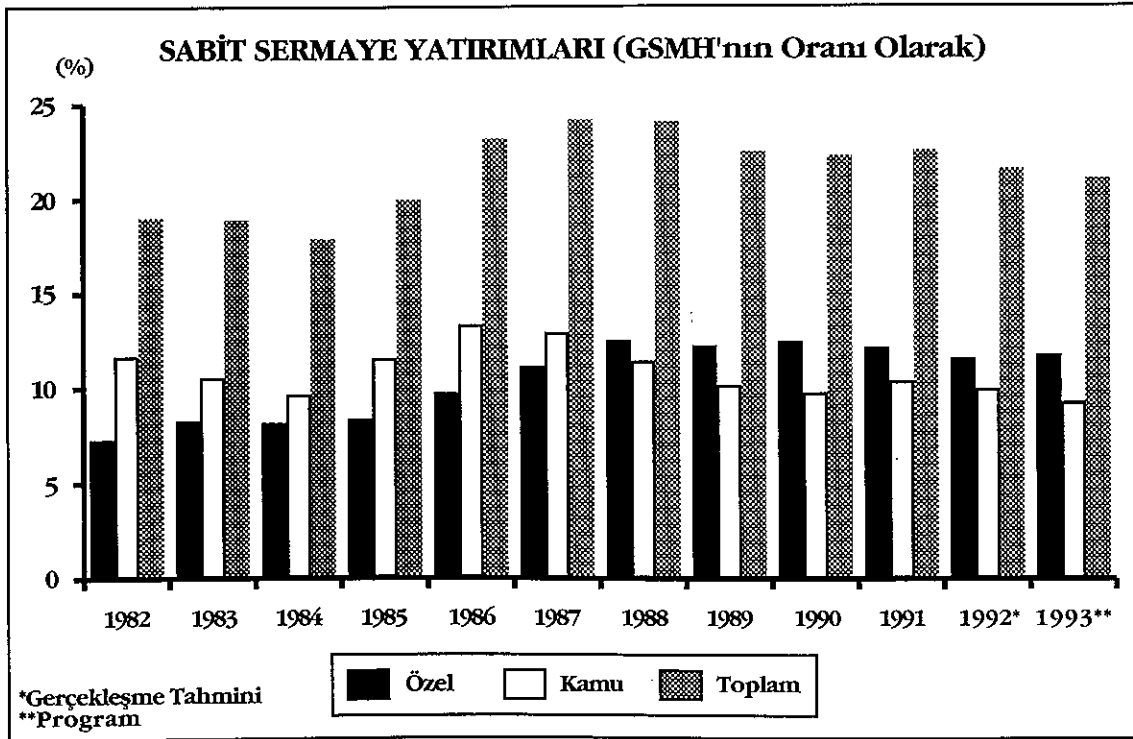
(Milyar TL)

Yıl	Sabit Sermaye Yatırımları			
	Kamu		Özel	
	TL	(%)	TL	(%)
1982	1,023	61.5	641	38.5
1983	1,226	55.9	965	44.1
1984	1,775	54.0	1,510	46.0
1985	3,228	58.1	2,325	41.9
1986	5,258	57.7	3,856	42.3
1987	7,557	53.5	6,570	46.5
1988	11,510	47.6	12,655	52.4
1989	17,355	45.3	20,955	54.7
1990	28,096	43.8	36,068	56.2
1991	47,030	45.9	55,363	54.1
1992*	77,712	46.4	89,878	53.6
1993**	114,046	44.0	144,893	56.0

*Gerçekleşme tahmini

**Program

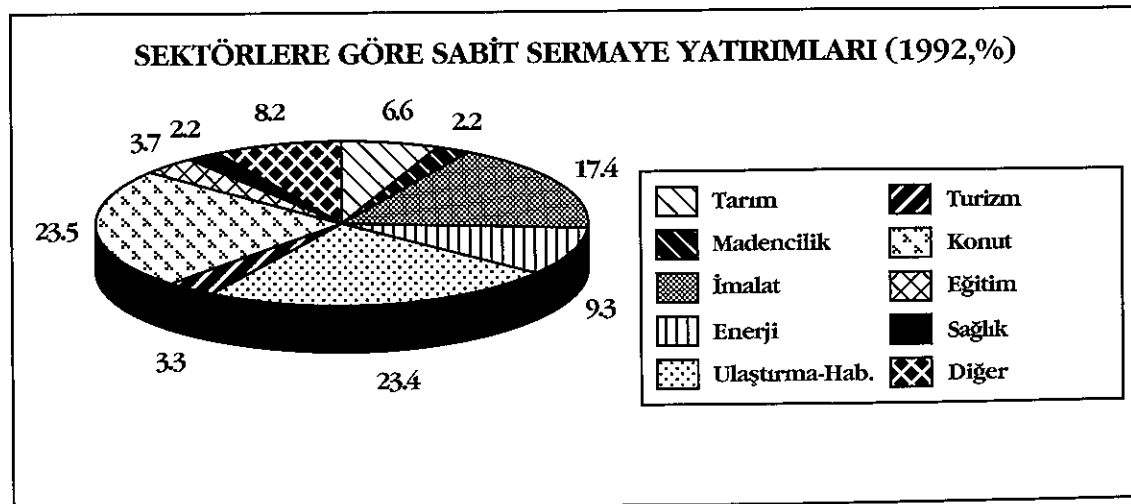
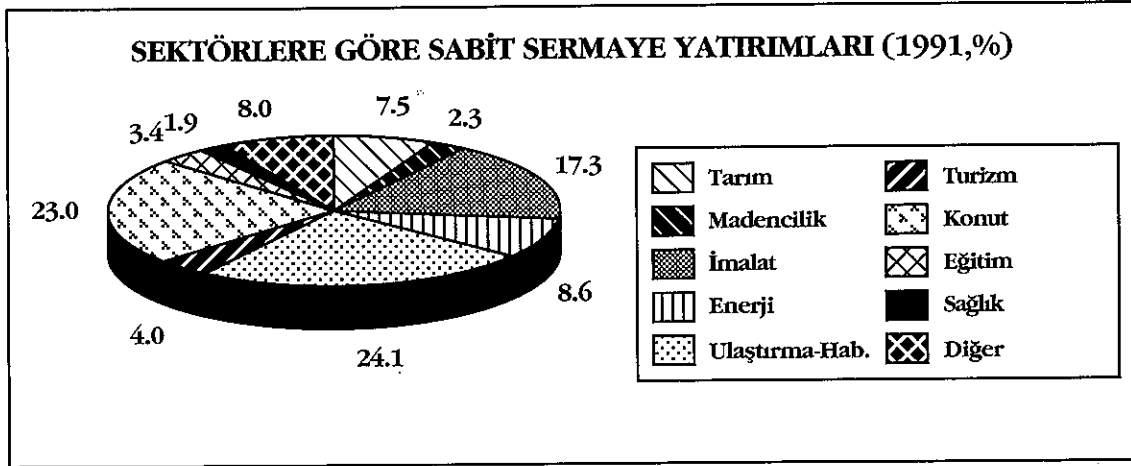
Kaynak:DPT



SABİT SERMAYE YATIRIMLARI (Yüzde Dağılımı)						
Sektörler	1991			1992*		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	11.3	4.3	7.5	9.6	4.0	6.6
Madencilik	3.5	1.3	2.3	3.4	1.2	2.2
İmalat	5.1	27.7	17.3	5.4	27.8	17.4
Enerji	17.0	1.5	8.6	18.9	1.0	9.3
Ulaştırma-Hab.	37.0	13.1	24.1	34.5	13.8	23.4
Turizm	1.5	6.1	4.0	1.4	5.0	3.3
Konut	2.1	40.7	23.0	2.3	41.9	23.5
Eğitim	6.5	0.7	3.4	7.4	0.6	3.7
Sağlık	2.5	1.3	1.9	3.2	1.3	2.2
Diğer	13.4	3.4	8.0	14.0	3.3	8.2
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

(*)Gerçekleşme tahmini

Kaynak:DPT



İNŞAAT RUHSATNAMESİ VE YAPI KULLANMA İZİN BELGELERİ			
	1991 *	1992*	% Değişim
İnşaat Ruhsatnameleri			
Sayı	88,195	96,547	9.5
Yüzölçümü (Bin m2)	45,231	51,341	13.5
Değer (Milyar TL)	30,949	56,703	83.2
Birim Değ. (m2/TL)	684,237	1,104,439	61.4
Yapı Kullanma İzin Belgeleri			
Sayı	63,901	68,531	7.2
Yüzölçümü (Bin m2)	22,108	23,902	8.1
Değer (Milyar TL)	14,922	26,062	74.6
Birim Değ. (m2/TL)	674,972	1,090,350	61.5

* Ocak-Eylül
Kaynak : DİE

İnşaat Faaliyetleri

İnşaat sektöründe yılın ilk dokuz ayında geçen yıla göre hareketlenme görülmüştür. Bu dönemde verilen inşaat ruhsatnamelerinin kapsamındaki bina sayısı geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 9.5 artarak 96,547'ye ulaşmıştır.

Ocak-Eylül 1992 döneminde verilen inşaat ruhsatnamelerinin 55,624'lük en büyük bölümü ev tipi yapılara yönelik olmuştur. Söz konusu ruhsatnamelerin sayısı geçen yıla göre yüzde 16 artmıştır. Apartman tipi binalar için verilen ruhsatnameler de yüzde 7.8 artarak 33,374'e ulaşmıştır. Bu dönemde ayrıca ticari yapılar için 2,936, sınai yapılar için 1,874, sıhhi, sosyal ve kültürel yapılar için de 2,121 inşaat ruhsatnamesi düzenlenmiştir.

1992'nin ilk dokuz ayında ruhsatnameler kapsamındaki tüm binaların toplam yüzölçümünün 51 milyon 341 bin 972 metrekare, değerinin 56 trilyon 703 milyar 22 milyon lira, toplam daire sayısının da 330 bin 804 olduğu belirlenmiştir.

Ocak-Eylül 1992 döneminde toplam 68,531 bina için de yapı kullanım izni verilmiştir. Kullanımına izin verilen binaların sayısı geçen yıla göre yüzde 7.2 artış göstermiştir. Bu binaların 36,349'unu apartman, 28,938'ini ev tipi, 1590'ını ticari, 719'unu sınai, 156'sını da sıhhi, sosyal ve kültürel yapılar oluşturmuştur. Kullanım izni verilen diğer binaların sayısı da 779 olmuştur.

Kullanım izni verilen yapıların toplam yüzölçümü 23 milyon 902 bin 87 metrekare, toplam değeri de 26 trilyon 61 milyar lira olarak belirlenmiştir. Dokuz ayda kullanım izni verilen daire sayısı da 168,155 olmuştur.

İnşaat sektöründe maliyetler hızla yükselmektedir. 1992 Eylül ayında yıllık artış yüzde 70.82 olarak gerçekleşmiştir. İnşaat maliyetleri içerisinde en fazla yüzde 85.4 ile işçilik maliyeti artış göstermiştir.

Yatırım Teşvik Belgeleri

Teşvik sağlanan özel sektör yatırımları yılın ilk dokuz ayında geçen yıla göre cari fiyatlarla yüzde 16.0 oranında artarak 22 trilyon 614.9 milyar liradan, 26 trilyon 229.9 milyar liraya yükselmiştir. Sabit fiyatlar esas alınarak yapılan hesaplama göre ise teşvikli yatırımların tüm sektörlerde gerilediği belirlenmiştir.

YATIRIM TEŞVİKLERİNİN SEKTÖREL DAĞILIMI (%)				
	1989	1990	1991	1992*
Tarım	2.6	10.6	1.5	2.1
Madencilik	2.7	2.7	3.6	1.5
İmalat	48.3	68.8	62.6	68.0
Enerji	1.9	2.0	4.3	0.5
Hizmetler	44.5	15.9	28.0	27.9
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0

* Ocak-Eylül 1992

Kaynak: DPT

Geçen yılın Ocak-Eylül döneminde 5 trilyon 59.2 milyar lira olan hizmetler sektörü teşvikli yatırımları yüzde 44.3'lük bir cari artışla bu yıl 7 trilyon 302.1 milyara yükselmiştir. Teşvikli yatırımlar içinde en büyük payı ise her zaman olduğu gibi imalat sanayii almıştır. Yılın ilk dokuz ayında imalat sanayiinin 17 trilyon 847.3 milyar liralık yatırımı teşvik belgesine bağlanmıştır. Bu sektördeki teşvikli yatırımlarda, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 8.8'lik bir artış meydana gelmiştir.

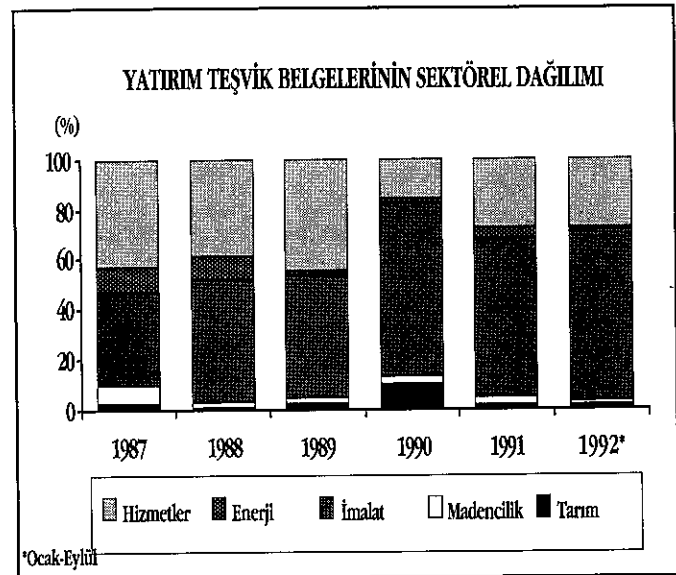
YATIRIM TEŞVİKLERİNİN SEKTÖREL DAĞILIMI (Ocak-Eylül, Milyar TL)			
	1991	1992	% Değişim
Tarım	471	546	16.0
Madencilik	573	400	-30.3
İmalat	16,410	17,847	8.8
Enerji	102	135	32.2
Hizmetler	5,059	7,302	44.3
Toplam	22,615	26,230	16.0

Kaynak: DPT

Teşvikli yatırımlar enerji sektöründe yüzde 32.2'lik artışla 135 milyar TL'ye, tarım sektöründe de yüzde 16'lık artışla 546.1 milyar TL'ye yükselmiştir. Madencilik sektörü yatırımları ise yüzde 30.3 gerileyerek 399.5 milyar TL'ye inmiştir.

Özel sektörün teşvik belgesine bağlanan toplam yatırımları içinde imalat sanayiinin payı 1992'nin ilk dokuz aylık döneminde geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 72.6'dan yüzde 68'e inerken, hizmetler sektörünün payı yüzde 22.4'ten yüzde 27.9'a yükselmiştir. Ayrıca, madencilik sektöründeki teşvikli yatırımların toplamdaki payı da yüzde 2.5'den yüzde 1.5'e gerilemiştir. Tarım sektörü yatırımlarının yüzde 2.1, enerji yatırımlarının da binde 5 olan payı ise değişmemiştir.

Yılın ilk dokuz ayındaki teşvikli yatırımların büyük bölümünü sırasıyla yeni yatırımlar, tevsi ve modernizasyon yatırımları oluşturmuştur. Yeni yatırımlar 16 trilyon 98.4 milyar lira ile ilk sırayı alırken, 5 trilyon 483.2 milyar liralık tevsi, 2 trilyon 676.3 milyarlık modernizasyon, 748.5 milyarlık tamamlama, 409.5 milyarlık finansal kiralama yatırımı teşviğe bağlanmıştır. Geriye kalan 814.1 milyar liralık teşviğin ise yenileme, kalite düzeltme, darboğaz giderme, entegrasyon ve diğer amaçlarla gerçekleştirilecek yatırımlara yönelik olduğu belirlenmiştir.



YATIRIM TEŞVİK BELGELERİNİN İÇERİKLERİNE GÖRE DAĞILIMI (%)				
	1989	1990	1991	1992*
Komple Yeni Yat.	78.7	76.7	69.0	61.4
Tevsii	7.9	11.3	18.8	20.9
Tamamlama	1.1	1.4	3.7	2.9
Modernizasyon	7.9	0.8	5.2	10.2
Darboğaz Giderme	1.0	1.6	0.6	0.9
Yenileme ve Rest.	1.2	5.4	1.5	0.6
Kalite Düzeltme	0.1	0.2	0.1	0.3
Entegrasyon	2.0	1.6	0.3	1.0
Finansal Kiralama	0.0	0.5	0.2	1.6
Nakil	0.1	0.5	0.7	0.2
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0

* Ocak-Eylül 1992

Kaynak: DPT

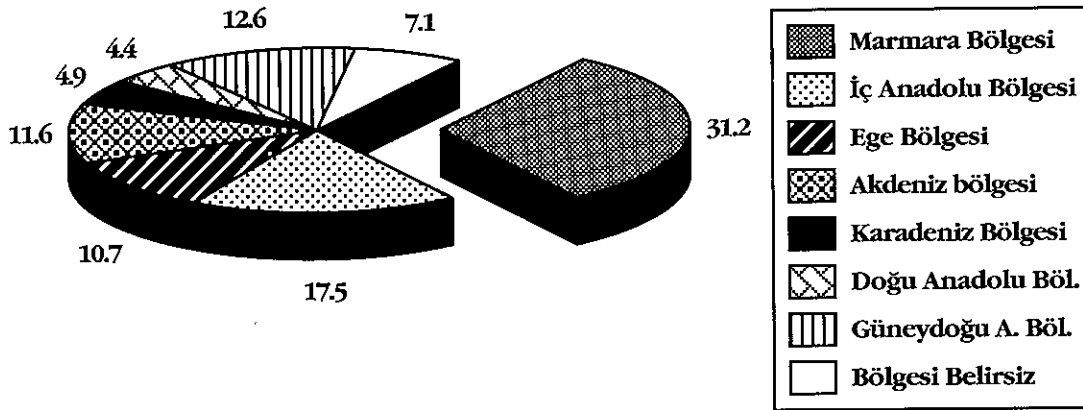
Doğu ve Güneydoğu'daki terör ve belirsizlik ortamı bu bölgelere yönelik yatırım isteklerini azaltmıştır. Yılın ilk dokuz ayında bu bölgelerdeki teşvikli yatırımlar adeta durma noktasına gelmiştir. Bu arada Akdeniz Bölgesi'nde de teşvikli yatırımların önemli ölçüde gerilediği belirlenmiştir. Ocak-Eylül döneminde bölgeler itibarıyla teşvikli yatırımlarda en büyük artışlar Marmara, Ege ve İç Anadolu Bölgeleri'nde gerçekleşirken, en büyük payı yine Marmara Bölgesi almıştır.

YATIRIM TEŞVİK BELGELERİNİN BÖLGESEL DAĞILIMI (%)				
	1989	1990	1991	1992*
Marmara Bölgesi	41.2	33.6	31.2	56.6
İç Anadolu Bölgesi	8.5	6.6	17.5	13.3
Ege Bölgesi	11.2	8.7	10.7	11.1
Akdeniz bölgesi	11.4	11.7	11.6	8.9
Karadeniz Bölgesi	4.4	5.6	4.9	7.2
Doğu Anadolu Böl.	3.9	10.9	4.4	1.3
Güneydoğu A. Böl.	8.2	22.7	12.6	1.5
Bölgesi Belirsiz	11.3	0.2	7.1	0.1
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0

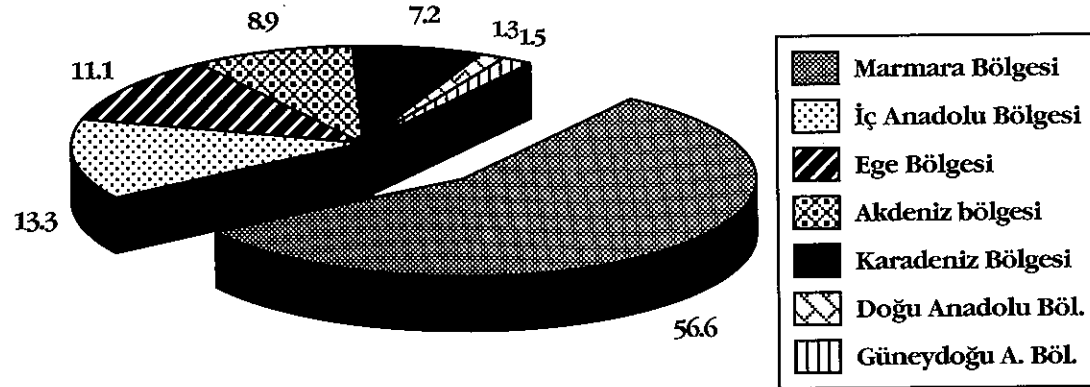
* Ocak-Eylül 1992

Kaynak: DPT

YATIRIM TEŞVİK BELGELERİNİN BÖLGESEL DAĞILIMI (1991,%)



YATIRIM TEŞVİKLERİNİN BÖLGESEL DAĞILIMI(Ocak-Eylül 1992,%)



1992 YATIRIMLARI TEŞVİK TEDBİRLERİ

Teşvik tedbirleri, ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınması için belirlenen hedeflere ulaşılmasında özellikle özel sektörün katkısının sağlanması, müteşebbislerin yatırım, ihracat ve benzeri iktisadi faaliyetlerde bulunma arzu ve isteklerinin güçlendirilmesi, gerekli yönlendirmelerin yapılması gibi amaçlarla devletin kullandığı önemli ve etkili araçlardır.

"Yatırımların, Döviz Kazandırıcı Hizmetlerin ve İşletmelerin Teşviki ve Yönlendirilmesine ait Esaslar" 28 Mart 1992 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Bu kararlar birlikte teşvik belgesine bağlanacak olan yatırım projelerinin tutarları ve 1992 yılında yatırımlara uygulanan teşvik tedbirleri belirlenmiştir.

1992 yılında yatırımlara uygulanan teşvik tedbirleri şunlardır:

- Yatırım indirimi,
- Teşvik kredileri,
- Gümrük muafiyeti,
- Vergi ,resim ve harç istisnası,
- Finansman fonu,
- Bina, inşaat harcı istisnası,
- Arsa, arazi tahsisı,
- Teşvik primi,
- SSK primi, Zorunlu Tasarruf ve Konut Edindirme Fonları ile,
- Enerji teşviki.

Teşvik edilecek yatırım projelerinin tutarlarının ise yöre gösterilmeksizin; finansal kiralama şirketlerinin teşvik belgesine esas teşkil eden yatırım projelerinde, üretime dönük olmayan ve sadece çevre kirliliğini önlemeye yönelik yatırımlarda ve araştırma ve geliştirmeye yönelik yatırımlarda 250 milyon liradan az olamayacağı kararlaştırılmıştır.

Yatırım tutarlarının kalkınmada öncelikli yöreler ile serbest bölge yatırımlarında; bölge şartı aranmaksızın, bilgisayar yazılım şirketlerince yapılacak yatırımlarla, turizm yatırım belgesine haiz turizm yatırımlarında ; konfeksiyon yatırımlarında ve her türlü tevsî, modernizasyon ve tamamlama vb. yatırımlarında bir milyar liradan; diğer yöre ve yatırım konularında ise 5 milyar liradan az olamayacağına karar verilmiştir

1992 Yatırım Teşvik Mevzuatı birtakım yenilikler içermektedir. 1992 yılında teşvik araçlarının önceki yıllara göre çeşitlendirildiği görülmektedir. Öncelik verilen yatırım alanları; turizm, konfeksiyon, deri, gemi inşa ve onarım tesisi, tarım ve tarımsal sanayi yatırımları, kimya, elektronik yatırımlarından üretime dönük olmayan yalnızca çevre kirliliğini önleyen yatırımlar, araştırma ve geliştirme ile meslek-bilim-ölçü-kontrol ve optik donatım yatırımlarına kadar uzanan toplam 22 alanı kapsayan geniş bir yelpazeyi oluşturmaktadır.

Teşvik politikasında dikkat çeken bir nokta küçük ve orta ölçekli işletmelere özel bir önem verilmiş olmasıdır. Çoğu yatırım projelerine 5 milyar liralık limit tanınması, ekonomideki ağırlığı yüzde 50 olan orta ve küçük ölçekli işletmelere nefes aldırma amacını taşımaktadır.

1992 yılı yatırım teşviklerinin hareket noktası, azalan yatırım eğiliminin arttırılması, yarım kalmış yatırımların tamamlanması ve tamamlanmış olup ta çeşitli sebeplerle işletmeye alınamayan tesislerin süratle ekonomiye kazandırılması ile sermaye üretkenliği ve üretim artışının kazandırılmasıdır. Buna göre, işletmeye geçebilecek durumdaki turizm, deri işleme ve gemi inşa girişimlerine verilecek krediler öncelik kazanmıştır. Bu dönemde sektörel

öncelikler dikkate alınarak selektif uygulamaya ağırlık verilerek suretiyle kaynakların rasyonel kullanımı amaçlanmıştır.

Son yıllarda zor duruma düşen yerli üreticilerin güçlendirilebilmesi için; yerli makina kullanımı özendirilmiş ve belirli büyüklükteki, yeni teknoloji getiren ve istihdamı artırıcı yatırımların hızlandırılması amacıyla hammadde muafiyeti, enerji ucuzlatılması ve fonlar sebebiyle meydana gelen işveren yüklerinin azaltılması yolunda gerekli önlemler alınmıştır.

Bu yıl ilk defa "Büyük Proje" tanımı getirilerek bu yatırımların etkin teşvik tedbirleri ile desteklenmesi öngörülmüştür.

"Büyük Proje" tanımına giren yatırımlar,, özel önem taşıyan sektörler kapsamına alınmış ve bunlara yüzde 100 yatırım indirimi imkanından, işletme döneminde hammadde muafiyetinden, arsa-arazi tahsisinden, düşük faizli krediden ve enerji teşvikinden faydalanma olanağı sağlanmıştır.

Büyük Proje yatırımları ve Kalkınmada Öncelikli Yörelerdeki tarımsal sanayi yatırımlarının ilk üç işletme yılındaki;

- a) Elektrik tüketiminin yüzde 30'u,
- b) SSK primlerinin işveren hissesinin yüzde 50'si,
- c) Zorunlu Tasarruf ve Konut Edindirme Fonu'nun işveren hissesinin tamamının, devletçe karşılanması öngörülmüştür.

Özkaynak üzerinden bütün yöre ve sektörler itibariyle düşük oranlarda etkin olmadan uygulanmakta olan fon kaynaklı kredilerin, toplam sabit yatırım tutarı üzerinden sektörel öncelikler dikkate alınarak yüksek oranlarda ve etkili olacak şekilde tahsisi öngörülmüştür.

Bu kredilerin faizleri yatırımların yapıldığı yörelere göre yüzde 15 ile yüzde 35 arasında olup, iki yılı ödemesiz beş yıl vadeli.

Yarım kalmış turizm, deri işleme ve gemi inşa yatırımlarının kısa dönemde işletmeye alınmalarını teminen bu yatırımların öncelikle kredilendirilmesi sağlanmıştır.

Atıl kalmış besicilik kapasitelerini harekete geçirmek ve sosyoekonomik iyileştirme sağlamak amacıyla, besicilik sektörüne işletme dönemi kredisi sistemi getirilmiştir.

Turizm yatırımcılarının devlet bankalarına olan kredi borçlarının faizlerinin ertelenmesi imkanı sağlanmıştır.

İthal makina-teçhizat için uygulanan KDV ertelemesinin, yerli makina-teçhizat aleyhine getirdiği rekabet imkanını yok edici uygulamayı önlemek amacıyla yerli makina teçhizata KDV oranında teşvik primi ödenmesi imkanı getirilmiştir.

Yatırımların arsa-arazi tahsisi uygulamasının kapsamı genişletilerek;

- a) Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde yapılacak yayla, nehir, termal ve kış turizmi yatırımlarına,
- b) Gelişmiş yöreler dışındaki tarımsal sanayi, eğitim ve sağlık yatırımlarına,
- c) Büyük Proje yatırımlarına, arsa-arazi tahsisi imkanı getirilmiştir.

Dünyadaki yapısal değişikliğe hızla uyum sağlanması ve Bağımsız Devletler Topluluğu ile ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla söz

konusu devletlere yapılacak yatırımlara kredi olanakları sağlanmıştır.

Sonuç olarak, 1992 yılında yapılacak yatırımlara yeni bir hız kazandırılması ve ekonomiye gerçekten katkıda bulunabilecek olanların teşvik edilmesi hedeflenmiştir. Teşvik belgeli yatırımcıların bankalar aracılığıyla kullanacağı döviz kredilerinde, reel maliyetlerin yüzde 90'ının "Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Destekleme Fonu" ndan karşılanacak olması ve iç ve dış kredilerde orta ve uzun vadeler öngörülmesi yatırımcıların planlarını uzun vadeli yaparak, sağlıklı ve istikrarlı yatırımlara yönelmesine olanak sağlayıcı uygulamalar olarak nitelenmektedir.

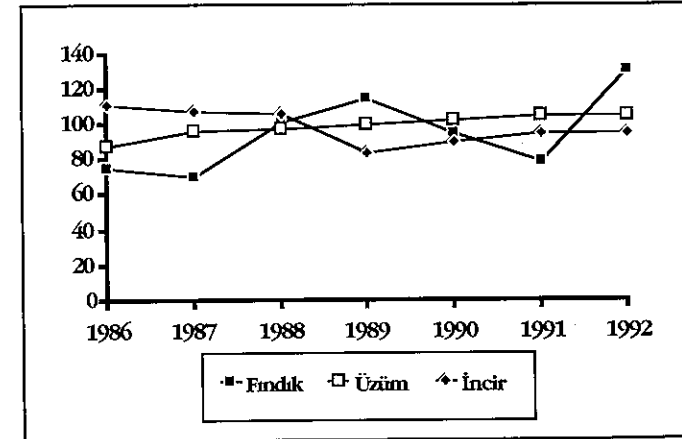
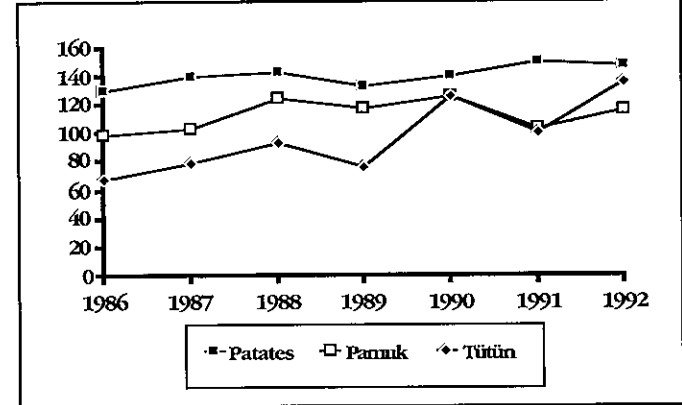
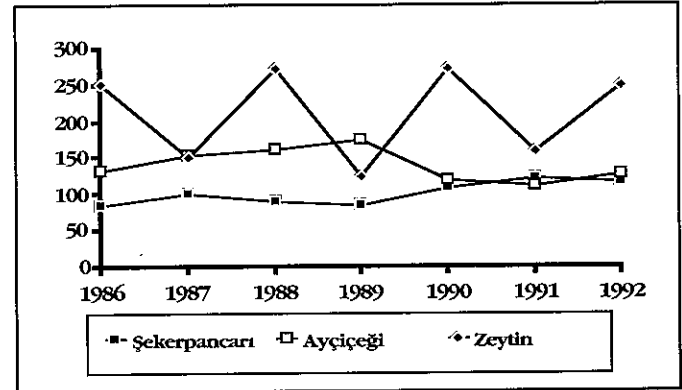
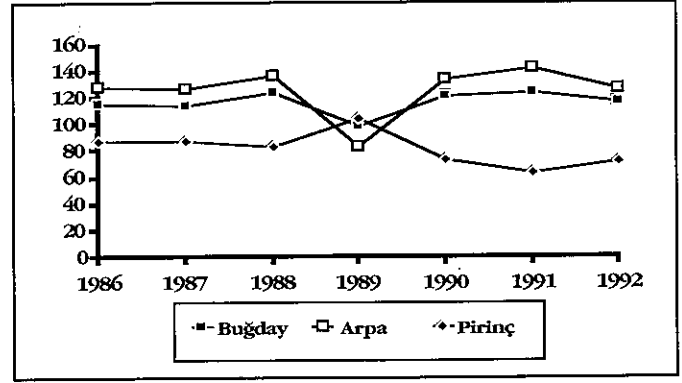
4. ÜRETİM

Tarımsal Üretim

1990 yılında hava koşullarının da olumlu etkisiyle iyi bir dönem geçiren tarım sektörü üretiminde önceki yıla göre yüzde 7.1 artış kaydedilmiştir. 1991 yılında yüzde 1.5 oranında bir daralma gösteren sektör üretimi, 1992 yılının dokuz aylık döneminde bir önceki yılın eş dönemine göre yüzde 3.7 oranında gelişme göstermiştir. Aynı dönemde çiftçilik ve hayvancılıktaki gelişme hızı da yüzde 2.4 oranında gerçekleşmiştir.

Tahıl üretiminde, 1991 yılında buğday ve arpa üretimleri yüzde 2.0 ve yüzde 6.8 oranında artarken, pirinç üretimi yüzde 13.0 oranında azalmıştır. Sanayi bitkilerinden tütün ve saf pamuk üretimleri azalırken, şekerpancarı üretimi yüzde 10.6 oranında artmıştır. Yumru bitkilerden patates ve kurusoğan; yağlı tohumlardan, yarfıstığı; meyvelerden, turunçgil, üzüm ve incirde değişik oranlarda

TARIM ÜRÜNLERİ ÜRETİM ENDEKSİ (1983=100)



Üretim artışları kaydedilirken, zeytin üretiminde azalma grlmştir. ay üretimi ise yüzde 12.2 artmıştır. Sebze retiminde daha önceki yıllarda görülen artış devam etmiş ve 1991 yılı artışı yüzde 4.2 olmuştur.1992 yılında, DİE'nin tarım ürünleri tahminine göre, özellikle tütün, pirinç, pamuk, fındık ve zeytin üretimlerinde önemli artışlar beklenmektedir. Sebze retimindeki artış eēiliminin ise devam edeceēi tahmin edilmektedir.

Sanayi rnleri üretimi

1990 yılında sabit fiyatlarla yüzde 8.7 oranında gelişme gösteren sanayi sektörü üretimi, 1991 yılında yüzde 2.6 artış kaydetmiştir. 1992'nin ilk on ayındaki gelişim oranı ise bir önceki yılın eē dönemine göre yüzde 5.0 olmuştur.Aynı dönemler itibariyle enerji sektörü üretimi yüzde 12.5, imalat sanayii üretimi yüzde 4.0 artarken, madencilik sektörü üretimi yüzde 1.3 gerilemiştir.

DİE verilerine göre 1990 yılında 127.4 olan sanayi üretim endeksi, 1991 yılında 130.7'ye yükselmiştir.Sanayi retim endeksi 1992 yılı birinci üç aylık dönemde 130.4, ikinci üç aylık dönemde 128.5, üçüncü üç aylık dönemde ise 144.0 olmuştur.

Sanayi sektörü, 1992 yılının ilk dönemlerinde ulařtıēı üretim artış performansını , üçüncü üç aylık dönemde sürdürememiştir. Toplam sanayi üretiminde 1991 yılının aynı dönemine göre, bu yılın birinci döneminde yüzde 10.6, ikinci döneminde yüzde 5.2 artış gerçekleşmişken, yılın üçüncü döneminde bu performans devam etmemiş, yüzde 3.8'de kalmıştır.

SEçİLMİş SANAYİ			
MADDELERİNİN ÜRETİMİ (Ton)			
Maddeler	Kümülatif retim Miktarı 1991**	Kümülatif retim Miktarı 1992**	% Deēiřim
Yazı Kaēıdı	60,050	77,620	29.3
Gazete Kaēıdı	89,695	95,339	6.3
Sülfirik Asit	396,255	491,025	23.9
Boraks	131,933	143,071	8.4
Amonyum Sülfat	163,843	220,248	34.4
Azotlu Gübre	2,050,383	2,429,732	18.5
Fosfatlı Gübre	1,925,293	2,475,382	28.6
Ham Petrol	3,761,396	3,637,599	-3.3
L.P.G	590,275	580,624	-1.6
Benzin (Normal)	1,629,377	1,689,395	3.7
Benzin (süper)	669,585	760,380	13.6
Gazyaēı	107,587	106,125	-1.4
Motorin	5,315,509	5,521,840	3.9
Fuel Oil (5,6)	7,058,185	6,958,490	-1.4
Çimento (Toplam)	22,344,760	24,840,503	11.2
Ham Demir	3,896,975	3,746,917	-3.9
Sıvı elik	7,839,853	8,445,339	7.7
Pik	330,304	368,450	11.5
Slap	1,491,325	1,315,009	-11.8
Blum	2,118,859	1,981,776	-6.5
Kütük*	1,869,173	1,749,347	-6.4
Yuvarlaklar*	894,822	924,217	3.3
Kşebentler*	21,341	8,911	-58.2
Profil*	64,222	51,133	-20.4
Levha	226,825	216,102	-4.7
DKP Sa	997,043	1,006,300	0.9
Boru	0	0	-
Blister Bakır	22,773	21,205	-6.9

*Kamu Sektörü retimi

** Ocak-Ekim

Kaynak:DİE

Geçen yılın aynı döneminde ise üretim artış hızı yüzde 6.5 olarak gerçekleşmişti.

ELEKTRİK ENERJİSİ TÜKETİMİ (Ocak-Eylül, % Değişim)		
	1991	1992
Sanayi	-3.3	5.5
Şehirler	6.6	14.7
Toplam	1.6	10.3

Kaynak: Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

Elektrik enerjisi tüketimi, 1992 yılının ilk dokuz ayında yüzde geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 10.3 yükselmiştir. 1992 yılının Ocak-Eylül döneminde tüketim, geçen yıla göre sanayide yüzde 5.5, şehirlerde ise yüzde 14.7 artmıştır.

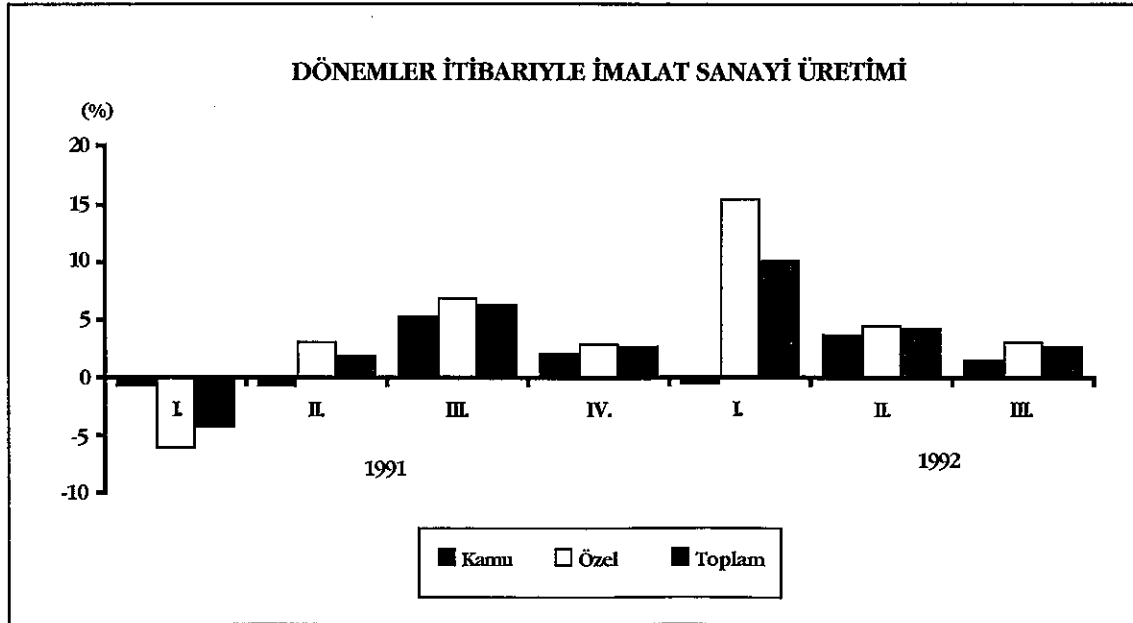
İmalat Sanayiinde Gelişmeler

1989 yılının ikinci yarısında ve 1990 yılında imalat sanayiinde görülen hareketlilik, Körfez Krizi ve savaşının olumsuz etkileriyle birlikte 1991 yılında durgunluğa dönüşmüş ve 1990 yılında imalat sanayiinde büyüme hızı sabit fiyatlarla yüzde 9.7 iken, bu oran 1991'de

yüzde 2.3'e gerilemiştir. 1992 yılında imalat sanayi sektörü, bir önceki yılın aynı dönemlerine göre, birinci üç aylık dönemde yüzde 10.1, ikinci üç aylık dönemde yüzde 4.4, üçüncü üç aylık dönemde ise yüzde 2.8 gelişme göstermiştir.

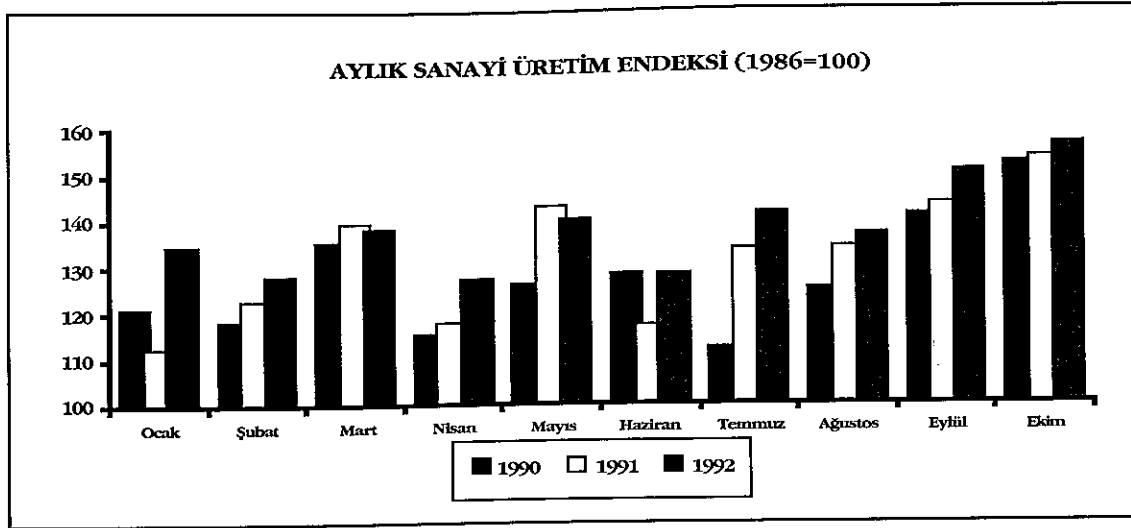
1991 yılında imalat sanayiinde alt sektörler itibariyle en fazla üretim artışı yüzde 12.0 ile makina sanayiinde görülürken, bunu yüzde 9.2 ile gıda ve yüzde 4.6 ile taş ve toprak sanayii izlemiştir.

1992 yılının üçüncü üç aylık döneminde, kamu kesiminin imalat sanayi üretiminde yüzde 1.7 oranında, özel kesimin imalat sanayi üretiminde ise yüzde 3.3 oranında artış gerçekleşmiştir. Bu dönemde gıda sanayi üretimi yüzde 4.8 oranında azalırken, mensucatta binde 9, orman ürünleri ve mobilyada yüzde 9.5, kağıt ve basım sanayiinde yüzde 14.6, kimyada yüzde 3.6, metal ana sanayiinde yüzde 10, makinada da yüzde 3.7 artış kaydedilmiştir.



Aylık sanayi üretim endeksine göre, imalat sanayi üretiminde Eylül ve Ekim aylarında sırası ile yüzde 4.7 ve yüzde 1.6 artış göstermiştir.

İmalat sanayi üretiminin, Ocak-Ekim döneminde geçen yılın aynı dönemine göre artış oranı yüzde 4.0 olmuştur.



ÖZEL-KAMU İMALAT SANAYİİ ÜRETİMİ (Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine Göre % Değişim)														
	1991 Üç Aylık Dönemler								1992 Üç Aylık Dönemler					
	Özel				Kamu				Özel			Kamu		
	I	II	III	IV.	I	II	III	IV.	I	II	III	I	II	III
Gıda Sanayi	5.3	-5.4	22.8	3.4	3.8	10.3	26.5	8.7	7.5	6.0	-3.9	1.2	-5.9	-5.7
Mensucat Sanayi	-8.0	-9.0	-0.4	-8.6	-29.8	-15.4	-23.9	-27.1	4.4	1.5	1.8	-11.2	-9.6	-6.8
Or. Ür.-Mobil.San.	-12.2	-9.1	-0.1	-2.2	-6.1	-20.5	-7.8	5.9	2.2	13.0	13.1	2.9	1.5	2.2
Kağıt ve Basım San.	1.9	-9.5	1.2	-8.1	-20.0	-20.1	-16.5	1.8	3.0	11.0	11.5	24.8	20.9	28.4
Kimya Sanayi	-7.8	17.8	-7.7	1.9	2.4	-5.5	-1.4	0.3	6.0	3.6	1.5	-2.5	9.4	6.0
Taş-Toprak Sanayi	2.1	-6.3	12.5	4.3	-12.3	38.3	16.0	4.9	13.7	34.0	3.7	-7.0	12.3	14.5
Metal Ana Sanayi	-20.3	-0.5	-2.2	-8.2	-19.9	0.7	-2.5	-7.9	12.8	-7.9	16.1	1.8	-2.4	-0.9
Makina Sanayi	-6.7	10.5	24.6	16.1	24.5	2.3	32.4	16.4	43.2	0.1	5.0	10.2	1.7	-12.2
İmalat Sanayii	-6.1	3.2	7.0	3.1	-0.7	-0.7	5.4	2.3	15.5	4.6	3.3	-0.5	3.6	1.7

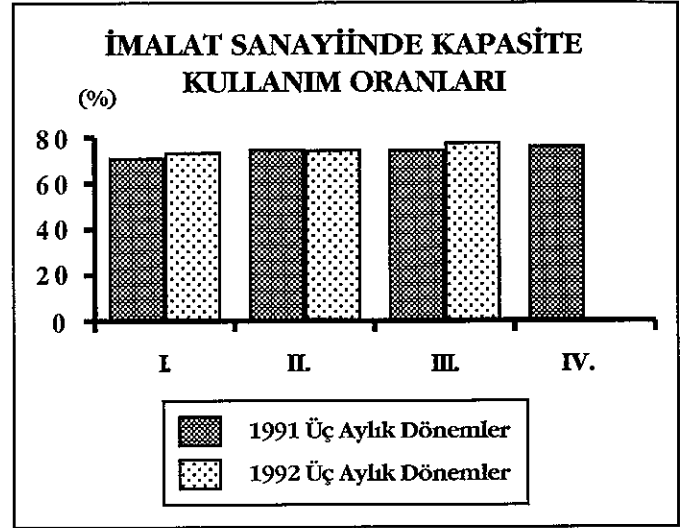
Kaynak: DİE

1990 yılında yüzde 74.4 olan imalat sanayii kapasite kullanım oranı 1991 yılında da aynı düzeyde kalmış ve yüzde 74.6 olarak gerçekleşmiştir. 1992 yılının birinci üç aylık döneminde yüzde 73.8 olarak gerçekleşen imalat sanayi kapasite kullanım oranı, ikinci üç aylık dönemde yüzde 74.9'a ve üçüncü üç aylık

dönemde yüzde 77.9'a yükselmiştir. 1992 yılının üçüncü üç aylık döneminde özel sektör kapasite kullanım oranı yüzde 76.2, kamu kesimi kapasite kullanım oranı yüzde 80.9 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde, yüzde 88.7 ile taş ve toprak ürünleri sanayi, yüzde 85.3 ile metal ana sanayii ve yüzde 81.0 ile kağıt ve basım

sanayii, kapasite kullanım oranı en yüksek olan sektörlerdir.

1992'de imalat sanayiinde tam kapasiteyi kullanmama nedenlerinin en önemlileri talepteki yetersizlik, mali güçlükler ve hammadde yetersizliğidir. Diğer nedenlerin payı ise gittikçe artarak üçüncü üç aylık dönemde yüzde 20'ye ulaşmıştır.



İMALAT SANAYİİ ALT SEKTÖRLERİNDE KAPASİTE KULLANIM ORANLARI (%) (Üretim Değeri Ağırlıklı)							
	1991 Üç Aylık Dönemler				1992 Üç Aylık Dönemler		
	I	II	III	IV.	I	II	III
Gıda Sanayi	73.8	70.4	76.7	81.0	69.1	66.7	71.7
Mensucat Sanayii	76.8	77.8	73.4	77.5	77.6	78.8	79.1
Orman Ür.ve Mobil.San.	73.7	75.6	76.6	83.1	73.4	75.7	79.3
Kağıt ve Basım Sanayii	71.6	78.7	73.1	76.8	76.9	73.2	81.0
Kimya Sanayi	74.7	74.6	75.1	71.4	73.8	74.1	80.3
Taş-Toprak Sanayii	76.9	81.3	88.4	84.3	79.1	88.5	88.7
Metal Ana Sanayii	69.2	84.2	80.3	77.6	76.4	80.6	85.3
Makina Sanayii	60.5	72.0	67.3	76.0	72.5	73.3	71.4
Diğer İmalat Sanayii	60.0	58.3	63.8	60.6	52.1	62.8	68.7
İmalat Sanayii	71.4	75.1	74.9	76.4	73.8	74.9	77.9

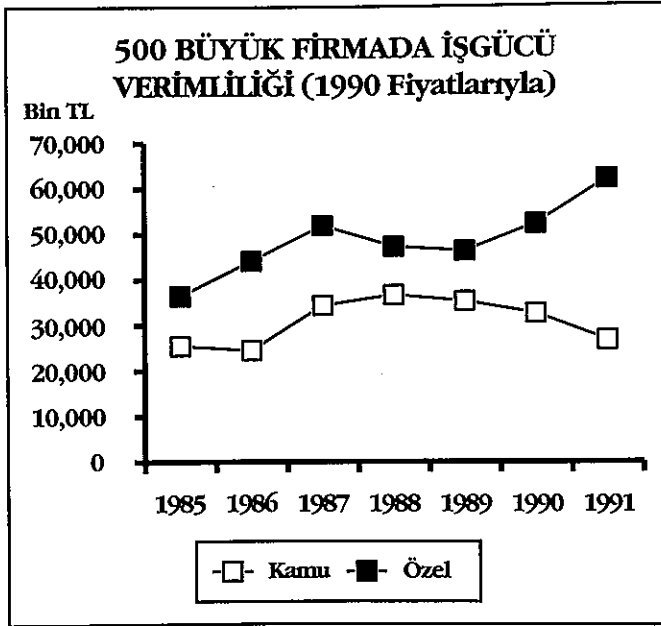
Kaynak:DİE

İMALAT SANAYİİNDE TAM KAPASİTEYİ KULLANAMAMA NEDENLERİ (%)							
	1991 Üç Aylık Dönemler				1992 Üç Aylık Dönemler		
	I	II	III	IV.	I	II	III
Talepteki Yetersizlik							
İç Talep	52.7	50.5	46.0	53.6	47.5	46.9	45.5
Dış Talep	15.8	17.3	18.5	16.1	23.7	19.4	20.2
Mali Güçlükler	5.7	5.5	5.1	5.4	5.3	5.4	6.2
Hammadde Yetersizliği							
Yerli	5.0	3.4	3.4	4.4	3.5	2.9	3.2
İthal	1.8	1.2	2.5	2.4	2.0	1.5	1.2
Enerji	0.9	1.4	1.5	2.8	1.2	2.3	1.1
İşçi Sorunu	7.7	5.3	3.7	3.7	3.1	4.6	2.5
Diğer	10.1	15.0	19.3	11.5	13.7	17.1	20.0

Kaynak:DİE

Verimlilik

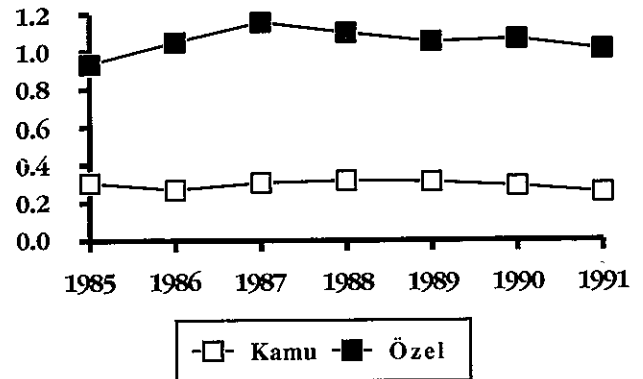
İstanbul Sanayi Odası tarafından her yıl yayınlanan "Türkiye'nin 500 Büyük Sanayi Firması" araştırması ile ilgili verilere göre işgücü ve sermaye verimliliklerinin özel kesimde daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. 1991 yılında çalışan başına net katma değer (1990 fiyatlarıyla) özel kesimde 61.9, kamu kesiminde ise 26.6 milyon liradır. 1982-1991 dönemindeki en yüksek rakama özel kesim 61.9 ile 1991 yılında, kamu kesimi ise 36.6 milyon lira ile 1988 yılında ulaşmışlardır. 1983-1991 döneminde ortalama işgücü verimliliği özel kesimde 45.2, kamu kesiminde 27.9 milyon lira olarak gerçekleşmiştir.



Sermaye verimliliği olarak tanımlanabilecek net katma değer/ sabit varlıklar oranı 1983-1991 döneminde özel kesimde 1.034, kamu kesiminde 0.327 olarak gerçekleşmiştir. Özel kesim en yüksek değere 1.152 ile 1987'de, kamu kesimi ise 0.496 ile 1984 yılında ulaşmıştır.

Toplam faktör verimliliği, işgücü ve sermaye verimliliklerinin ağırlıklı

500 BÜYÜK FİRMADA SABİT SERMAYE VERİMLİLİĞİ (1990 Fiyatlarıyla)

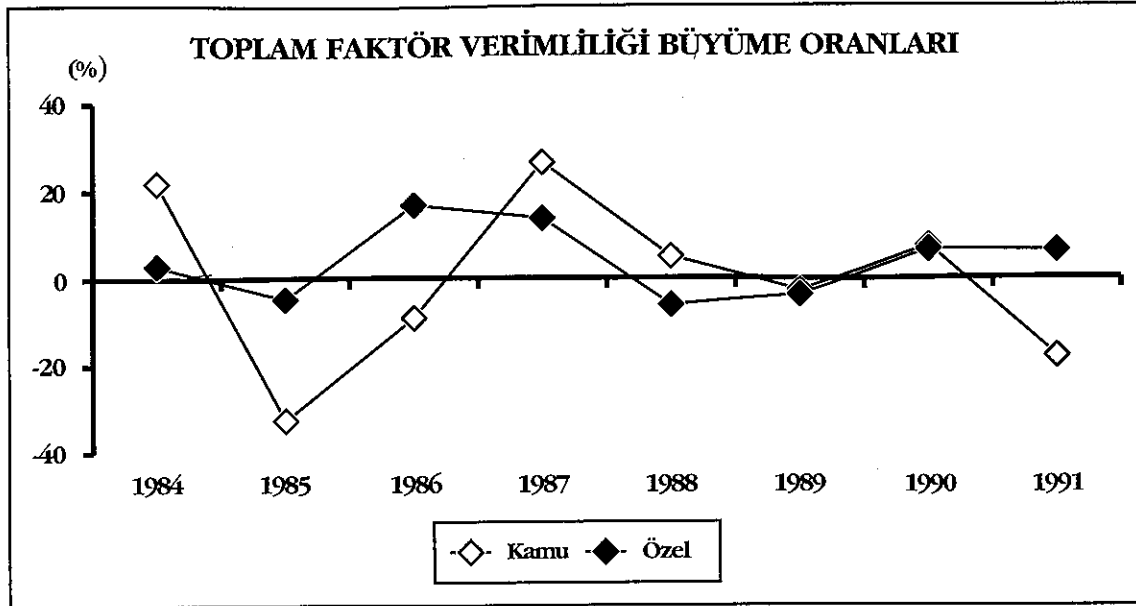


ortalamasıdır. Ağırlık olarak faktörlerin net katma değer içindeki payları kullanılmaktadır. 1991 yılındaki bir diğer sonuç maaş ve ücretlerin net katma değer içindeki paylarını önemli oranda yükselmesidir. Toplam faktör verimliliğinde 1984-1991 dönemindeki ortalama büyüme oranı özel kesimde yüzde 3.91'dir. Kamu kesiminde ise faktör verimliliğinde yüzde 2.08'lik bir gerileme söz konusudur. 1991 yılında ise özel kesim faktör verimliliğinde yüzde 6.2'lik bir büyüme gerçekleştirmiştir. Kamu kesiminde ise büyüme oranında yüzde 18'lik bir azalma görülmektedir. Bu sonuçlar, iki kesim arasında çok önemli farklar olduğu gerçeğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

TOPLAM FAKTÖR VERİMLİLİĞİ BÜYÜME ORANI(%)

Yıllar	Kamu	Özel	Toplam
1984	22.0	3.0	11.9
1985	-32.7	-4.9	-34.3
1986	-9.2	16.7	4.2
1987	26.5	13.7	21.3
1988	4.9	-6.2	-2.1
1989	-2.7	-3.7	-1.8
1990	7.4	6.5	2.0
1991	-18.0	6.2	0.7
Ortalama	-2.1	3.9	0.2

Kaynak: İSO



Talep artışının yarattığı üretim büyümesi sonucunda kapasite kullanım oranı yükselecek ve verimlilik artacaktır. Bu durumda ölçek ekonomisinden yararlanılmış olacaktır. Özel kesimde bu durum açık olarak görülmektedir. Kamu kesimi için aynı sonuca ulaşmak mümkün görülmemektedir. Verimlilik artışı ile net katma değer artışı arasındaki ilişki özel kesimde daha güçlüdür.

İŞGÜCÜ VERİMLİLİĞİ			
Yıllar	Net Katma Değer/Çalışan Sayısı (1990 Fiyatlarıyla,Bin TL)		
	Kamu	Özel	Toplam
1983	17,322	36,014	25,205
1984	21,641	37,366	28,671
1985	25,433	36,372	30,020
1986	24,450	44,066	32,871
1987	34,275	51,821	42,169
1988	36,570	47,135	41,271
1989	35,180	46,194	40,184
1990	32,463	52,099	41,611
1991	26,613	61,862	42,646
Ortalama	27,878	45,222	35,624

Kaynak:İSO

SERMAYE VERİMLİLİĞİ			
Yıllar	Net Katma Değer / Sabit Varlıklar (1990 Fiyatlarıyla,Bin TL)		
	Kamu	Özel	Toplam
1983	0.407	0.969	0.625
1984	0.496	0.992	0.700
1985	0.304	0.933	0.463
1986	0.268	1.046	0.468
1987	0.306	1.152	0.515
1988	0.316	1.096	0.495
1989	0.310	1.049	0.491
1990	0.287	1.063	0.499
1991	0.252	1.007	0.499
Ortalama	0.327	1,034	0.528

Kaynak:İSO

5. İSTİHDAM

1992 yılı Eylül ayında işi olmayan, iş arayan ve iş bulduğunda on beş gün içinde çalışmaya hazır kişiler olarak tanımlanan açık işsizlerin sayısı bir önceki yılın aynı ayına göre yüzde 2 azalmıştır.Yılın ilk dokuz aylık döneminde İİBK'na başvuranların sayısında yüzde 28.7, işe yerleştirilenlerin sayısında yüzde 5.6 ve işyerlerinin işgücü isteminde ise yüzde 16.7'lik artışlar kaydedilmiştir.

AÇIK İŞSİZLİK

	1989	% Değişim	1990	% Değişim	1991	% Değişim	1992	% Değişim
Ocak	1,170,864	2.4	1,011,711	-13.6	881,361	-12.9	844,533	2.3
Şubat	1,108,172	-3.6	1,018,890	-8.1	872,095	-14.4	849,490	0.6
Mart	1,119,171	-3.1	1,030,810	-7.9	874,874	-15.1	852,950	0.4
Nisan	1,112,148	-3.7	1,002,707	-9.8	887,115	-11.5	866,459	1.6
Mayıs	1,091,935	-5.2	1,014,035	-7.1	875,316	-13.7	882,226	1.8
Haziran	1,066,102	-7.6	1,008,803	-5.4	855,407	-15.2	869,713	-1.4
Temmuz	1,056,214	-8.5	977,524	-7.5	841,946	-13.9	865,861	-0.4
Ağustos	1,071,157	-7.5	966,825	-9.7	847,507	-12.3	837,430	-3.3
Eylül	1,049,395	-9.7	955,831	-8.9	861,993	-9.8	820,481	-2.0
Ekim	1,036,853	-10.7	953,126	-8.1	848,092	-1.6	-	-
Kasım	1,022,469	-11.8	917,755	-10.2	836,820	-1.3	-	-
Aralık	1,009,840	-13.1	896,132	-11.3	825,567	-1.3	-	-

Kaynak: DİE

DİE tarafından gerçekleştirilen Hanehalkı İşgücü Anketi (Nisan 1992) sonuçlarına göre toplam istihdam 19 milyon 172 bin kişi, toplam işsizlik oranı ise yüzde 8.0 olarak belirlenmiştir. Gizli işsizlik olarak ta tanımlanabilecek eksik istihdamda (anket döneminde ekonomik nedenlerle 40 saatten daha az süre çalışıp , mevcut işinde ya da ikinci bir işte daha fazla çalışmaya müsait kişiler ve bunlar dışındakilerden, mevcut işinden elde ettiği gelirin azlığı ya da kendi mesleğinde istihdam edilmediği gibi nedenlerle mevcut işini değiştirmek isteyen ya da ikinci bir iş arayan kişiler) olanların işgücü içindeki oranı yüzde 7.9 olarak tahmin edilmiştir. Toplam 39,969,724 kişi olan 12 ve daha yukarı yaştaki nüfusun yüzde 53.4'ü kentsel yerlerde ,yüzde 46.6'sı ise kırsal yerlerde ikamet etmekteyken, 19,171,935 kişi olan toplam istihdamın yüzde 42.7'si kentsel yerlerde, yüzde 57.3'ü de kırsal yerlerde bulunmaktadır.

Türkiye'de istihdam edilen nüfusun yüzde 44.6'sı tarım kesiminde çalışmaktadır. Tarımda

çalışanların tamamına yakını (yüzde 94.8'i) kırsal yerleşim alanlarında oturmaktadır.

Kırsal yerleşim yerlerindeki tarımsal istihdamın yüzde 62.5'inin ise ücretsiz aile işçilerinden oluştuğu dikkati alınırsa, bu kişilerin ülkenin işgücü göstergeleri üzerinde belirgin etkisi bulunduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır.

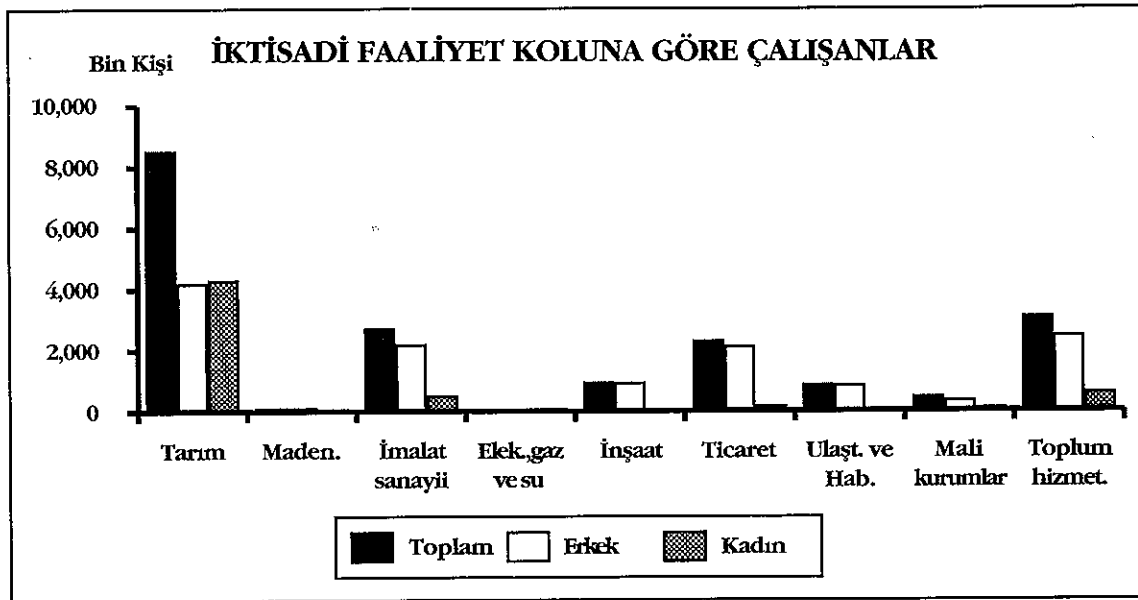
Türkiye genelinde işsizlik oranı yüzde 8.0 iken kentsel yerlerde yüzde 12.1 (1,127,732 kişi), kırsal yerlerde ise yüzde 4.7 (546,862 kişi) dir. Kadınların işsizlik oranı bakımından kentsel yerlerde artırıcı,kırsal yerlerde ise azaltıcı bir etkiye yol açtıkları gözlenmektedir.Eğitim ve yaş dikkate alındığında işsizliğin bir diğer önemli boyutu dikkati çekmektedir. Kentlerde 15-24 yaş grubunda lise ve yüksek okul mezunu gençler arasındaki işsizlik oranı yüzde 32.4 'tür.

1993 yılı programına göre işsizlik oranının gelecek yıl yüzde 7.0 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmiştir.Eksik istihdamın ise yüzde 7.4'e gerilemesi beklenmektedir.Buna göre toplam işgücünün 1993'te 20 milyon 846 bine

çıkacağı tahmin edilmektedir.İşgücünün 7 milyon 835 bini tarım, 2 milyon 850 bini sanayi, 8 milyon 121 bini de hizmetler kesiminde olmak üzere toplam olarak 18 milyon 806 bininin istihdam olanağı bulacağı ifade edilmektedir. İşsiz sayısının ise gelecek yıl 1 milyon 406 bine inmesi beklenmektedir.İşsizlik ve eksik istihdam nedeniyle atıl durumda bulunan işgücünün bu yıl yüzde 15.9 olan toplam işgücüne oranının yüzde 14.4'e gerileyeceği tahmin edilmektedir.

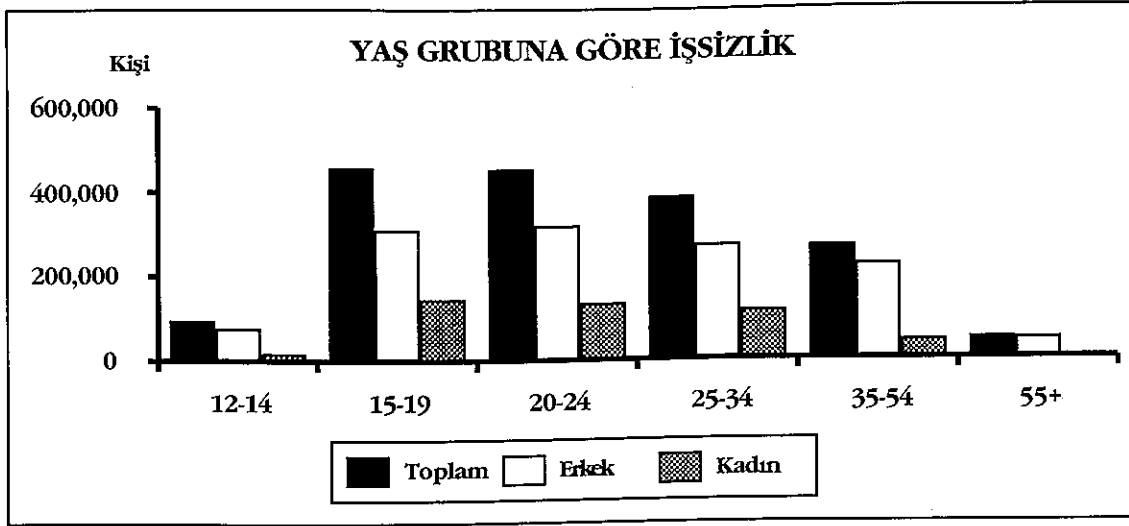
İKTİSADİ FAALİYET KOLUNA GÖRE ÇALIŞANLAR (Nisan 1992)			
	Toplam	Erkek	Kadın
Tarım	8,551	4,218	4,333
Maden.	134	133	1
İmalat sanayii	2,742	2,216	526
Elek.gaz ve su	19	13	6
İnşaat	959	948	11
Ticaret	2,320	2,136	184
Ulaşt. ve Hab.	882	854	28
Mali kurumlar	479	360	119
Toplum hizmet.	3,087	2,469	617
Toplam	19,172	13,348	5,824

Kaynak:DİE



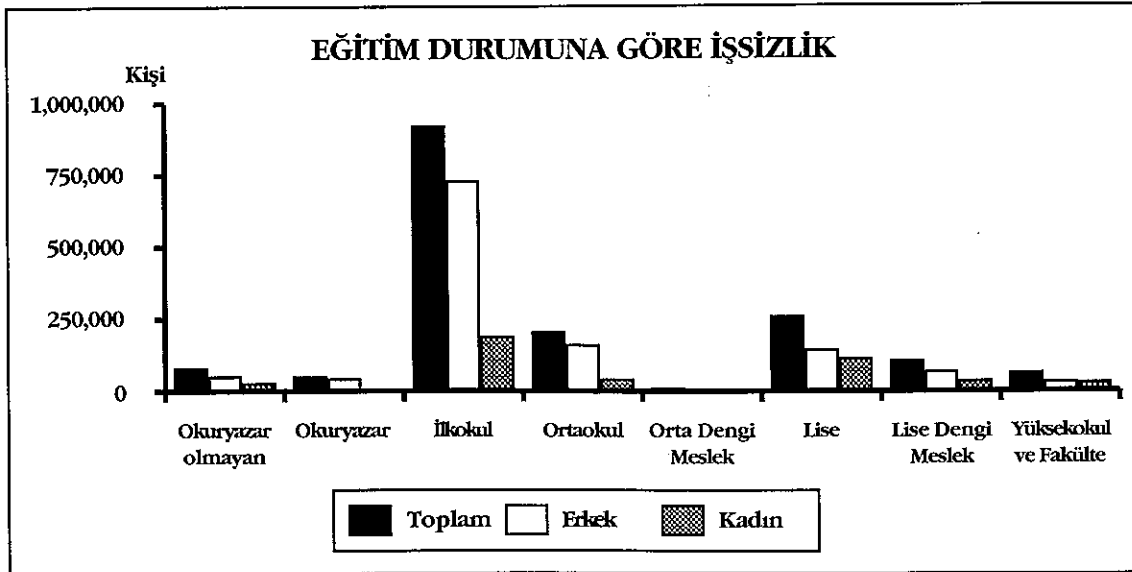
YAŞ GRUBUNA GÖRE İŞSİZLİK (Ekim 1991)						
İşsizler	Toplam	% Pay	Erkek	% Pay	Kadın	% Pay
12-14	95,984	5.60	77,564	6.19	18,420	3.99
15-19	459,132	26.78	312,161	24.91	146,971	31.86
20-24	455,997	26.60	320,890	25.61	135,107	29.29
25-34	386,508	22.55	271,307	21.65	115,201	24.97
35-54	267,859	15.62	224,020	17.88	43,839	9.50
55+	48,866	2.85	47,056	3.76	1,810	0.39
Toplam	1,714,346	100.00	1,252,998	100.00	461,348	100.00

Kaynak:DİE



EĞİTİM DURUMUNA GÖRE İŞSİZLİK						
	Toplam	% Pay	Erkek	% Pay	Kadın	% Pay
Okuryazar olmayan	83,199	4.85	53,317	4.26	29,882	6.48
Okuryazar	51,732	3.02	44,532	3.55	7,200	1.56
İlkokul	923,114	53.85	731,939	58.42	191,175	41.44
Ortaokul	207,013	12.08	163,284	13.03	43,729	9.48
Orta Dengi Meslek	11,712	0.68	8,545	0.68	3,167	0.69
Lise	261,864	15.27	146,180	11.67	115,684	25.08
Lise Dengi Meslek	108,717	6.34	70,386	5.62	38,331	8.31
Yüksekokul ve Fakülte	66,995	3.91	34,815	2.78	32,180	6.98
Toplam	1,714,346	100.00	1,252,998	100.00	461,348	100.00

Kaynak: DİE



İşçi-İşveren İlişkileri

Son üç yıllık dönemde bağtlanan toplu iş sözleşmelerinin ortak özelliği uyuşmazlıktır. Taraflar arasındaki müzakerelerin süresi uzamış, çoğu sözleşme uyuşmazlık ve grev safhasından sonra imzalanabilmiştir. Bu durumdan hem işletmeler ve ülke ekonomisi, hem de çalışanlar zarar görmüştür. 1990 yılında kamu kesiminde 278,590, özel kesimde 205,262 olmak üzere toplam 483,852 işçiyi kapsayan 1,954 toplu iş sözleşmesi imzalanmıştır. Metal, Maden ve Kağıt gibi işkollarında çalışanların sözleşmelerinin 1991 yılına sarkmasıyla geçtiğimiz yıl kamu kesiminde 630,844, özel kesimde 458,705 olmak üzere toplam 1,089,549 işçiyi kapsayan imzalanmış toplu iş sözleşmesi sayısı 5,030'a ulaşmıştır. 1992 yılının ilk 9 ayında kamuda 175,954; özel kesimde 145,525 olmak üzere toplam 321,479 çalışanın sözleşmesi tamamlanabilmiştir.

Özellikle 1987 yılından itibaren grev sayısında görülen hızlı artış 1990 ve 1991 yıllarında da devam etmiş ve ülkemizin en önemli sorunlarından birini oluşturmuştur. 1990 yılında 166,306 işçinin katıldığı 458 grev nedeniyle 3,466,550 işgünü kaybedilmiş, 1991 yılında ise katılan işçi sayısı 398 ve grevler nedeniyle kaybedilen işgünü sayısı 3,809,354 olarak gerçekleşmiştir. Grev uygulamaları ağırlıklı olarak özel kesimde cereyan etmiştir. 1992 yılının ilk dokuz aylık döneminde 59,830 işçinin katılmasıyla 85 grev uygulaması olmuş ve 1,002,152 işgünü kaybedilmiştir. İyimser bir yaklaşımla, 1992 yılında kayıp işgünü sayısının azaldığını söyleyebilmek için henüz tamamlanmayan kamu sözleşmeleri ile Metal ve Tekstil gibi grup sözleşmelerinin sonuçlarını beklemek gereklidir.

TOPLU İŞ SÖZLEŞMELERİ

Yıllar	Akdedilen Söz Sayısı	İşyeri Sayısı	İşçi Sayısı
1990	1,954	11,399	483,852
1991	5,030	13,169	1,089,549
1992*	1,455	8,577	321,479

*Ocak-Eylül

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

LOKAVTLAR

Yıllar	Lokavt Sayısı	Lokavta Dahil İşçi Sayısı	Kaybolan İşgünü S.
1990	41	58,439	1,188,091
1991	25	60,936	1,188,719
1992*	6	1,318	79,447

*Ocak-Eylül

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

GREVLER

Yıllar	Grev Sayısı	Katılan İşçi Sayısı	Kaybolan İşgünü S.
1990	458	166,306	3,466,550
1991	398	164,968	3,809,354
1992*	85	59,830	1,002,152

*Ocak-Eylül

Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Son üç yılda lokavt uygulamalarında bir düşme eğilimi izlenmektedir. Bilindiği üzere, lokavt uygulamaları, grevlerle karşılaştırıldığında daha düşük seviyede gerçekleşmektedir. 1990 yılında 58,439 işçiyi kapsayan 41 ve 1991'de 60,936 işçiyi kapsayan 25 lokavt uygulamasında kayıp işgünü sayıları sırasıyla 1,188,091 ve 1,188,719'a ulaşmıştır. 1992 yılının ilk dokuz aylık döneminde ise 79,447 işgünü kaybedilen 6 lokavt uygulaması 1,318 işçiyi kapsamıştır.

İşgücü Maliyetleri

Sanayide işçi başına işgücü maliyeti 1991 yılı itibariyle, 11 işkolunun ağırlıklı ortalaması olarak 11,082 TL/ saat'ten 27,132 TL/saat'e yükselerek bir önceki yıla oranla yüzde 145 artış göstermiştir. TİSK tarafından yayınlanan verilere göre 1991 yılında ortalama işgücü maliyeti enflasyonun iki katından yüksek bir hızla artmıştır.1991'de reel işgücü maliyeti artışı yüzde 47.5 olarak hesaplanmaktadır.

Toplu iş sözleşmelerinin 1992 yılına ait hükümleri ile işçi ücretlerinin enflasyonun üzerinde zam görmesi sonucu, işgücü maliyetindeki reel yükseliş 1992'de de sürmüştür.1992 yılında ortalama işgücü maliyetinin özel sanayi sektöründe yüzde 74 oranında artması ve reel olarakta yüzde 8.1 oranında yükselmesi beklenmektedir.Bu tahminlere dayanılarak yapılan hesaplamalar, işgücü maliyetinin 1992 yılında 1980 yılına göre reel olarak yüzde 116.6 oranında artacağını göstermektedir.

AT ülkeleri ve Türkiye'deki yıllık işgücü maliyeti seviyelerinin 1985-1991 dönemi

itibariyle dolar bazında karşılaştırılmasından ortaya çıkan sonuçlar, Türkiye'deki işgücü maliyetinin AT ülkelerine göre çok hızlı bir artış izlediğini ve hatta Yunanistan, Portekiz gibi bazı Avrupa ülkelerini geçtiğini; Almanya, Fransa gibi ileri düzeyde sanayileşmiş bazı Avrupa ülkeleri ile olan seviye farkının ise iç ve dış rekabet açısından ülkemiz aleyhine hızla kapanmakta olduğunu göstermektedir.

1989 yılından itibaren Türkiye'de işgücü maliyetleri tırmanışa geçmiştir.Buna karşılık AT ülkelerinde son derece ılımlı artışlar olmuş, hatta nispi düşüşler yaşanmıştır.Bu gelişmeler sonucu AT ülkeleri ile aramızdaki fark 1988 yılında 5.55 kat iken 1991'de 1.77 kata inmiştir.1991 itibariyle ülkemizde işgücü maliyeti seviyesi Yunanistan ve Portekiz'den yüksek,İrlanda ile hemen hemen eşittir.

1985-1991 döneminde işgücü maliyetlerinin artış trendleri sabit fiyatlarla ele alındığında da benzer sonuçlar elde edilmektedir.Türkiye'de işgücü maliyetleri 1991 yılında 1985'e göre sabit fiyatlarla yüzde 141 oranında artarken,AT'de ise reel olarak azalmıştır.

İŞGÜCÜ MALİYETİ,ÜCRETLER VE KESİNTİLER

Yıllar	İşgücü Maliyeti (TL/Saat)	Brüt Giydirilmiş Ücret* (TL/Saat)	Ücretten Yapılan Kesintiler (TL/Saat)	Net Ücret (TL/Saat)	Net Ücret/ Brüt Ücret Oranı (%)	Kesinti Oranı (%)	Vergi İadesi (TL/Saat)	Ücret Geliri (Net Ücret+ V. İadesi) (TL/Saat)	Reel Ücret Geliri Endeksi (1985=100)	Reel İşgücü Maliyeti Endeksi (1985=100)
1985	808.3	690.9	213.9	476.9	69.0	31.0	41.5	518.5	100.0	100.0
1986	1,054.9	879.9	279.7	600.1	68.2	31.8	64.1	664.2	95.2	96.9
1987	1,622.1	1,274.3	445.3	829.1	65.1	34.9	81.5	910.6	94.0	107.3
1988	2,680.5	2,026.4	699.4	1,327.0	65.5	34.5	96.7	1,423.7	83.8	101.2
1989	5,896.0	4,361.0	1,586.4	2,774.6	63.6	36.4	123.4	2,898.0	100.5	131.2
1990	11,082.0	8,374.0	3,135.5	5,238.6	62.6	37.4	170.0	5,408.6	117.1	153.9
1991	27,132.0	19,824.0	7,695.0	12,129.0	61.2	38.8	348.0	12,477.0	162.7	226.9
1992**	47,210.0	34,840.0	13,371.0	21,469.0	61.6	38.4	487.0	21,956.0	177.8	245.2

*Brüt ücret,işçinin doğrudan yararlanabildiği nakdi ve aynı ödemeler toplamıdır. SSK işveren primleri, kıdem ve ihbar tazminatları,fonlar gibi işçiye intikal etmeyen ödemeler hariçtir.

** Gerçekleşme Tahmini

İMALAT SANAYİNDE NOMİNAL İŞGÜCÜ MALİYETLERİ(\$/YIL)						
Ülkeler	1986	1987	1988	1989	1990	1991*
Belçika	22,259	26,280	26,364	24,998	26,373	26,444
Danimarka	19,020	24,935	25,396	23,554	25,016	24,555
Fransa	18,252	21,935	22,292	21,149	21,330	21,122
Almanya	22,680	28,490	28,839	26,861	30,590	31,107
Yunanistan	7,566	8,642	9,264	9,532	10,151	10,075
İrlanda	14,571	16,948	17,176	15,764	11,237	13,838
İtalya	17,725	21,754	23,165	23,302	27,549	28,577
Hollanda	22,253	27,892	27,892	26,243	24,272	24,252
Portekiz	4,153	4,925	5,157	5,180	6,790	7,344
İspanya	11,674	14,103	15,364	15,856	18,654	19,172
İngiltere	13,374	15,863	18,341	18,395	23,222	24,815
Türkiye	3,252	3,913	3,896	5,736	8,771	13,703
AT(Ağırlıklı Ort.)	16,887	20,603	21,638	21,006	23,711	24,312
AT/Türkiye	5.19	5.27	5.55	3.66	2.70	1.77

*Tabmin. OECD kaynaklarında yer alan işgücü maliyeti artış oranlarına ve döviz kurlarına göre TİSK tarafından hesaplanmıştır.

Kaynak:

1) International Economic Indicators 1991, Institut der Wirtschaft, Köln.

2) Türkiye için "TİSK Çalışma İstatistikleri ve İşgücü Maliyeti" araştırmaları, 1985-1990.

3) OECD Economic Outlook, December 1991

BÖLÜM II

DÜNYA EKONOMİSİ VE DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER



DÜNYA EKONOMİSİ VE DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER

1. DÜNYA EKONOMİSİNDE GELİŞMELER

Dünya ekonomisi 1980'lerde büyük bir değişimin içine girmiştir. Ulusal para piyasaları arasındaki sınırların kalkması ve uluslararası bir sermaye piyasasının oluşumu bu değişimin temelini oluşturmuştur. 1991 yılında eski sosyalist ülkelerde yönetimlerin çözülmesiyle değişim daha da hızlanmıştır. Dünya ekonomisindeki değişim ve globalleşme 1992 yılında da devam etmiştir. Bu değişimde siyasi faktörlerin rolü büyüktür. Doğu Avrupa ve eski Sovyet Cumhuriyetleri demokrasiye dönüşle birlikte merkezden planlanan bir ekonomi modeli yerine piyasa ekonomisini ikame etmek üzere yoğun çaba harcamaktadırlar. Latin Amerika bölgesinde ekonomik reformlar olumlu sonuçlar vermeye başlamış, geçmiş yılların ekonomik kabusu olan "dış borç" sorunu eski ağırlığını kaybetmiştir. Güneydoğu ve Doğu Asya'daki ekonomik ve politik gelişmeler de tahminlerin ötesinde olmuştur. Bu gelişmeler hem sözkonusu ülke ekonomilerini, hem de dünya ekonomisini olumlu yönde etkileme potansiyeli taşımaktadır. Ancak bu iyimser atmosferin yanı sıra sanayileşmiş ülkelerin hala resesyonun etkilerinden tam anlamıyla kurtulamadıkları, bazı Afrika ülkelerinde hala siyasal karmaşa ve "açlık" sorununun devam ettiği, Batı Avrupa Birliği'nin özellikle bölünen Yugoslavya'da ve Balkanlar'da

giderek ağırlaşan çatışmalara karşı alternatif çözümler üretilmediği de göze çarpmaktadır.

Avrupa'nın siyasal ve ekonomik entegrasyonu için gösterilen politik çabalara rağmen, ardarda yapılan halk oylamaları, Avrupalıların AT Komisyonu bürokrasisine ve tek pazar fikrine tam ısınmadığını göstermektedir. Eylül ayında ortaya çıkan "kur" karmaşası da, Avrupa para birliğine olan güveni oldukça sarsmıştır.

Batı ülkelerinde devam eden resesyon ve özellikle Batı Avrupa'daki ekonomik ve politik kilitlenme, ekonomik ve dolayısıyla siyasal sorunlarını dış destek almadan çözmeleri mümkün olmayan Doğu Avrupa ve eski Sovyet Cumhuriyetleri için olumlu sayılamayacak koşullar yaratabilir.

Bütün bu gelişmeler ışığında dünya ekonomisinin 1991 yılında gerilediği tahmin edilmektedir. Gerilemenin başlıca nedeni Doğu Avrupa ve eski Sovyet Cumhuriyetlerinde üretimin hızla daralmasıdır. Sanayileşmiş ülkelerde ılımlı bir büyüme göze çarparken, gelişmekte olan ülkeler oldukça başarılı bir performans göstermiştir.

Sanayileşmiş ülkeler de enflasyon tehlikesine karşı aşırı ihtiyatlıdır. Bu nedenle, durgunluğun devam etmesine rağmen, büyümeyi hızlandırma uğruna enflasyonu yeniden uyacak politikalardan

kaçınılmaktadır. Bu durum 1993 yılında da, 1991 ve 1992 yıllarında olduğu gibi resesyonun devam etmesi ihtimalini güçlendirmektedir.

DÜNYA EKONOMİSİ				
(% değişimler)				
	1988	1989	1990	1991
Büyüme	4.3	3.3	2.2	-0.3
Sanayileşmiş Ülkeler	4.3	3.4	2.5	0.8
Gelişmekte Olan Ülkeler	3.9	3.7	3.5	3.3
Doğu Avrupa ve Eski SSCB	4.7	2.3	-2.9	-16.9
Dünya Ticareti	8.9	6.7	4.1	3.3
Tüketici Fiyatları				
Sanayileşmiş Ülkeler	3.3	4.4	4.9	4.4
Gelişmekte Olan Ülkeler	57.2	71.1	80.0	41.4
Doğu Avrupa	41.8	130.6	149.1	134.7

Kaynak: IMF Annual Report 1992

Resesyon ve bir ölçüde onun yarattığı yeni korumacılık akımları yüzünden dünya ticaretindeki artış hızı da giderek yavaşlamaktadır. Ancak, ABD ve AT arasında varılan anlaşmanın GATT görüşmelerine yansımaları halinde dünya ticaretindeki yavaşlama eğiliminin son bulacağı beklenmektedir.

Dünya ekonomisinde yer alan ülke grupları içinde Doğu Avrupa'nın güç durumda olduğu göze çarpmaktadır. Bu ülkelerde enflasyon çok yüksek bir düzeyde seyrederken, büyüme hızlarında dramatik düşüşler gözlenmektedir.

Bu olumsuz göstergelere rağmen dünya ekonomik çevrelerindeki genel kanı, önümüzdeki yıllarda büyümenin tekrar hızlanacağı ve özellikle sanayileşmiş ülkelerde enflasyonun sorun olmaktan çıkacağı şeklindedir.

Ancak, çok uzun bir süredir devam eden resesyon ve işsizliğe karşı bazı ülkelerde halkın tepkisinin giderek yoğunlaştığı da açıktır. Eğer politik endişelerle halkın bu tepkisine ödün verilirse, belki büyüme daha kısa sürede canlandırılabilir; ancak sonunda sanayileşmiş ülkelerin yeni bir enflasyon kışkacına girmeleri de kaçınılmaz olur.

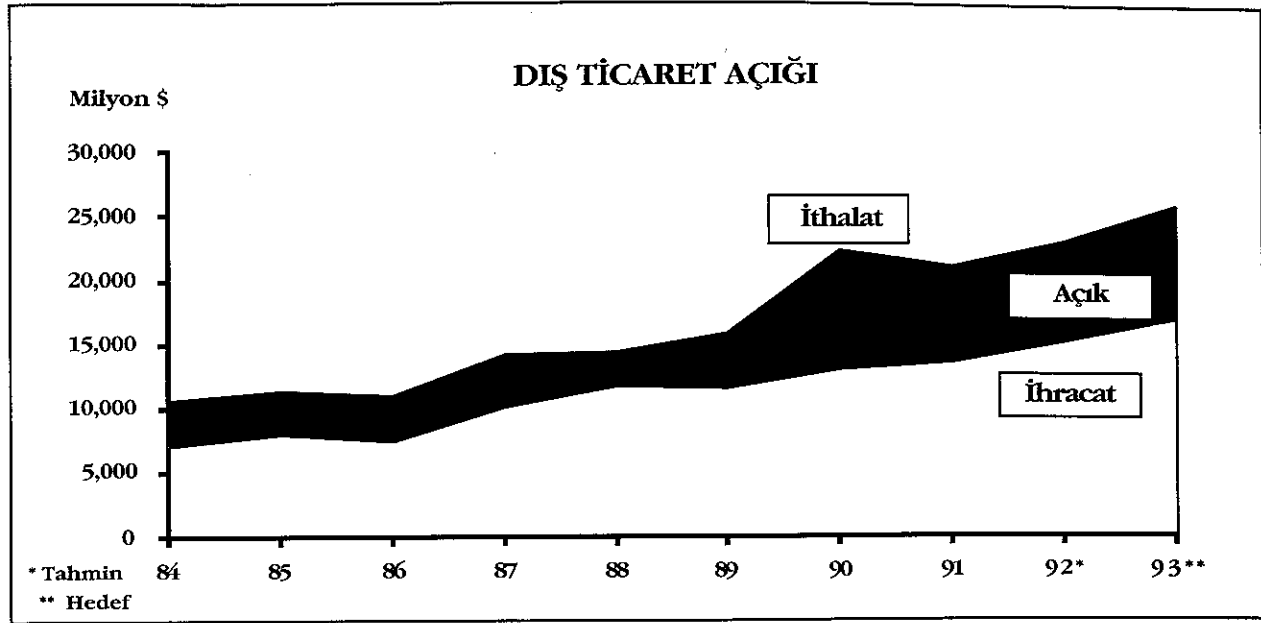
2. DIŞ TİCARET

1991 yılında özellikle kurların bir önceki yıla göre daha hızlı yükselmesi nedeniyle, ihracat tatminkar sayılabilecek bir tempoyla artarken ithalatın yavaşlaması, dış ticaret açığını daraltmıştır.

İthalatın yavaşlamasında görece olarak hızlı yükselen kurlar kadar, petrol fiyatlarındaki düşüş ve ekonomideki durgunluk da etkili olmuştur.

Dış ticaret açığındaki daralma ile birlikte önemli sayılabilecek boyutlardaki Körfez yardımı, turizm gelirlerindeki ve işçi dövizlerindeki azalmaya rağmen, cari işlemlerin ılımlı bir düzeyde de olsa fazlalık vermesinde birinci derecede rol oynamıştır.

1992 yılında ise cari işlemler dengesinin 1 milyar dolar civarında fazlalık vermesi hedeflenirken, dış ticaret açığının beklenenin üstünde olması ve diğer mal ve hizmet gelirlerinin beklenen düzeyde gerçekleşmemesi sonucu cari işlemler dengesinin 1,250 milyon dolar açık vereceği tahmin edilmektedir. Cari işlemler dengesindeki açığın 1993 yılında da devam etmesi beklenmektedir. Hükümet programında 1993 yılında açığın 1,160 milyon dolar olarak gerçekleşeceği öngörülmüştür.



1991 yılında ihracat bir yıl öncesine göre yüzde 4.9 artarak 13.6 milyar dolara ulaşmıştır. Bu rakam, program hedefinin 500 milyon dolar altında olmakla birlikte yine de başarılı bir ihracat performansına işaret etmektedir.

DIŞ TİCARET GÖSTERGELERİ (Ocak-Eylül, Milyon \$)				
	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Açığı	İhracat/ İthalat
1991	9,492	14,906	-5,414	63.7%
1992	10,555	16,283	-5,728	64.8%
Fark	1,063	1,377	-314	
% Değişim	11.2	9.2	5.8	

Kaynak: DİE

İthalat ise 1990 yılına göre yüzde 5.6 daralarak 21 milyar dolarda kalmıştır. İthalatın yavaşlamasında petrol fiyatlarındaki düşme ile buğday ve otomotiv ithalatındaki azalma önemli rol oynamıştır.

İhracattaki artış ve ithalattaki azalma sonucunda dış ticaret açığı 1991 yılında bir önceki yıla göre 1.9 milyar dolar daralarak 7.4 milyar dolar dolayında kalmıştır.

1992 yılında ihracatın 15,800 milyon dolar, ithalatın ise 23,300 milyon dolar olması, böylece dış ticaret açığının 7 milyar dolarda kalması hedeflenmişti.

1992 yılının ilk dokuz aylık döneminde ihracat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 11.2 artarak 10.6 milyar dolara ulaşırken; ithalat yüzde 9.2 büyüyerek 16.3 milyar dolara çıkmıştır. İhracatın ithalatı karşılama oranı ise yüzde 63.8'den 64.8'e yükselmiştir. Böylece dış ticaret açığı yüzde 5.8 genişlemiş ve Eylül sonunda 5.7 milyar doları aşmıştır. Bu gelişmeler karşısında DPT tahminlerine göre 1992 yılında ihracatın 15,100 milyon dolar, ithalatın ise 23 milyar dolar olması, dış ticaret açığının ise 8 milyar dolar olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

İhracat ve ithalattaki gelişmeler miktar ve fiyat bileşenlerine ayrılarak incelenirse 1991 yılında gerek ithalat, gerekse ihracat fiyatlarının düştüğü, miktar olarak ithalatın azaldığı, ihracatın ise arttığı görülmektedir.

1992 yılının ilk sekiz aylık döneminde Türkiye fiyat avantajını sürdürmüştür. Bu dönemde ihracat fiyatları artarken, ithalat fiyatları azalmıştır. Böylece 1989=100 olan dış ticaret hadleri 1991 yılında 107'ye, 1992 yılının Ağustos sonunda da 110.8'e çıkmıştır.

İhracat

Ocak-Eylül dönemindeki 10,555 milyon dolarlık ihracatın 8,854 milyon dolarlık bölümünü sanayi, 1,495 milyon dolarlık bölümünü tarım ve hayvancılık, 206 milyon dolarlık bölümünü ise madencilik ürünleri ihracatı oluşturmuştur. 1991 yılının aynı dönemine göre yüzde 15.6 oranında büyüyen sanayi ürünleri ihracatının toplam içindeki payı 3.2 puan artarak yüzde 83.9'a çıkmıştır.

DIŞ TİCARET ENDEKSLERİ

(Bir önceki yılın aynı dönemine göre % değişim)

	1990	1991	1992
	(Ocak-Ağustos)		
Miktar			
İhracat	5.6	6.7	4.6
İthalat	14.9	-3.9	1.1
Fiyat			
İhracat	11.2	-0.9	1.5
İthalat	6.8	-3.1	-2.3

Kaynak: DİE

DIŞ TİCARET FİYAT İNDEKSLERİ

(1989=100)

	İthalat	İhracat	Dış ticaret Hadleri
1989	100.0	100.0	100.0
1990	105.3	110.3	104.7
1991	102.1	109.2	107.0
1992*	102.7	113.8	110.8

* Ocak-Ağustos

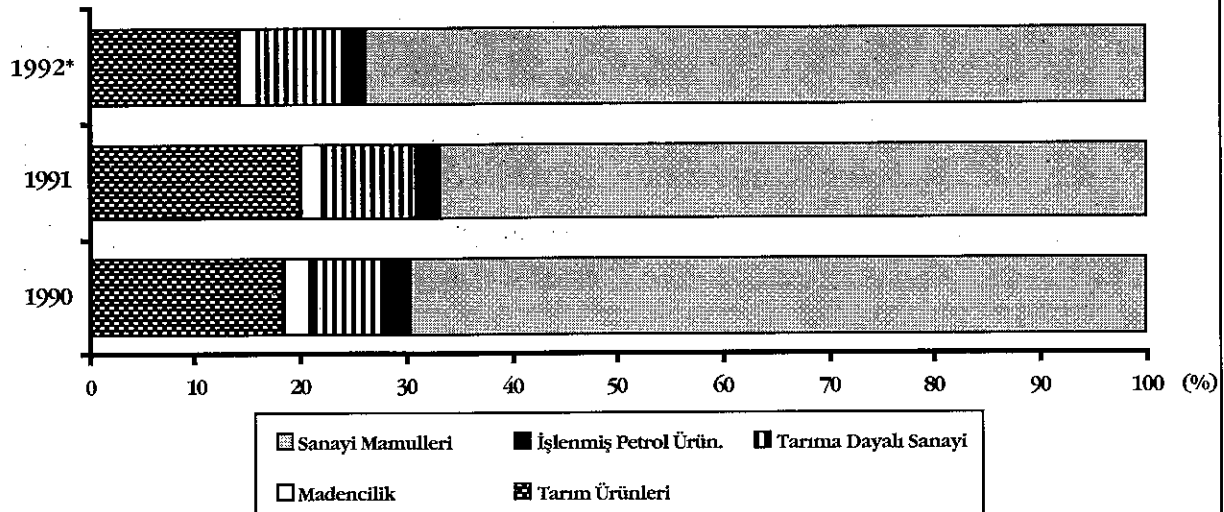
Kaynak: DİE

İHRACAT

	(Milyon \$)			% Değişim		Kümülatif			% Değişim	
	1990	1991	1992	91/90	92/91	1990	1991	1992	91/90	92/91
Ocak	1,025	1,068	1,223	4.2	14.5	1,025	1,068	1,223	4.2	14.5
Şubat	988	1,041	1,081	5.4	3.8	2,013	2,109	2,304	4.8	9.2
Mart	982	1,269	1,247	29.2	-1.7	2,995	3,378	3,551	12.8	5.1
Nisan	872	884	1,057	1.4	19.6	3,867	4,262	4,608	10.2	8.1
Mayıs	920	1,059	1,247	15.1	17.8	4,787	5,321	5,855	11.2	10.0
Haziran	953	963	998	1.0	3.6	5,740	6,284	6,853	9.5	9.1
Temmuz	782	989	1,216	26.5	23.0	6,522	7,273	8,069	11.5	10.9
Ağustos	985	1,068	1,207	8.4	13.0	7,507	8,341	9,276	11.1	11.2
Eylül	1,091	1,151	1,279	5.5	11.1	8,598	9,492	10,555	10.5	11.2

Kaynak: DİE

SEKTÖRLER İTİBARI İLE İHRACAT



* Ocak-Eylül

Tarım ve hayvancılık ürünleri ihracatı yüzde 8.1 oranında azalmış ve toplam içindeki payı yüzde 14.2'ye inmiştir. Madencilik ürünleri ihracatında önemli bir değişiklik olmamış ve payı yüzde 1.9 olarak gerçekleşmiştir.

1992 yılının ilk dokuz ayında AT ülkelerine yapılan ihracatın toplam içindeki payı yüzde 52.6 dan yüzde 52'ye gerilemiş, diğer OECD ülkelerinin payı ise yüzde 11.6'ya düşmüştür. Böylece OECD ülkelerinin payı yüzde 63.6 olarak gerçekleşmiştir.

Ocak-Eylül döneminde Diğer Avrupa ülkelerine yapılan ihracat artış eğilimini korumuş ve yüzde 16.5 oranında artarak, toplam ihracat içindeki payını yüzde 8.6'ya çıkarmıştır. Öte yandan, İslam ülkelerine yapılan ihracatta yüzde 4 artış olmakla birlikte bu ülkelerin payında grup olarak yüzde 20.5'den, yüzde 19.2'ye doğru bir daralma gerçekleşmiştir.

SEKTÖRLER İTİBARI İLE İHRACAT

(Ocak-Eylül, Milyon \$)

	1991	% Pay	1992	% Pay	% Değişim
Tarım	1,627	17.1	1,495	14.2	-8.1
Madencilik	205	2.2	206	1.9	0.5
Sanayi	7,661	80.7	8,854	83.9	15.6
Genel Toplam	9,492	100.0	10,555	100.0	11.2

Kaynak: DİE

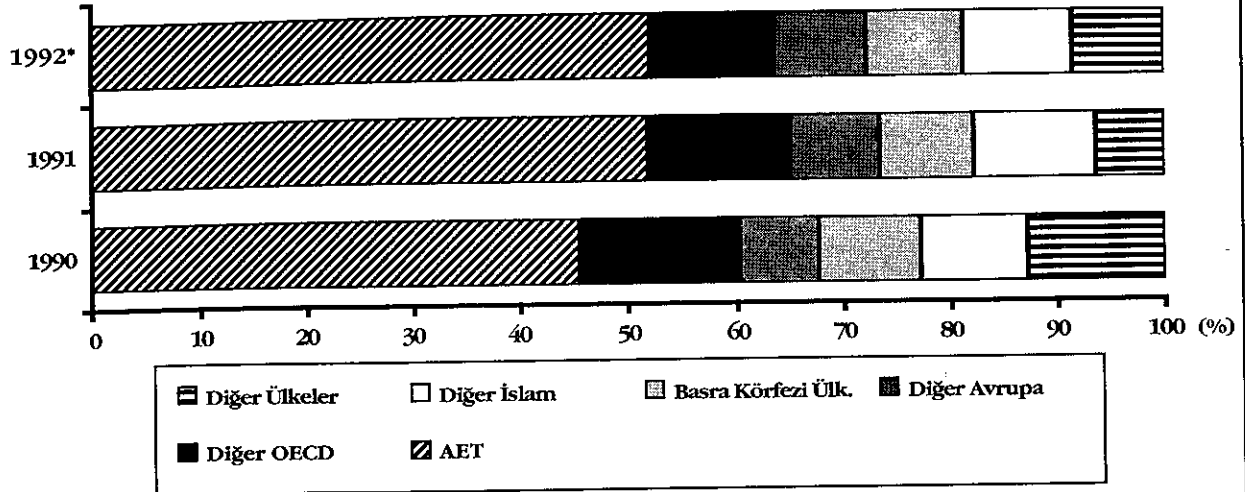
ÜLKE GRUPLARINA GÖRE İHRACAT

(Ocak-Eylül, Milyon \$)

	1991	% Pay	1992	% Pay	% Değişim
OECD Ülkeleri	6,155	64.8	6,718	63.6	9.1
AET Ülkeleri	4,995	52.6	5,490	52.0	9.9
Diğer OECD	1,160	12.2	1,228	11.6	5.9
Diğ. Avr. Ülkeleri	781	8.2	910	8.6	16.5
İslam Ülkeleri	1,946	20.5	2,024	19.2	4.0
Diğer Ülkeler	611	6.4	903	8.6	47.8
Toplam	9,492	100.0	10,555	100.0	11.2

Kaynak: DİE

ÜLKELER İTİBARIYLA İHRACAT



İhracat Teşvik Tedbirleri

İhracatı ve döviz kazandırıcı faaliyetleri teşvik tedbirleri arasında vergi, resim ve harç istisnası, gümrük muafiyetli ithalat, geçici kabul yoluyla yapılacak ithalata gümrük muafiyeti, ihracat sayılan mal ve hizmet satışları için gümrük muafiyetli ithalat ve vergi, resim ve harç istisnası, konut fonu muafiyeti, ihracat karşılığı sağlanan dövizlerden mahsup olanağı, enerji indirimi ve/veya muafiyeti yer almaktadır.

1992 yılında ihracatımızın artırılması, dış ticaret dengesinin kurulması, sanayide kapasite kullanım oranlarının ve istihdamın artırılması amacıyla İhracatı Teşvik Mezuatı'nda bazı değişiklikler getirilmiştir.

İhracatı ve döviz kazandırıcı faaliyetleri teşvik çerçevesinde ihracat daha çok ihraç ürünlerinin üretimi aşamasında desteklenmiştir. Ayrıca BDT'ye yapılacak ihracat bedelinin takas yoluyla getirilmesine

de olanak sağlanmıştır. İhracatçıların ihracatı teşvik tedbirlerinden yararlanabilmeleri için yapılacak başvuru ve izlenecek prosedürlerde yeni düzenlemeler de getirilmiştir. İhracatı teşvik belgesi düzenlenmiş olması kaydıyla ihracatçıları kendilerinin ve/veya yan sanayicilerinin ihracatı taahhüd ettikleri malların bünyesine giren oranda hammadde, yardımcı madde ve ambalaj malzemeleri için gümrük muafiyetli ithalat yapabilecekler, bu iş için kullanılan döviz miktarı FOB ihraç taahhüdünün yüzde 60'ını geçmeyecektir.

Turizm işletmesi belgesi sahibi firmalara, mevcut tesislerin modernizasyonu amacıyla, yıllık döviz gelirlerindeki artışın yüzde 30'u oranında gümrük muafiyetli makine ve teçhizat ithali olanağı tanınmıştır.

İmalatçı ihracatçılara ihraç ettikleri mamulün üretiminde kullanılan elektriği fatura fiyatı üzerinden yüzde 25 indirimli, fuel-oil ise Türkiye'deki rafinerilerden

gümrük, vergi, resim, harç ve fonlardan muaf olarak sağlamaları olanağı tanınmıştır. Ancak imalatçı ihracatçıların bu tür fuel-oil alımlarında, Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Teşvik Fonu'na fuel-oil CIF bedelinin yüzde 10'u tutarında fon yatırımları zorunlu tutulmuştur.

İhracat taahhüdünün kapatılmasının, Müsteşarlık tarafından uygun görülerek takas yoluyla getirilecek malın bedeli ile yapılabilmesi olanağı tanınmıştır

İthalat

Eylül ayı sonu itibariyle ithalat 16,283 milyon dolara ulaşmıştır. Bu değer geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 9.2'lik bir artışı ifade etmektedir. Dokuz aylık ithalatın

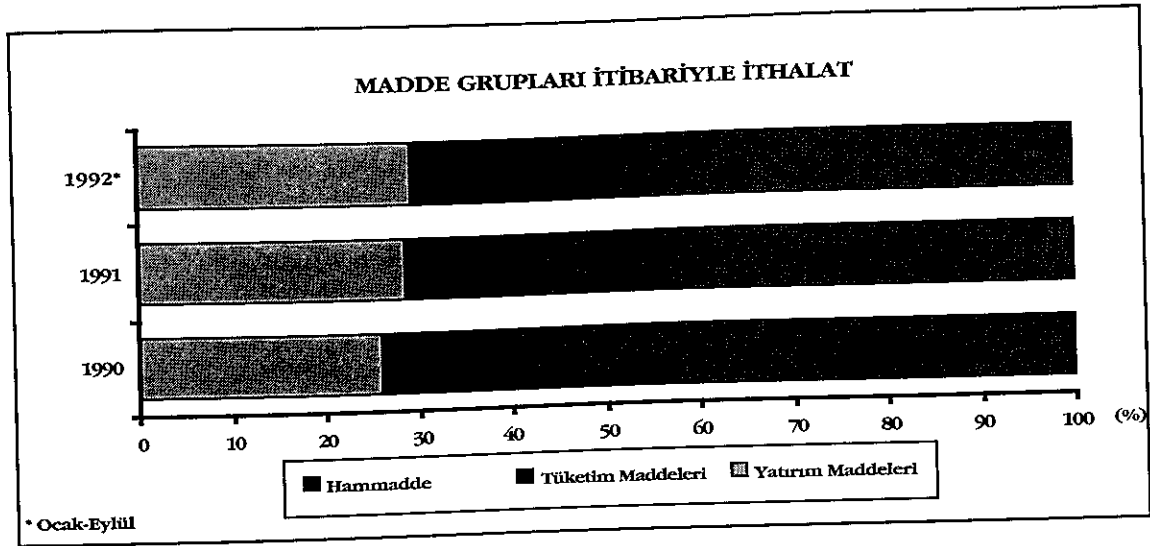
9,454 milyon dolarlık bölümü (yüzde 58.1) hammaddelerden (ham petrol dahil), 4,774 milyon dolarlık bölümü (yüzde 29.3) yatırım maddelerinden ve 2,056 milyon dolarlık bölümü ise (yüzde 12.6) tüketim maddelerinden oluşmaktadır.

MADDE GRUPLARINA GÖRE İTHALAT					
(Ocak-Eylül, Milyon \$)					
	1991	% Pay	1992	% Pay	% Değişim
Yatırım Mad.	4,143	27.8	4,774	29.3	15.2
Tüketim Mad.	2,079	13.9	2,056	12.6	-1.1
Hammaddeler	8,684	58.3	9,454	58.1	8.9
Ham Petrol	1,767	11.9	1,930	11.9	9.2
Diğ. Hammad.	6,916	46.4	7,525	46.2	8.8
Genel Toplam	14,906	100.0	16,283	100.0	9.2

Kaynak: DİE

İTHALAT										
	(Milyon \$)			% Değişim		Kümülatif			% Değişim	
	1990	1991	1992	91/90	92/91	1990	1991	1992	91/90	92/91
Ocak	1,502	1,676	1,637	11.6	-2.3	1,502	1,676	1,637	11.6	-2.3
Şubat	1,491	1,419	1,553	-4.8	9.4	2,993	3,095	3,190	3.4	3.1
Mart	1,714	1,821	1,752	6.2	-3.8	4,707	4,916	4,942	4.4	0.5
Nisan	1,317	1,308	1,743	-0.7	33.3	6,024	6,224	6,685	3.3	7.4
Mayıs	1,991	1,814	1,838	-8.9	1.3	8,015	8,038	8,523	0.3	6.0
Haziran	1,567	1,624	1,904	3.6	17.2	9,582	9,662	10,427	0.8	7.9
Temmuz	1,524	1,761	2,036	15.6	15.6	11,106	11,423	12,463	2.9	9.1
Ağustos	2,007	1,738	1,867	-13.4	7.4	13,113	13,161	14,330	0.4	8.9
Eylül	1,903	1,745	1,953	-8.3	11.9	15,017	14,906	16,283	-0.7	9.2

Kaynak: DİE

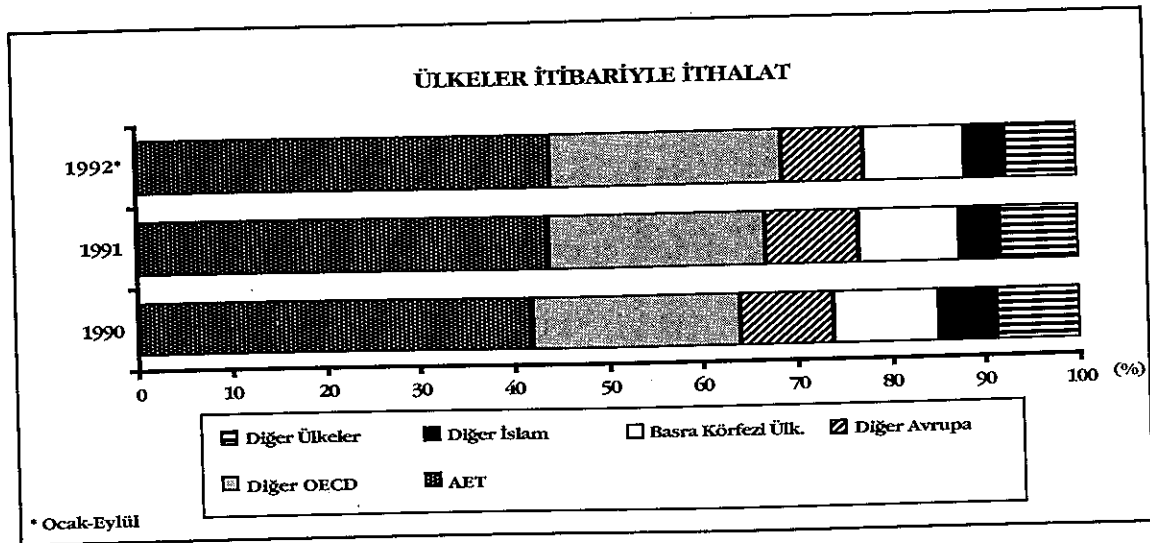


İthalatın ülke gruplarına göre dağılımı incelendiğinde 1992 yılının Ocak-Eylül döneminde AET ülkelerinden yapılan ithalatın yüzde 13 oranında arttığı ve toplam içindeki payının yüzde 44'e çıktığı dikkati çekmektedir. Diğer OECD ülkelerinden yapılan ithalatın payı yüzde 24.5 olarak gerçekleşmiş ve OECD ülkelerinin toplam içindeki payı yüzde 68.5'e yükselmiştir.

İslam ülkelerinden yapılan ithalat, söz konusu dönemde, yüzde 4.6 artarak 2,410.9 milyon dolara çıkmıştır. Ancak, toplam ithalat içindeki payı yüzde 14.8'e gerilemiştir.

ÜLKE GRUPLARINA GÖRE İTHALAT (Ocak-Eylül, Milyon \$)					
	1991	% Pay	1992	% Pay	% Değişim
OECD Ülkeleri	9,870	66.2	11,151	68.5	13.0
AET Ülkeleri	6,337	42.5	7,163	44.0	13.0
Diğer OECD	3,533	23.7	3,988	24.5	12.9
Diğer Avr. Ülk.	1,457	9.8	1,445	8.9	-0.8
İslam Ülkeleri	2,305	15.5	2,411	14.8	4.6
Diğer Ülkeler	1,274	8.5	1,277	7.8	0.2
Toplam	14,906	100.0	16,283	100.0	9.2

Kaynak: DİE



Türkiye'nin dış ticaretinde ağırlık özel sektördedir. Ocak- Temmuz döneminde 20.5 milyar dolarlık dış ticaretin yüzde 80.9'luk bölümü özel sektör, yüzde 19.1'lik bölümü ise kamu sektörü tarafından gerçekleştirilmiştir.

Aynı dönemde, 4,394 milyon dolarlık dış ticaret açığının 2,780 milyon dolarlık kısmı kamu sektörünün açığından kaynaklanmaktadır. 1990 yılından beri dış ticaret açığı vermeye başlayan özel sektörün açığı ise 1,614 milyon dolardır.

1992 yılının Ocak-Temmuz dönemi 1991 yılının aynı dönemi ile karşılaştırıldığında özel sektör ihracatının yüzde 11.6, ithalatının ise yüzde 18.4 arttığı

görülmektedir. Buna karşılık kamu kesiminde ihracat geçen yıla göre yüzde 2.5 artarken, ithalat yüzde 10 oranında azalmıştır.

1992 yılının ilk yedi ayında ihracatın yüzde 92.9'u özel sektör, yüzde 7.1'i kamu sektörü tarafından yapılmıştır. Aynı dönemde; toplam ithalatın içinde özel sektörün payı yüzde 73.1, kamu sektörünün payı ise yüzde 26.9 olarak gerçekleşmiştir.

İthalatın madde grupları bazında özel ve kamu dağılımı incelendiğinde özel sektör ithalatının tüm mal grupları için arttığı, ancak en büyük artışın yüzde 28.3 ile yatırım mallarında olduğu görülmektedir. Kamu sektöründe ise yalnız yatırım malları ithalatı binde 5 oranında artmış, diğer mal grupları ithalatında azalma görülmüş, en büyük azalma yüzde 44 ile tüketim mallarında olmuştur.

DİŞ TİCARETİN SEKTÖREL DAĞILIMI (Ocak-Temmuz, Milyon \$)			
	1991	1992	% Değişim
A. İthalat	11,423	12,463	9.1
1. Kamu	3,727	3,351	-10.1
Tüketim Malları	461	258	-44.0
Yatırım Malları	878	882	0.5
Hammaddeler	2,388	2,211	-7.4
2. Özel	7,696	9,112	18.4
Tüketim Malları	1,136	1,267	11.5
Yatırım Malları	2,261	2,901	28.3
Hammaddeler	4,299	4,944	15.0
3. Toplam	11,423	12,463	
Tüketim Malları	1,597	1,525	-4.5
Yatırım Malları	3,139	3,783	20.5
Hammaddeler	6,687	7,155	7.0
B. İhracat	7,273	8,069	10.9
1. Kamu	557	571	2.5
2. Özel	6,716	7,498	11.6
C. Dış Tic. Deng.	-4,150	-4,394	5.9
1. Kamu	-3,170	-2,780	-12.3
2. Özel	-980	-1,614	64.7

Kaynak: DİE

3. GÖRÜNMEYEN İŞLEMLER

Körfez Krizi 1991 yılında gelişmekte olan Türk turizm sektörünü olumsuz etkilemiştir. Ancak 1992 yılının ilk sekiz aylık dönemi verilerine göre turizm gelirlerinin yeniden arttığı dikkati çekmektedir. Söz konusu dönemde turizm gelirleri yüzde 49.6 artarak 2,438 milyon dolara çıkmıştır.

TURİZM GELİR VE GİDERİ (Milyon \$)						
	1989	1990	1991	Ocak-Ağustos		
				1991	1992	% Değişim
Gelir	2,557	3,315	2,654	1,630	2,438	49.6
Gider	565	520	592	336	599	78.3
Fark	1,992	2,795	2,062	1,294	1,839	42.1

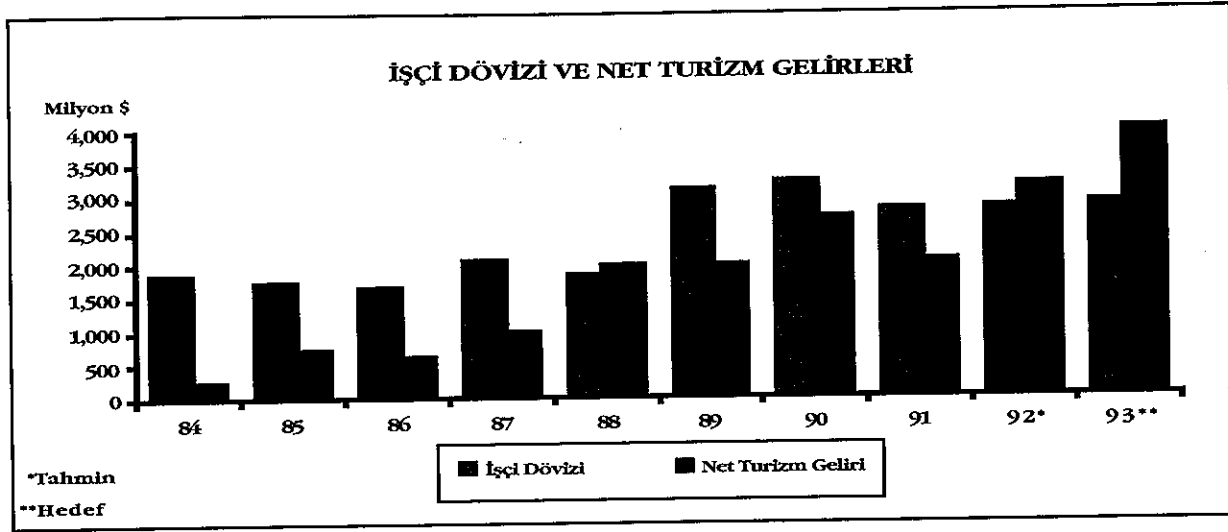
Kaynak: DPT

DPT tahminlerine göre, yıl sonuna kadar bu rakamın geçen yıla oranla yüzde 51 artış göstererek 4 milyar dolara ulaşması beklenmektedir. 1993 programında ise turizm gelirleri 5 milyar dolar olarak hedeflenmiştir.

1992 yılının ilk on ayında Türkiye'ye gelen yabancıların sayısı geçen yılın aynı döneme göre yüzde 34 artarak 6.3 milyon kişiye ulaşmıştır. Ülkemizi ziyaret eden yabancı turistler arasında ilk sırayı yine Batı

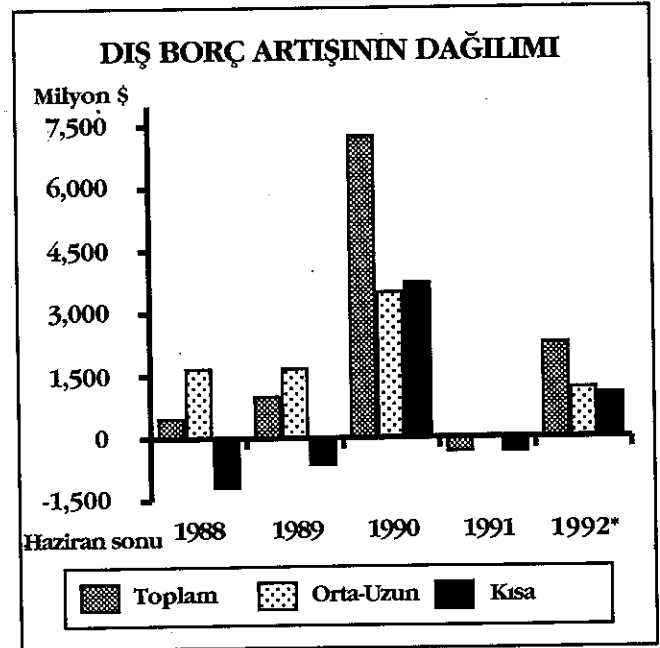
Almanlar almıştır. 1992 Ekim sonu itibariyle OECD ülkelerinden 3.1 milyon, Doğu Avrupa ülkelerinde 2.7 milyon turist gelmiştir.

1991 yılı işçi dövizleri açısından kötü bir yıl olmuştur. 1992 yılı Ocak-Ağustos döneminde ise işçi dövizleri, bir önceki yılın aynı dönemine göre önemli bir artış göstermemiş ve 1.8 milyar dolar dolayında kalmıştır. Sene sonunda bu rakamın 2.9 milyar dolara ulaşması beklenmektedir.



4. DIŞ BORÇLAR

1988 yılsonu itibariyle Türkiye'nin toplam dış borçları 40.7 milyar dolar, orta ve uzun vadeli borçların tutarı 34.3 milyar dolar (yüzde 84.2), kısa vadeli borçların tutarı ise 6.4 milyar dolar (yüzde 15.8) düzeyindeydi. Dış borçlar 1990 yılı sonunda 49.0 milyar dolara çıktıktan sonra, 1991 yılı sonunda 48.7 milyar dolara inmiş ve 1992 Haziran'ında yeniden 51 milyar dolara ulaşmıştır. Dış borçlar aradan geçen dört yılda 10 milyar dolar (yüzde 25) artmıştır. Yüzde 18.8 artan orta ve uzun vadeli borçların toplam içindeki payı yüzde 80'e düşmüş; buna karşılık yüzde 59 artan kısa vadeli borçların toplam borç stoku içindeki payı 20'ye yükselmiştir.



DIŞ BORÇLARIN DAĞILIMI (BORÇLULARA GÖRE)					
(Milyon \$)					
	1988		1992 (*)		% Değişim
	Tutar	% Pay	Tutar	% Pay	
Orta-Uzun Vade	34,305	84.2	40,758	80.0	18.8
Konsolide Bütçe	20,746	50.9	25,162	49.4	21.3
Diğer Kamu Sektörü	12,034	29.6	13,340	26.2	10.9
Özel Sektör	1,525	3.7	2,256	4.4	47.9
Kısa Vade	6,417	15.8	10,203	20.0	59.0
Merkez Bankası	1,830	4.5	570	1.1	-68.9
Ticari Bankalar	2,767	6.8	5,368	10.5	94.0
Diğer Sektörler	1,820	4.5	4,265	8.4	134.3
TOPLAM	40,722	100.0	50,961	100.0	25.1

(*) Haziran sonu itibariyle

Kaynak: HDTM

DIŞ BORÇ GÖSTERGELERİ						
	1987	1988	1989	1990	1991	1992*
Toplam Dış Borç/GSMH	58.8	57.5	52.0	44.5	44.6	44.2
Kısa Vadeli Borç/Toplam Borç	18.9	15.8	13.8	19.4	18.7	20.0
Toplam Dış Borç/İhracat	389.7	341.4	354.4	376.4	355.9	-
Dış Borç Servisi/İhracat	53.4	60.0	60.9	55.7	55.0	53.1
Kur Farkı/Toplam Dış Borç	12.2	-5.5	-0.7	6.4	0.3	0.0
Ortalama Spread (LIBOR)	1.0	0.9	1.2	0.9	1.0	1.4
Ortalama Vade (yıl)	15.9	15.3	15.0	15.1	15.4	14.8

(*) Haziran sonu itibariyle

Kaynak: HDTM

Dış borç göstergeleri 1987'den bu yana kısmi bir gelişme göstermiştir. Dış borç/GSMH oranı 1992 Haziran ayı itibariyle 44.2'ye düşmüş, ihracatın dış borç servisine oranı 1989'da yüzde 61'e yükseldikten sonra 1992 Haziran'ında yüzde 53'e inmiştir. Ancak, 1989'a kadar azalan kısa vadeli borçların toplam borçlar içindeki oranı 1992 Haziran'ında yeniden yüzde 20 seviyesine yükselmiştir. Ayrıca, 1992 yılının ilk yarısında ortalama vade 14.8 yıla inerken, ortalama faiz oranı da LIBOR artı yüzde 1.4'e yükselmiştir.

DIŞ BORÇ SERVİSİ			
(Milyon \$)			
	1987	1991	1992*
Kredi Kullanımı (1)	5,765	4,003	1,987
Toplam Dış Borç Servisi (2)	5,517	7,525	3,680
Anapara	3,130	4,095	2,228
Faiz	2,387	3,430	1,452
Transferler (1)-(2)	248	-3,522	-1,693

(*) Haziran sonu itibariyle

Kaynak: HDTM

ÖDEMELER DENGESİ

(Milyon \$)

	1989	1990	1991	1992 (*)
A. CARİ İŞLEMLER DENGESİ	961	-2,624	258	-953
1. Dış Ticaret Dengesi	-4,219	-9,554	-7,341	-5,177
a. İhracat (FOB)	11,780	13,026	13,666	9,395
İhracat (FOB)	11,625	12,960	13,592	9,275
Transit Ticaret	155	66	74	120
b. İthalat	-15,999	-22,580	-21,007	-14,572
İthalat (CIF)	-15,792	-22,302	-21,047	-14,331
Altın İthalatı	-1,058	-1,532	-1,161	-997
Transit Ticaret	-76	-45	-64	-103
Navlun-Sigorta	927	1,299	1,265	859
2. Görünmeyenler Dengesi	1,622	2,437	2,499	1,596
a. Görünmeyen Gelirler	7,098	8,933	9,315	6,397
Turizm	2,557	3,225	2,654	2,438
Diğer	4,541	5,708	6,661	3,959
b. Görünmeyen Harcamalar	-5,476	-6,496	-6,816	-4,801
Turizm	-565	-520	-592	-599
Dış Borç Faizi	-2,907	-3,264	-3,430	-1,996
Diğer	-2,004	-2,712	-2,794	-2,206
3. Karşılıksız Transferler	3,558	4,493	5,099	2,628
a. Özel Gelirler	3,171	3,374	2,879	1,921
İşçi Dövizleri	3,040	3,246	2,819	1,819
Bedelsiz İthalat	108	128	60	102
Göçmen Transferleri	23	0		0
b. Özel Giderler	-36	-25	-25	0
c. Resmi Transfer	423	1,144	2,245	707
B. SERMAYE HAREKETLERİ	780	4,037	-2,397	2,615
1. Özel Yabancı Sermaye	663	700	783	521
2. Portföy Yatırımları	1,586	547	648	1,445
3. Uzun Vadeli Sermaye	-885	-210	-808	-551
Kredi Kullanımı	2,620	3,679	3,784	2,407
Dresdner	518	49	-497	201
Dış Borç Anapara	-4,023	-3,938	-4,095	-3,159
4. Kısa Vadeli Sermaye	-584	3,000	-3,020	1,200
Varlıklar	371	-409	-2,563	-1,290
Yükümlülükler	-955	3,409	-457	2,490
C. NET HATA VE NOKSAN	971	-468	941	-877
D. ÖDEMELER DENGESİ FİNANSMAN	0	0	0	0
E. KARŞILIK KALEMLERİ	50	364	170	0
F. REZERV HAREKETLERİ	-2,762	-1,308	1,029	-785
IMF	-252	-53	0	0
Resmi Rezervler	-2,510	-1,255	1,029	-785

(*) Ocak-Ağustos

Kaynak: TC Merkez Bankası

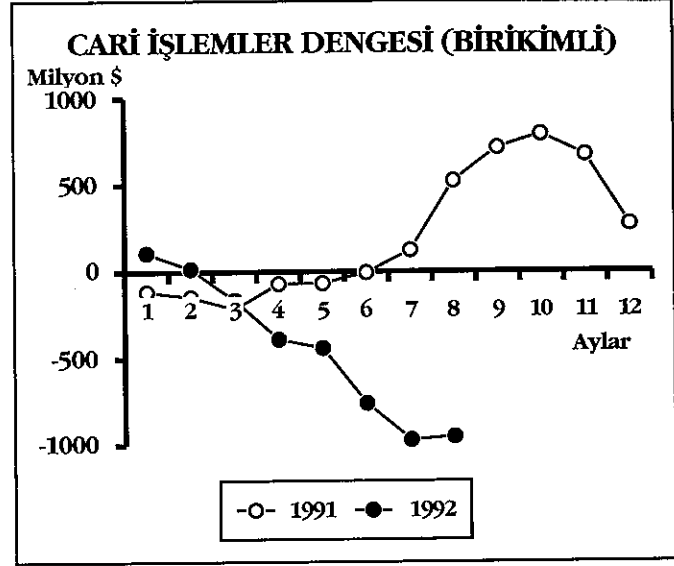
5. ÖDEMELER DENGESİ

Cari işlemler dengesinde 1988 yılı ortalarından itibaren başlayan iyileşme eğilimi 1990 başlarında tersine dönmüş ve 1990 yılında cari işlemler açığı 2.6 milyar dolara çıkmıştır. 1991 yılında ise işçi döviz girişlerinde ve turizm gelirlerinde ortaya çıkan düşüşe rağmen, ithalatın yavaşlaması ve Körfez yardımlarının etkisiyle cari işlemler dengesi 258 milyon dolar fazla vermiştir.

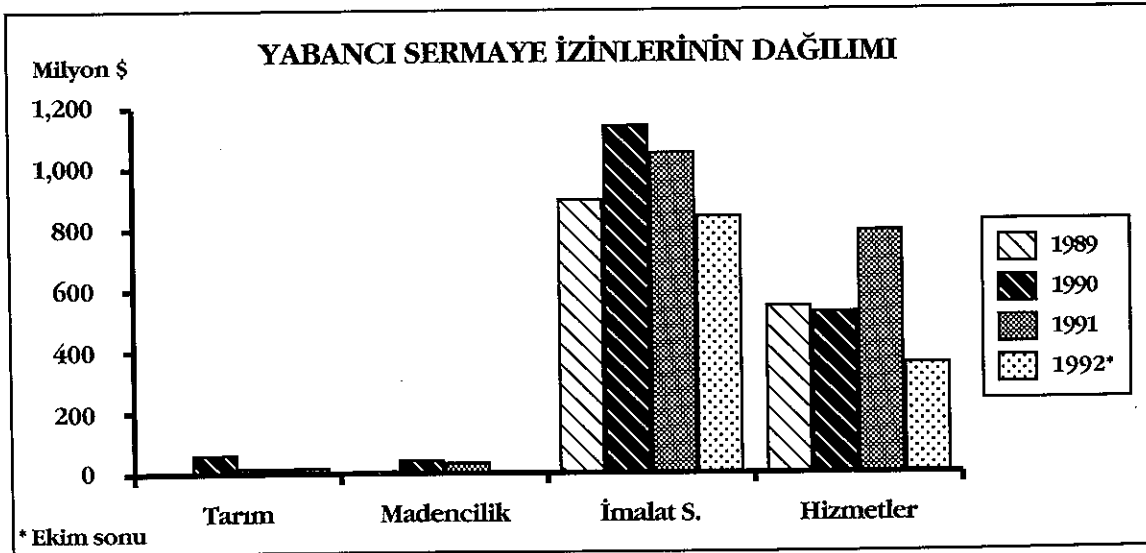
1992 yılında cari işlemler dengesinin 945 milyon dolar fazla vermesi planlanmıştır. Ancak ihracatın hedeflenen düzeyde artmaması sonucu dış ticaret açığı büyümüş ve cari işlemler dengesi 1992'nin üçüncü ayından başlayarak hızla negatife dönmüştür.

Ocak-Ağustos döneminde ihracat ve turizm gelirlerindeki artışa rağmen karşılıksız transferlerdeki düşüşün de etkisiyle döviz gelirleri ancak yüzde 2.8 artarak 18,384 milyon

dolar olmuştur. Aynı dönemde döviz giderleri ithalattaki hızlanmanın da etkisiyle yüzde 11 artarak 19,373 milyon dolara çıkmıştır. Böylece 1992 Ağustos sonunda 953 milyon dolara ulaşan cari açığın , DPT tahminlerine göre 1992 sonunda 1,250 milyon dolara çıkması beklenmektedir.



6. YABANCI SERMAYE



Ülkeye girmesine izin verilen yabancı sermaye miktarı 1992'de azalma eğilimine girmiştir. 1991 yılının ilk on aylık döneminde 739 firmaya 1591.7 milyon dolarlık izin verilmiştir. 1992 yılının aynı döneminde ise 841 yabancı sermayeli firmaya Türkiye'ye girme izni verilmiştir. Bu firmalar beraberlerinde 1,295.3 milyon dolarlık sermaye getireceklerdir. Böylece, ülkeye girişine izin verilen yabancı sermaye tutarı 1992 Ekim sonu itibariyle kümülatif olarak 9.6 milyar dolara ulaşmıştır.

yabancı sermaye izni almışlardır. Hollanda'yı 237.8 milyon dolarla Fransa, 141.3 milyon dolarla Almanya, 138.8 milyon dolarla İtalya izlemiştir. Söz konusu dönemde en yoğun sermaye girişi imalat sanayiinde gerçekleşmiş ve gıda sanayii, taşıt imalat ile hizmet sektörü yüksek yabancı sermaye girişi gerçekleştiren sektörler olarak dikkati çekmiştir. Ocak-Ekim döneminde Türkiye'ye gelen yabancı sermayenin yalnızca yüzde 17.6'sı yeni yatırım, yüzde 44.7'si ise sermaye arttırımıdır. Geçen yıl bu oranlar sırasıyla yüzde 40 ve yüzde 40.5 idi.

Ekim ayı sonu itibariyle, Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı sermayeli firmaların sayısı 2,271'e yükselmiştir.

Mevcut yabancı sermaye 11.100 milyar TL ile yabancı sermayeli şirketlerin toplam sermayelerinin yüzde 51.2'sini oluşturmaktadır.

7. ULUSLARARASI REZERVLER

Türkiye'nin brüt uluslararası rezervleri Ekim sonu itibariyle 15.247 milyon dolara ulaşmıştır. Bu tutar şimdiye kadarki en yüksek seviyeyi ifade etmektedir.

Uluslararası rezervler, 1991 yılı boyunca yükselme eğiliminde olmuş ve Aralık 1991 itibariyle 1990 yıl sonuna göre yüzde 8.2 oranında artış göstermiştir. 1992'de ise ilk dört ayda azalma eğilimine giren uluslararası rezervler Mayıs ayıyla birlikte yeniden artış eğilimine girmiştir. Yılın ilk on aylık döneminde Merkez Bankası rezervleri yüzde 15.5 ve ticari bankaların rezervleri yüzde 38.2 oranında artarken, altın rezervleri ise 1991 sonundaki seviyesini korumuştur.

6224 ve 1567 SAYILI KANUNLARA İLİŞKİN 86/10353 SAYILI KARARA GÖRE TÜRKİYE'YE GİRMESİNE İZİN VERİLEN YABANCI SERMAYE

	Firma Sayısı	İzin Verilen (Milyon \$)	Kümülatif (Milyon \$)
1979 Öncesi			234.9
1979	91	-6.4	228.5
1980	100	97.0	325.5
1981	338	337.5	663.0
1982	167	167.0	830.0
1983	103	102.7	932.7
1984	271	271.4	1,204.1
1985	235	234.5	1,438.6
1986	364	364.0	1,802.6
1987	537	536.5	2,339.1
1988	825	824.5	3,163.6
1989	990	1,470.5	4,634.1
1990	943	1,784.0	6,418.1
1991	945	1,909.0	8,327.1
1992 (*)	841	1,295.3	9,622.4

(*) Ekim sonu itibariyle
Kaynak: DPT

Bu yılın ilginç bir gelişmesi Hollanda kökenli firmaların yabancı sermaye izinlerinde ön sıraya geçmesi ve geçen yılın birincisi ABD'nin hayli arka sıralara düşmesidir. Bu yılın ilk 10 ayında Hollanda kökenli firmalar 251.4 milyon dolarlık

ULUSLARARASI REZERVLER					
(Milyon \$)					
	DÖVİZ			Altın	Toplam Rezerv
	Merkez Bankası	Ticari Bankalar	Toplam		
1989	4,831	3,128	7,959	1,354	9,313
1990	5,972	3,971	9,943	1,468	11,411
1991	4,918	5,842	10,760	1,493	12,253
1992					
Ocak	4,705	5,811	10,516	1,508	12,024
Şubat	4,249	6,042	10,291	1,516	11,807
Mart	3,735	5,894	9,629	1,533	11,162
Nisan	3,443	5,965	9,408	1,533	10,941
Mayıs	3,591	6,255	9,846	1,533	11,379
Haziran	4,350	6,472	10,822	1,494	12,316
Temmuz	5,091	7,690	12,781	1,500	14,281
Ağustos	5,758	8,522	14,280	1,497	15,777
Eylül	5,731	8,253	13,984	1,491	15,475
Ekim	5,680	8,073	13,753	1,494	15,247
(%) Değişim					
91/90	-17.7	47.1	8.2	1.7	7.4
10 aylık	15.5	38.2	27.8	0.1	24.4

Kaynak:DPT

ULUSLARARASI REZERVLER			
	Yıl Sonu Uluslararası Rezervler ⁽¹⁾	Aylık Ortalama İthalat ⁽²⁾	Rezerv / İthalat (1)/(2)
1981	1,726	744	2.3
1982	2,028	737	2.8
1983	2,253	770	2.9
1984	3,899	896	4.4
1985	3,655	945	3.9
1986	4,424	925	4.8
1987	5,494	1,182	4.6
1988	6,596	1,195	5.5
1989	9,313	1,316	7.1
1990	11,411	1,859	6.1
1991	12,253	1,753	6.3
1991*	15,475	1,809	8.6

* Eylül sonu itibariyle

Kaynak:DPT

Rezervlerdeki bu artışla beraber Eylül sonu itibariyle Türkiye 8.6 aylık ithalatı karşılayabilecek rezervlere sahip olmuştur. Ancak bu artış reel döviz gelirlerindeki bir artıştan kaynaklanmamış, geçen yıla göre faiz yükü artan kısa vadeli sermaye girişleri ve portföy yatırımları ile sağlanmıştır. 1992 Ocak-Ağustos döneminde cari işlemler dengesi açık verdiği gibi Türkiye'den uzun vadeli sermaye çıkışı da olmuştur. Kısa vadeli borçlanma bir yandan bu açıkların finanse edilmesinde, diğer yandan da rezervlerin artırılmasında kullanılmıştır.

8. DÖVİZ KURLARI

1992 Kasım başı itibariyle TL, Japon Yeni karşısında yüzde 58.6 oranında değer kaybetmiştir. TL, ABD Doları karşısında yüzde 55.10, Fransız Frankı karşısında yüzde

53.8, Belçika Frankı karşısında yüzde 53.0, Alman Markı karşısında yüzde 52.9, İngiliz Sterlini karşısında yüzde 30.0, İsviçre Frankı karşısında ise yüzde 52.8 oranında değer kaybetmiştir.

DÖVİZ SATIŞ KURLARI						
	31/12/1990	31/9/1991	% Değişim	31/12/1991	2/11/1992	% Değişim
ABD Doları	2,933.00	4,934.00	68.22	5,085.00	7,887.00	55.10
Alman Markı	1,951.43	2,931.67	50.23	3,346.50	5,118.11	52.94
İngiliz Sterlini	5,624.03	8,555.56	52.13	9,501.32	12,352.62	30.01
Fransız Frangı	574.25	858.76	49.54	980.24	1,508.03	53.84
İsviçre Frangı	2,287.83	3,345.54	46.23	3,755.54	5,736.83	52.76
Belçika Frangı	94.46	142.50	50.86	162.46	248.61	53.03
Japon Yeni	21.50	37.68	75.26	40.42	64.09	58.56

Kaynak: Anka Ekonomik Bülten

BÖLÜM III

**KAMU MALİYESİ, PARASAL GELİŞMELER,
SERMAYE PİYASASI**

KAMU MALİYESİ, PARASAL GELİŞMELER, SERMAYE PİYASASI

1. KAMU MALİYESİ

1992 Yılı Konsolide Bütçe Uygulaması

Harcama tahmini 207,867 milyar TL, gelir hedefi ise 175,880 milyar TL olarak belirlenen ve 31,987 milyar liralık bir açıkla bağlanan 1992 yılı konsolide bütçesi, başlangıç ödenekleri itibariyle harcamalarda yüzde 105.3, gelirlerde ise yüzde 109.1 oranında bir artış öngörmüştür. Yıl içinde revize edilen bütçe tahminlerine göre özellikle personel, faiz, vergi iadeleri ve KİT'lere transfer ödemelerinde, bütçede öngörülenin üzerinde bir gerçekleşme olması nedeniyle harcamaların yıl sonunda 227.4 trilyon TL'ye ulaşması beklenmektedir.

1992 yılında 175.9 trilyon TL olarak programlanan Konsolide Bütçe gelirlerinin bir önceki yıla göre, yüzde 77.0 oranında artarak 171.2 trilyon TL seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Akaryakıt tüketim vergisinden bütçeye aktarılan payın ve petrol üzerinden alınan KDV oranının artırılması, Tahsilatın Hızlandırılması ve Matrah Arttırımı Hakkında Kanun'un uygulanması ve bazı fon gelirlerinin bütçeye aktarılmasının da etkisiyle Konsolide Bütçe gelirlerinin GSMH içindeki payının yüzde 22.1'e yükseleceği tahmin edilmektedir.

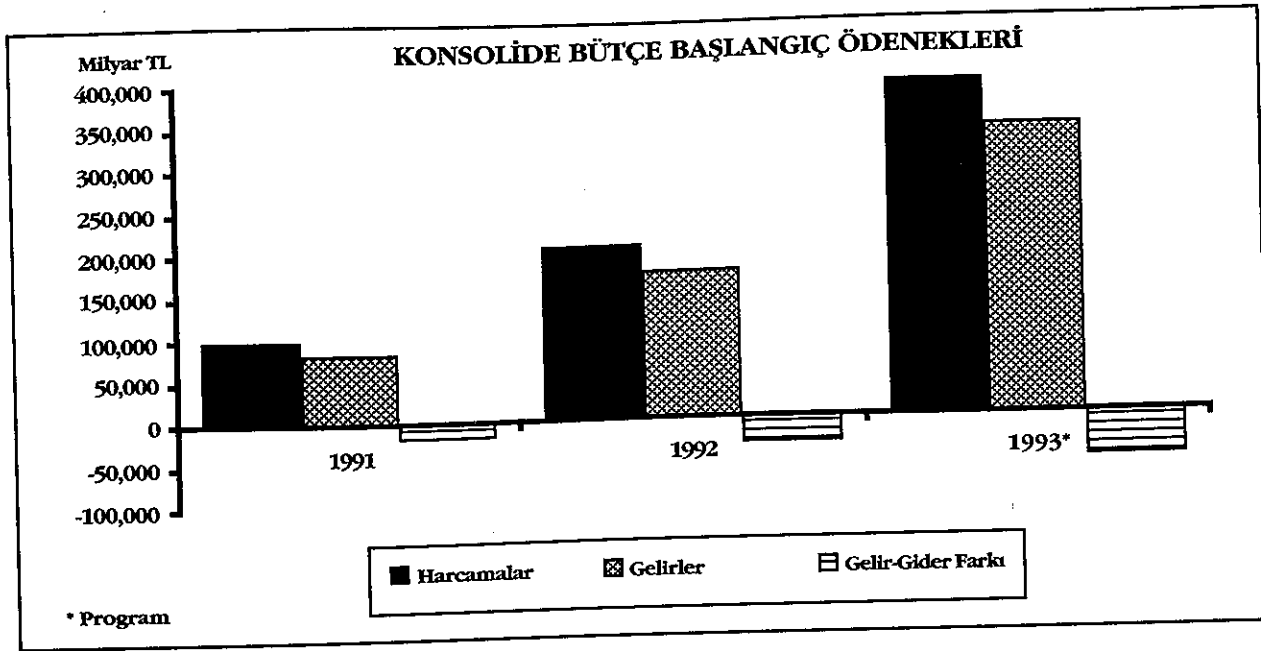
1992 Konsolide Bütçe açığının 56.2 trilyon TL civarında gerçekleşeceği ve açığın GSMH'ya oranının yüzde 7.3 olacağı beklenmektedir.

KONSOLİDE BÜTÇE BAŞLANGIÇ ÖDENEKLERİ ve GELİR TAHMİNLERİ (Cari Fiyatlarla)					
	Milyar TL			% Değişim	
	1991*	1992*	1993**	1992	1993
Harcamalar	101,265.2	207,867.0	397,710.0	105.3	91.3
Cari	45,277.2	100,321.0	180,000.0	121.6	79.4
Personel	33,663.0	80,000.0	145,000.0	137.6	81.3
Diğer Cari	11,614.2	20,321.0	35,000.0	75.0	72.2
Yatırım	13,457.8	26,890.0	47,000.0	99.8	74.8
Transfer	42,530.2	80,656.0	170,710.0	89.6	111.7
Gelirler	84,130.0	175,880.0	344,400.0	109.1	95.8
Genel Bütçe	83,360.0	174,880.0	342,400.0	109.8	95.8
Vergi	69,950.0	139,750.0	243,600.0	99.8	74.3
Vergi Dışı Nor. Gel.	7,280.0	16,200.0	26,100.0	122.5	61.1
Özel Gel. ve Fon	6,130.0	18,930.0	72,700.0	208.8	284
Katma Bütçe	770.0	1,000.0	2,000.0	29.9	100
Gelir-Gider Farkı	17,135.2	31,987.0	53,310.0	99.5	66.7

*Kesintili Bütçe

** Program

Kaynak:DPT



1992 KONSOLİDE BÜTÇE UYGULAMA SONUÇLARI (Ocak-Ekim, Milyar TL)			
	1991	1992	% Değişim
Gelirler	78,130.0	137,094.0	75.5
Vergi Gelirleri	60,600.0	108,674.0	79.3
Vergi Dışı Nor. Gelirler	2,966.0	4,960.0	67.2
Özel Gelir ve Fonlar	12,220.0	20,331.0	66.4
Harcamalar	98,194.0	169,400.0	72.5
Personel	38,958.0	75,653.0	94.2
Diğer Cari	6,673.0	10,846.0	62.5
Yatırım	13,142.0	20,130.0	53.2
Transferler	39,421.0	62,771.0	59.2
Bütçe Açığı	20,064.0	32,306.0	61.0

Kaynak: Maliye ve Gümrük Bakanlığı

Ekim sonu itibariyle 1992 yılı Konsolide Bütçe uygulama sonuçlarına göre harcamalar yüzde 72.5 oranında artarken, gelirlerdeki artış yüzde 75.5 olarak gerçekleşmiştir. Vergi gelirleri yüzde 79.3, vergi dışı normal gelirler ise yüzde 67.2 oranında artmıştır.

1992 yılının Ocak-Ekim döneminde harcama kalemleri içinde en yüksek artış yüzde

94.2 ile personel harcamalarında ve yüzde 62.5 ile diğer cari harcamalarda görülmüştür.

Bütçe gelir-gider farkı ise, 1991 yılının aynı dönemine göre yüzde 61.0 oranında artarak 1992 yılının ilk 10 ayında 32,306 milyar liraya ulaşmıştır.

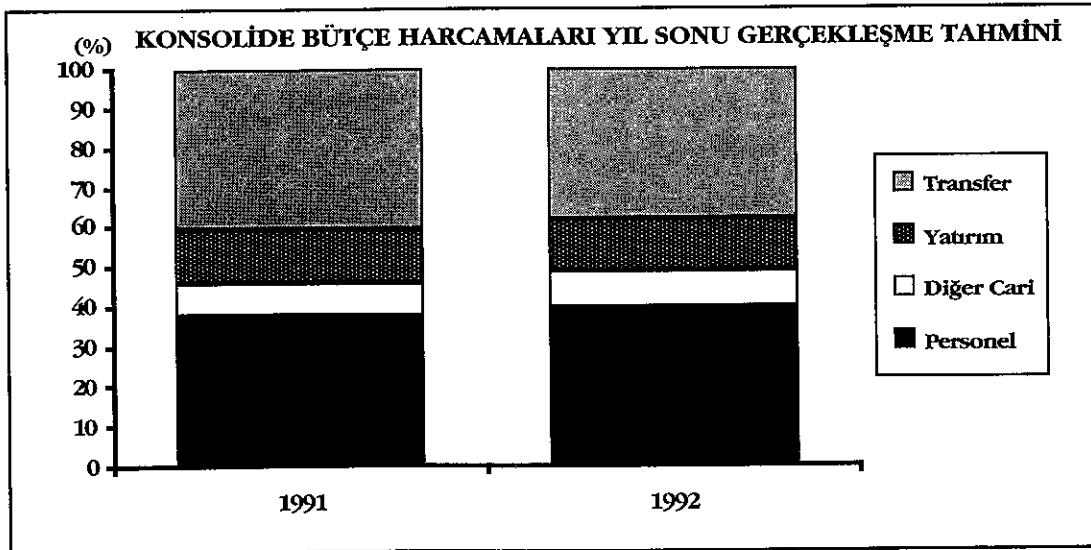
Yılın ilk 10 ayında vergi gelirlerinin Konsolide Bütçe gelirleri içindeki payı

KONSOLİDE BÜTÇE DENGESİ YIL SONU GERÇEKLEŞME TAHMİNİ
(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

				% Dağılım		GSMH Payı (%)	
	1991	1992*	% Artış	1991	1992	1991	1992
Harcamalar	130,263	227,427	74.6	100.0	100.0	28.7	29.4
Cari	60,403	111,500	84.6	46.4	49.0	13.3	14.4
Personel	49,291	91,500	85.6	37.8	40.2	10.9	11.8
Diğer Cari	11,112	20,000	80.0	8.5	8.8	2.5	2.6
Yatırım	17,146	29,769	73.6	13.2	13.1	3.8	3.8
Transfer	52,714	86,159	63.4	40.5	37.9	11.6	11.1
Gelirler	96,747	171,241	77.0	100.0	100.0	21.3	22.1
Genel Bütçe	95,799	170,241	77.7	99.0	99.4	21.1	22.0
Vergi	78,643	141,041	79.3	81.3	82.4	17.4	18.2
Vergi Dışı Normal Gel.	3,926	8,500	116.5	4.1	5.0	0.9	1.1
Özel Gelir ve Fonlar	13,230	20,700	56.5	13.7	12.1	2.9	2.7
Katma Bütçe	947	1,000	5.6	1.0	0.6	0.2	0.1
Gelir-Gider Farkı	-33,516	-56,186	67.6			-7.4	-7.3
Emanet ve Avans Net Değişimi	90	0				0.0	0.0
Nakit Açığı	-33,426	-56,186	68.1			-7.4	-7.3
Borç İdaresi							
Borç Ödemesi	18,199	34,810	91.3			4.0	4.5
Dış Borç Ödemesi	8,968	14,634	63.2			2.0	1.9
İç Borç Ödemesi	9,231	20,176	118.6			2.0	2.6
Borçlanma	45,907	83,656	82.2			10.1	10.8
Dış -Borç Kullanımı	10,889	19,864	82.4			2.4	2.6
İç Borçlanma	35,018	63,792	82.2			7.7	8.2
Tahvil	11,510	33,782	193.5				
Bono (Net)	12,789	12,419	-2.9				
Merkez Bankası	10,719	17,591	64.1				
Finansman Fazlası	27,708	48,846	76.3				
Diğer	5,718	7,340					

*DPT Tahmini

Kaynak: DPT

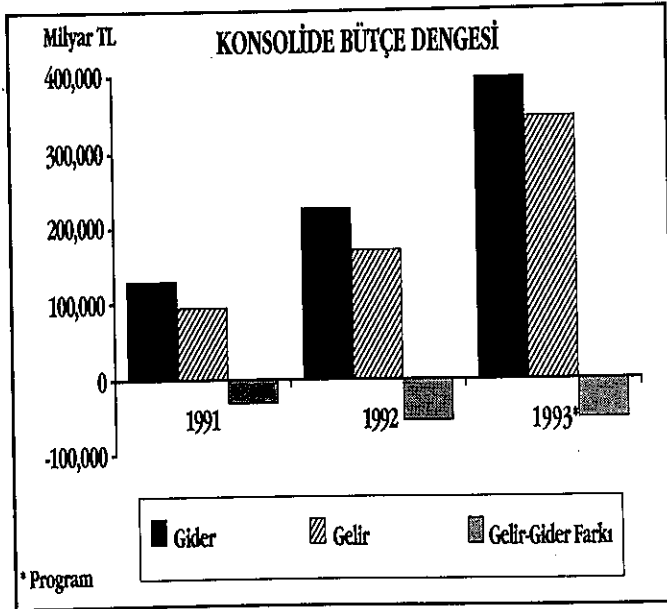


1991'deki yüzde 77.6 düzeyinden 1992'de yüzde 79.3'e yükselmiştir. 1989-91 yılları için, vergi gelirlerinin Konsolide Bütçe gelirlerine oranı ortalaması yüzde 80.4'tür. Buna göre, vergi gelirlerinin, Konsolide Bütçe gelirleri içindeki payının gerilediği görülmektedir.

Gelirlerden alınan vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payı 1991 yılı Ocak-Ekim döneminde yüzde 51.4 iken, 1992 Ekim ayı itibariyle yüzde 50.5'e düşmüştür. Servet vergilerinin payının da aynı dönemler itibariyle yüzde 1.0'dan yüzde 1.02'ye gerilediği görülmektedir. Dış ticaretten alınan vergilerin payı yüzde 16.4'den yüzde 15.7'ye inerken, mal ve hizmetlerden alınan vergilerin payı yüzde 31.2'den yüzde 32.8'e yükselmiştir.

Bütçe giderlerinin 145 trilyon lirası personele ayrılmıştır. Diğer cari giderler 35 trilyon, yatırımlar 47 trilyon, transfer harcamaları da 170.7 trilyon lira olarak öngörülmüştür. Bütçe gelirleri ise 344.4 trilyon lira olarak belirlenmiştir. Bütçe gelirlerinin 243.6 trilyon lirasının vergilerden, 26.1 trilyon lirasının vergi dışı normal gelirlerden, 72.7 trilyon lirasının özel gelir ve fonlardan, 2.0 trilyon lirasının da katma bütçe gelirlerinden oluşması beklenmektedir.

1993 yılı Konsolide Bütçe açığı 53.3 trilyon lira olarak programlanmıştır. Böylece, 1992 yılında yüzde 7.3 olarak gerçekleşmesi beklenen Konsolide Bütçe açığının GSMH içindeki payının 1993 yılında yüzde 4.3'e düşürülmesi hedeflenmiştir.



Genel Bütçe Vergi Gelirleri

Yılın ilk 10 ayında Genel Bütçe gelir tahsilatı bir önceki yıla göre yüzde 76.8 oranında artarak 133,9 trilyon liraya ulaşmıştır. Vergi gelirlerindeki artış oranı yüzde 79.3 olurken; Bütçe Dışı Fonlar'dan Konsolide Bütçe'ye yapılan gelir aktarması sonucunda Özel Gelirler ve Fonlar yüzde 66.4 oranında artış göstermiştir.

Yılın ilk on ayında geçen yılın aynı dönemine göre dolaysız vergilerdeki artış oranı yüzde 76.1, dolaylı vergilerde ise yüzde 83.0 olmuştur.

1993 Yılı Konsolide Bütçe Uygulaması

1993 yılı Konsolide Bütçe harcamaları 397.7 trilyon lira olarak programlanmıştır.

1992 yılı Ekim sonu itibariyle 108,7 trilyon TL olan vergi gelirleri tahsilatı içinde dolaysız vergilerin payı yüzde 51.5 olmuştur. 1991 yılında bu oran yüzde 52.4 olarak gerçekleşmişti.

GENEL BÜTÇE GELİRLERİ (Ocak-Ekim, Milyar TL)

	1991	1992	% Değişim
Vergi Gelirleri	60,600	108,674	79.3
Gelirlerden Alınan Ver.	31,161	54,831	76.0
Servetten Alınan Ver.	606	1,111	83.3
Mal ve Hizm. Alınan Ver.	18,913	35,661	88.6
Dış Tic. Alınan Ver.	9,914	17,067	72.2
Kaldırılan Ver. Artıkları	6	4	-33.3
Vergi Dışı Normal Gel.	2,966	4,960	67.2
Özel Gelir ve Fonlar	12,220	20,331	66.4
Özel Gelirler	7,420	1,692	-77.2
Fonlar	3,741	16,197	333.0
Diğerleri	1,059	2,442	130.6
Toplam	75,786	133,965	76.8

Kaynak: Maliye ve Gümrük Bakanlığı

VERGİ GELİRLERİNİN DAĞILIMI (Ocak-Ekim Yüzde Dağılımı)

	1990	1991	1992
Dolaysız Vergiler	53.7	52.4	51.5
Gelirden Alınan	52.5	51.4	50.5
Servetten Alınan	1.2	1.0	1.0
Dolaylı Vergiler	46.3	47.6	48.5
Mal ve Hizmetten Alınan	29.9	31.2	32.8
Dış Ticareten Alınan	16.4	16.4	15.7

Kaynak: DPT

Vergi Yükü

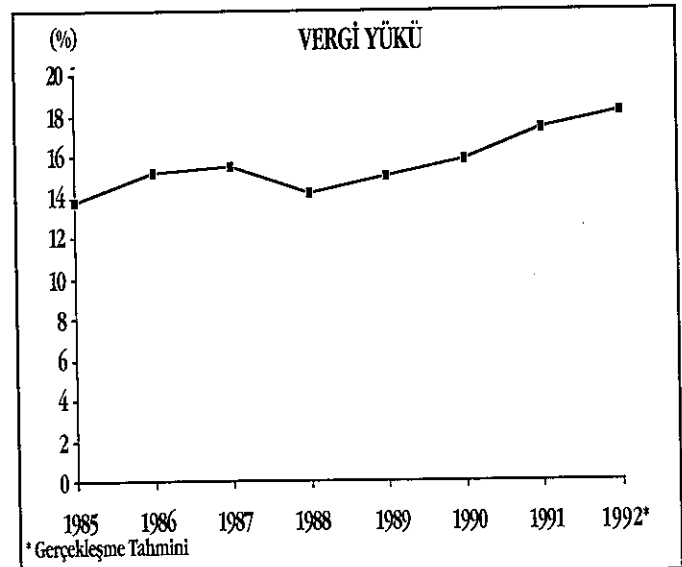
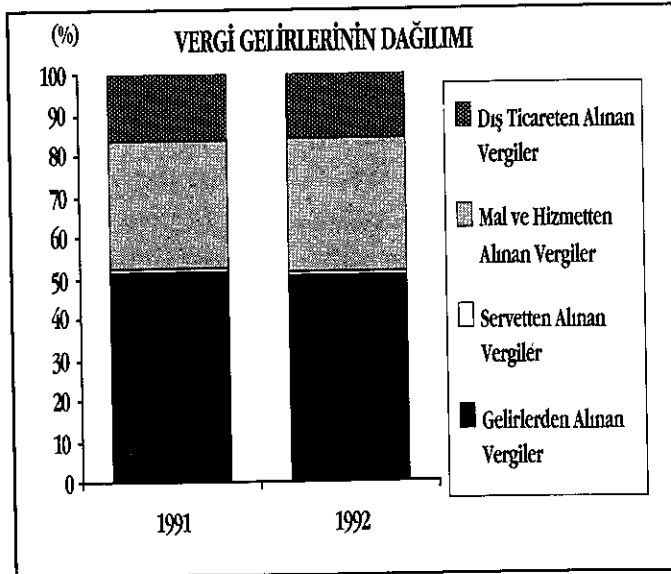
Vergi gelirlerinin GSMH'ya oranı şeklinde tanımlanan vergi yükünün gelişimi seksenli yıllarda Türkiye'de diğer OECD ülkelerine göre aşağıda kalmıştır. DPT tarafından yayımlanan GSMH büyüklükleri temel alınarak yapılan hesaplamalara göre vergi yükünün 1992 yılında yüzde 18.2 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

VERGİ GELİRLERİNİN GSMH'YA ORANI (Milyar TL)

	GSMH	Vergi Geliri**	Vergi Yükü
1985	27,715.2	3,829.1	13.8
1986	39,190.5	5,972.0	15.2
1987	58,387.2	9,051.0	15.5
1988	100,154.2	14,231.0	14.2
1989	170,633.2	25,550.3	15.0
1990	287,254.0	45,399.5	15.8
1991	453,206.0	78,642.8	17.4
1992*	774,319.0	141,041.0	18.2

* Gerçekleşme Tahmini

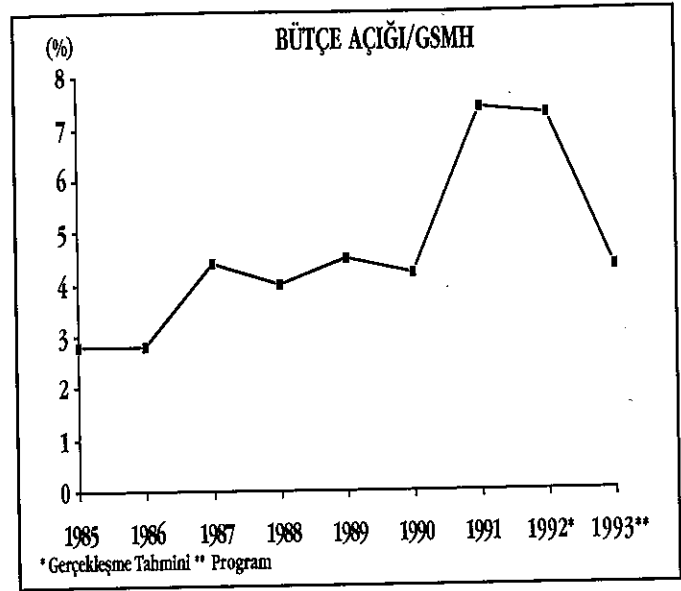
** Vergi gelirleri Genel Bütçeye gelen miktarlar olup, Mahalli İdarelere ve Fonlara ayrılan payları içermemektedir.
Kaynak: DPT, Maliye ve Gümrük Bakanlığı



Bütçe Açıkları - GSMH İlişkisi

Devletin ekonomiye getirdiği ilave yükün ve bunun yol açtığı enflasyonist baskıların bir göstergesi niteliğinde olan bütçe açığının GSMH'ya oranı 1985-86 yıllarında yüzde 2.8 iken 1987 yılında hızla yükselerek yüzde 4.4'e çıkmıştır. 1991 yılında yüzde 7.4'e çıkan bu oran, 1992 yılında yüzde 7.3 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 1993 yılında bütçe açığının 53.3 trilyon TL olması, GSMH'ya oranının ise yüzde 4.3'e düşürülmesi hedeflenmiştir. Faiz ödemeleri hariç tutulduğunda 1991 yılında açığın GSMH içindeki payı yüzde 2.1 iken, 1992 yılında bu oran yüzde 1.3 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

Bütçe açıklarından kaynaklanan enflasyonist baskılar ekonomik istikrarı olumsuz yönde etkilemeye 1992 yılında da devam etmiştir. Bütçe açıklarından kaynaklanan yüksek faizli iç borçlanma ise özel kesimin finansman olanaklarını sınırlarken, finansman maliyetlerinin aşırı derecede yükselmesine de yol açmıştır.



Bütçe açıklarının kontrol altına alınabilmesi, bir taraftan kamu harcamalarının disiplin altına alınarak giderlerdeki artışın sınırlandırılmasına, öte yandan vergi kayıp ve kaçaklarının en aza indirilerek vergi gelirlerinin artırılmasına bağlıdır. Böylece kamu kesiminden kaynaklanan talep baskısı hafifletilirken, vergi gelirlerinin artırılması ile zorunlu tasarrufların milli gelir içindeki payı da yükseltilmiş olacaktır.

İç Borçlar

1991 yılı sonunda 93.7 trilyon TL olan iç borç stoku, 1992 yılının ilk on ayında 144.7 trilyon TL'ye çıkmıştır. Ocak-Ekim döneminde iç borç stokunun 58.7 trilyonu tahvil, 30.9 trilyonu hazine bonosu, 25.3 trilyonu avans, 29.7 trilyonu da konsolide borçlardan oluşmaktadır. Böylece yılın ilk on ayında iç borç stokundaki artış 54.4 trilyona ulaşmıştır. İç borç stokunun 1992'de 128.1 trilyon olarak gerçekleşmesi hedeflenmişken, ilk on aylık uygulama sonuçları bu rakamın aşıldığını göstermektedir.

BÜTÇE AÇIĞI-GSMH İLİŞKİSİ (Milyar TL)				
	Gider	Gelir	Açık	Açık/GSMH
1985	5,395.5	4,613.9	781.6	2.8
1986	8,309.1	7,197.1	1,112.0	2.8
1987	12,690.1	10,139.0	2,551.1	4.4
1988	21,006.4	17,016.2	3,990.2	4.0
1989	38,051.4	30,378.9	7,672.5	4.5
1990	67,193.3	55,238.6	11,954.7	4.2
1991	130,263.0	96,747.0	33,516.0	7.4
1992*	227,427.0	171,241.0	56,186.0	7.3
1993**	397,710.0	344,400.0	53,310.0	4.3

* Gerçekleşme tahmini

** Program

Kaynak: DPT

İÇ BORÇ STOKU (Trilyon TL)			
	1990	1991	1992*
Tahvil	18.9	24.7	58.7
Bono	5.5	18.3	30.9
Toplam	24.3	42.9	89.6
Konsolide Borç	30.0	37.1	29.7
Merbank Avansı	2.9	13.6	25.3
Genel Toplam	57.3	93.7	144.6
Yıllık Artış Oranı (%)	36.3	63.5	54.4
İç Borç/GSMH Oranı (%)	19.9	20.6	18.7

* Ocak-Ekim

Kaynak: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı

BORÇ İDARESİ (Milyar TL)					
	1991	1992*	% Değişme	GSMH İçindeki Payı	
				1991	1992
Borç Ödemesi	18,199.0	34,810.0	91.3	4.0	4.5
Dış Borç Öd.	8,968.0	14,634.0	63.2	2.0	1.9
İç Borç Öd.	9,231.0	20,176.0	118.6	2.0	2.6
Borçlanma	45,907.0	83,656.0	82.2	10.1	10.8
Dış Borç Kul.	10,889.0	19,864.0	82.4	2.4	2.6
İç Borçlanma	35,018.0	63,792.0	82.2	7.7	8.2

* Gerçekleşme Tahmini

Kaynak: DPT

Kamu Kesimi Borçlanma Gereği

1991 yılında 14.4 olan kamu kesimi borçlanma gereğinin GSMH'ya oranının 1992 yılında yüzde 12.6'ya gerileyeceği tahmin edilmektedir. Körfez krizi hibeleri hariç tutulduğunda 1991 yılında yüzde 16.3 olan bu oranın 1992 yılında yüzde 12.9'a gerilemesi beklenmektedir.

1993 yılında 3.0 puanlık kısmi gelir, 0.6 puanlık kısmi ise harcama kalemleri üzerinden gerçekleştirilecek mali uyum sonucunda kamu

kesmi borçlanma gereğinin 3.6 puan azaltılarak yüzde 12.6'dan, yüzde 9.0'a düşürülmesi öngörülmüştür.

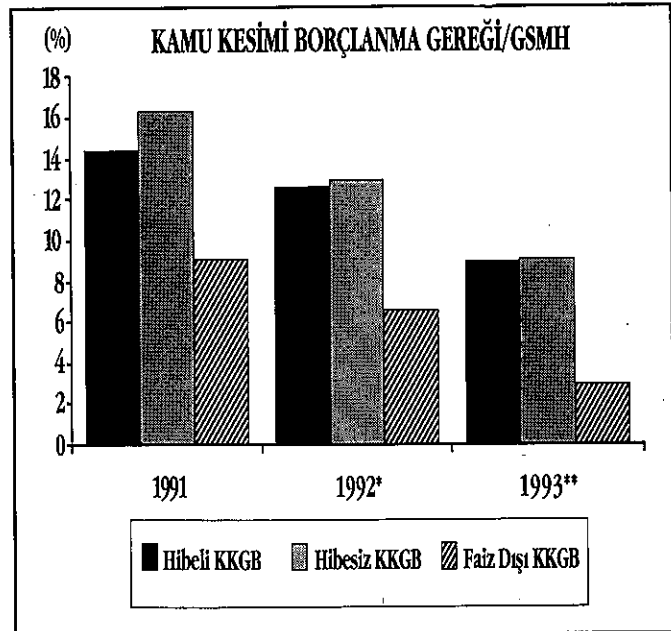
1992 yılı KİT finansman açıklarının 61 trilyon TL'yi aştığı yolundaki son tahminler dikkate alınırsa borçlanma gereğinin GSMH'ya oranı hibelerle birlikte yüzde 17.6' ya kadar çıkacaktır.

KAMU KESİMİ BORÇLANMA GEREĞİ/GSMH			
	1991	1992 ⁽¹⁾	1993 ⁽²⁾
Hibeli KKGB	14.4	12.6	9.0
Diğer Kamu	2.3	2.1	2.0
İşletmeciler Kit	4.7	3.2	2.7
Konsolide Bütçe	7.4	7.3	4.3
Hibesiz KKGB	16.3	12.9	9.1
Faiz Dışı KKGB	9.1	6.6	3.0

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

Kaynak: DPT Programı



* Gerçekleşme tahmini

**Program

Fonlar

Fon sayısındaki hızlı artış mali disiplinin bozulmasına ve bütçe birliği ilkesinden uzaklaşılmasına neden olmuştur.

1993 yılında fonların Bütçe kapsamına alınması uygulaması, fon gelirlerinin Bütçe'ye gelir kaydedilmesi, harcamalarının ise Bütçe'den ayrılan ödenekler ve kendi usulleri çerçevesinde yapacakları borçlanmalarla karşılanması şeklinde yürürlüğe konulacaktır.

Fonların 1992 yılının ilk dokuz ayındaki gelirlerinin toplamı 61 trilyon TL'yi aşmıştır. Bu toplam gelirin 15.0 trilyon TL'lik kısmı yalnızca Kamu Ortaklığı Fonu'nda ,11.9 trilyon TL'si de bütçe ve vergi gelirlerinden alınan paylar, diğer fonlardan aktarmalar ve diğer transferlerden oluşmuştur. Borçlanma yoluyla 20.2 trilyon TL, fon varlıklarından 2.6 trilyon TL, özelleştirmeden de 1.1 trilyon TL gelir elde edilirken, kredi geri dönüşleri 2.2 trilyon TL ve diğer gelirler de ilk dokuz ayda 24.4 trilyon TL olarak gerçekleşmiştir. Böylece bir önceki dönemden devreden 8.0 trilyon TL ile birlikte fonların dokuz aylık gelir toplamı 61.0 trilyon TL'yi bulmuştur. Harcamaların ise 52.1 trilyon TL'de kaldığı görülmektedir.

Fonların harcama kalemleri olarak 19.1 trilyon TL karşılıksız transfer, 12.2 trilyon TL yatırım harcaması, 7.6 trilyon TL de cari harcama gerçekleşmiştir. Bu dönemde 5.2 trilyon TL borç ödenirken 2.6 trilyon TL de kredi verilmiştir. Diğer faaliyet giderleri ise 5.5 trilyon TL'ye ulaşmıştır.

Fon sisteminde önemli ağırlığa sahip olan Kamu Ortaklığı Fonu'nun toplam geliri 15.0 trilyon lira harcamalarının ise 14.6 trilyon lira olduğu kaydedilmiştir.

FONLARIN GELİR VE GİDERLERİ (Milyon TL)

	1991	1992*
Gelirler	49,068,979	61,073,286
Transfer Gelirleri	16,830,031	11,965,284
Borçlanma	9,662,951	10,721,014
Fon Varlıklarından	2,349,239	2,627,084
Elde Edilen Gelir		
Özelleştirme Gelirleri	1,563,116	1,137,050
Verilen Kredi Geri Dönüşleri	1,938,682	2,194,883
Diğer	10,949,211	24,372,225
Önceki Dönemden Devir	5,775,749	8,055,746
Giderler	41,013,233	52,057,880
Cari	6,934,496	7,552,084
Yatırım	13,306,704	12,154,459
Karşılıksız Transferler	5,387,883	19,051,684
Borç Geri Ödemeleri	4,890,018	5,185,596
Verilen Krediler	3,694,895	2,579,340
Diğer Faaliyet Giderleri	6,799,237	5,534,717
Sonraki Döneme Devir	8,055,746	9,015,406
Banka Mevduatı	5,561,844	4,793,612
Menkul Kıymetler	2,023,315	2,544,514
Alacaklar	9,355,723	10,111,315
Tahakkuk Etmiş Borç ve Taah.	35,647,096	39,175,464

*Ocak-Eylül

Kaynak: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı

İkinci en büyük fon olan Savunma Sanayii Destekleme Fonu'nun 1992'de 5.4 trilyon lira gerçekleşmesi beklenen geliri, 7.6 trilyon lira olarak revize edilmiştir. Fonun dokuz aylık harcamaları da 6.8 trilyon liraya yükselmiştir. Toplu Konut Fonu'nun toplam geliri 5.5 trilyon lira, harcaması ise 4.8 trilyon lira olarak gerçekleşmiştir.

1992 yılında 46.8 trilyon lira civarında gerçekleşeceği tahmin edilen fon kaynaklarının 1993 yılında 82.5 trilyon liraya ulaşacağı öngörülmektedir. Bu artış büyük ölçüde Kamu Ortaklığı İdaresi'nin özelleştirme gelirleri, Toplu Konut İdaresi'nin konut satışlarındaki gelişmeler ile Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'nun gelirlerinden kaynaklanmaktadır.

2. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ

KİT'lerin sabit sermaye yatırımlarında 1986'dan sonra başlayan reel gerilemenin 1992 yılında da devam ettiği tahmin edilmektedir. KİT sabit sermaye yatırımlarının GSMH'ya oranı 1991'de yüzde 2.9'dan, 1992'de yüzde 2.7'ye gerilemiştir.

İşletmecî KİT'lerin borçlanma gereğinin GSMH'ya oranının 1991 yılında yüzde 4.7 iken 1992 yılında yüzde 3.2'ye düşmesi beklenmektedir. 1993 yılında ise bütçe transferleri dahil borçlanma gereğinin GSMH'ya oranının yüzde 2.7, bütçe transferleri hariç borçlanma gereğinin GSMH'ya oranının ise yüzde 4.4 olması öngörülmektedir.

İŞLETMECİ KİT'LERİN FİNANSMAN DENGESİ (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)			
	1991	1992 ⁽¹⁾	1992 ⁽²⁾
İşletme Gelirleri	85,234	151,047	223,330
Mal ve Hiz. Satış Hasılatı	79,315	143,431	216,711
Diğer Gelirler	5,919	7,616	6,619
Kurum B.Kalan Fonlar	18,090	23,935	29,415
Amortismanlar	7,210	10,347	14,112
Karşılıklar	10,880	13,588	15,302
Bütçe Transferleri	11,359	9,717	20,400
Diğer Gelirler	977	18	28
Toplam Kaynaklar	115,660	184,717	273,173
İşletme Giderleri	108,581	181,936	254,268
Mal ve Hiz. Satış Maliyeti	60,487	112,785	155,372
Diğer Giderler	48,095	69,152	98,897
Yatırım Harcamaları	13,144	21,090	22,140
Stok Artışı	13,552	4,017	22,439
Diğer Giderler	1,583	2,740	7,436
Toplam Kullanım	136,861	209,784	306,284
Borçlanma Gereği	-21,201	-25,067	-33,111
Finansman	21,201	25,067	33,111

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

Kaynak: DPT

KİT'lere Bütçe'den yapılan transferlerin toplam kaynaklar içindeki payının 1991 yılında yüzde 9.8 düzeyinden 1992 yılında yüzde 5.3'e gerileyeceği öngörülmektedir. Toplam finansman kaynakları içinde işletmecî KİT'lere bütçeden yapılan transferlerin GSMH'ya oranı, 1991 yılında yüzde 2.5'dan 1992'de yüzde 1.3'e düşeceği tahmin edilmektedir.

3. PARA POLİTİKALARI

Önceki yıllara benzer şekilde 1992 yılında da planlananın üzerinde gerçekleşen kamu açıkları, bütçedeki (fiskal) gelişmelerden bağımsız olarak para politikalarını izleme olanağını ortadan kaldırmıştır.

Merkez Bankası tarafından 32 trilyon TL'lik bütçe açığı ve yüzde 43 oranında yıl sonu enflasyonu varsayımlarına göre hazırlanan ve ilan edilen 1992 yılı Para Programı'nda yer alan hedeflerin yıl içinde önemli ölçüde aşıldığı gözlenmiştir.

TC Merkez Bankası 1992 yılı Para Programı: Merkez Bankası tarafından yılın ilk aylarında açıklanan Para Programı'na göre Merkez Bankası Parası'nın 1992 yılı içinde yüzde 40-50 artması hedeflenmiş, buna karşın bu parasal büyüklük ilk dokuz aylık dönemde yüzde 74.8 lik bir genişleme göstermiştir.

Benzer şekilde; Merkez Bankası bilançosundaki net iç varlıklar hedeflenen yüzde 27-39 luk artışa karşın ilk dokuz ayda yüzde 70.9; toplam iç yükümlüler yüzde 38-48 lik hedefe karşın yüzde 77.1; Merkez Bankası Bilançosu büyüklüğü ise hedeflenen yüzde 37-47 lik artışa karşın yüzde 53.6 oranında bir genişleme göstermiştir.

1991 yılında uygulamaya konan genişletici maliye politikaları kamu açıklarındaki artışı hızlandırmış, artan kamu açıkları ağırlıklı bir biçimde Merkez Bankası kaynaklarından finanse edilmiştir. Ekonomide artan likidite ve enflasyonist beklentilerin yeniden hızlanması, "para ikamesi" sürecini hızlandırmış, yurtiçi döviz piyasalarında yoğun bir talep baskısı ortaya çıkmıştır. Türk Lirası'nın dış değerini koruma amacına yönelik olarak kur politikalarına ağırlık veren Merkez Bankası'nın döviz piyasalarına müdahaleye ve açık piyasa işlemleri'ne yönelmesi Para Programı'nın orta vadeli hedeflerinden uzaklaşılmasına yol açmıştır.

TCMB 1992 PARA PROGRAMI (%)		
	Hedef	Gerçekleşme
	1992	1992 *
Merkez Bankası Parası	40 - 50	74.8
Net İç Varlıklar	27 - 39	70.9
Toplam İç Yükümlülükler	38 - 48	77.1
Toplam Bilanço Büyüklüğü	37 - 47	53.6

* Ocak-Eylül

Kaynak: TCMB

Kamu kesiminin kısa ve uzun vadeli iç borç geri ödemelerinin yılın ilk çeyreğinde yoğunlaşması, hükümeti 1992 yılının ilk aylarında büyük çaplı bir borç geri ödeme sorunu ile karşı karşıya getirmiştir. Borç geri ödeme operasyonu için gerekli kaynaklar, piyasa faiz oranları üzerinde baskı oluşturulmaması amacıyla iç borçlanmadan ziyade Merkez Bankası kaynaklarına başvurma yoluyla sağlanmıştır. Bu tercih Merkez Bankası'nın kamuya açtığı kredilerde önemli bir genişleme yaratmıştır. Kredi artışının emisyon üzerindeki genişletici etkisi açık

piyasa işlemleri yoluyla azaltılmaya çalışılmıştır.

Bütçe açıklarının finansmanında iç borçlanmadan ziyade Merkez Bankası kaynaklarına yönelinmesi - emisyon artışı yoluyla - 1992 yılının ilk aylarında yurtiçi döviz piyasalarında önemli bir talep baskısı yaratmıştır. Bu baskıyı azaltmak ve TL'nin dış değerinde istikrar sağlamak amacına yönelik olarak Merkez Bankası'nın döviz piyasalarına yaptığı müdahaleler sonucu resmi döviz rezervleri yılın ilk aylarında azalma eğilimine girmiştir. Merkez Bankası'nın döviz piyasalarına müdahalesi sonucu 1991 yılı sonunda 4.9 milyar dolar olan resmi döviz rezervleri 1992'nin Mart ayında 3.7 milya dolara gerilemiştir.

Ekonomideki likiditeyi daraltmak amacına yönelik olarak, 1992'nin ilk yarısında da açık piyasa işlemlerine devam eden Merkez Bankası'nın bu nedenle doğan yükümlülükleri, Mart 1992'de 8.8 trilyon TL iken, Haziran sonunda 12 trilyon TL'ye , Eylül sonunda da 14.1 trilyon TL'ye yükselmiştir. Bu işlemler sonucu borçları artan Merkez Bankası'nın piyasa faiz oranlarını yönlendirme konusundaki kabiliyeti büyük ölçüde azalmıştır.

Kamu kesimi borçlanma gereğinin GSMH'ya olan oranının 1991'de yüzde 14.4 den, KİT açıklarındaki oransal azalma nedeniyle; 1992 yılında yüzde 12.6'ya gerilemesi beklenmektedir. Konsolide bütçe açıklarının aşağı çekilememesi, kamu kesimi borçlanma gereği/GSMH oranının planlanan şekilde yüzde 8.8 düzeyine indirilememesinde önemli bir etken olmuştur.

1992'nin ikinci yarısında kamu açıklarının finansmanında Merkez Bankası kaynakları yerine iç borçlanmaya ağırlık verilmiştir. Planlanan yıl sonu iç borç stoku 128 trilyon TL. iken, yılın ikinci yarısında iç borçlanmanın hızlanması sonucu iç borç stoku Ekim sonu itibarıyla 144.7 trilyon TL. ye ulaşmıştır. Ekim ve Kasım aylarında gerçekleştirilen büyük boyutlu iç borçlanmaların bu rakamı daha da artırdığı tahmin edilmektedir. Diğer yandan; özellikle kısa vadeli dış borçlarda artış gözlenirken, iç borçlanmada da kısa vadeli borçlanmanın ağırlığı artmıştır. Yılın ilk çeyreğinde yüzde 71-72'lere kadar düşürülen devlet tahvili faizi, iç borçlanmanın yeniden ağırlık kazanmasıyla birlikte yükselmeye başlamış, Kasım ayı ihalesi yüzde 77.6 faiz oranı ile sonuçlanmıştır.

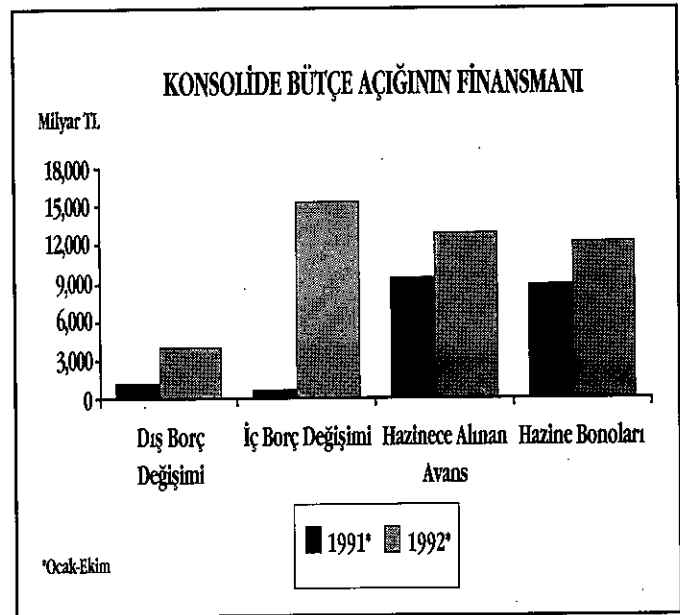
KONSOLİDE BÜTÇE AÇIĞININ FİNANSMANI (Milyar TL)			
	1991 *	1992 *	% Değ.
Bütçe Dengesi	-20,064	-32,306	61.0
Gider	98,194	169,400	72.5
Gelir	78,130	137,094	75.5
Nakit Dengesi	-20,494	-44,685	118.0
Finansman			
İç Borç Değişimi	706	15,434	2,068.1
Dış Borç Değişimi	1,341	4,119	207.2
Hazinece Alınan Avans	9,433	13,033	38.2
Hazine Bonoları	8,977	12,248	36.4
Net Hata	37	-149	-

* Ocak-Ekim dönemi

Kaynak : HDTM

1992 yılının ikinci yarısında kamu kesimi açıklarının finansmanında Merkez Bankası

kaynakları yerine iç borçlanmanın tercih edilmesi sonucu ve esas itibarıyla uluslararası döviz piyasalarındaki gelişmelere bağlı olarak, yurtiçi döviz piyasaları göreceli olarak istikrara kavuşmuştur. Resmi döviz rezervleri, kısmen Hazine'nin yurtdışına tahvil ihracı yoluyla gerçekleştirdiği dış borçlanmanın da etkisiyle, tekrar artış trendine girmiştir. Merkez Bankası'nın döviz rezervleri Ekim sonu itibarıyla 5,680 milyar dolara, toplam döviz rezervleri de 13,753 milyar dolara ulaşmıştır.



Yılın ikinci çeyreğinde artış trendine giren mevduat faiz oranları; yıl ortasında enflasyondaki yavaşlama ve döviz piyasalarındaki göreceli istikrar nedeniyle Temmuz ayından itibaren kamu bankalarının öncülüğünde düşme eğilimine girmiş, ancak mevduat faiz oranları yıl içinde ortalama yüzde 70 ler düzeyinde kalmıştır.

BAŞLICA PARASAL GÖSTERGELER			
	Milyar TL	(Ocak-Kasım)	
		% Değişim	
	Kasım 92*	1992	1991
Emisyon	33,062	59.7	42.4
Rezerv Para	56,992	58.0	45.3
Para Arzı (M1)	61,952	47.1	32.5
Para Arzı (M2)	168,322	48.2	47.9
Merkez Bankası Kredileri	41,929	93.8	157.1
Kamu	33,923	99.5	373.3
Özel	8,006	73.1	-0.1
Mevduat Banka Kredileri	129,980	65.2	42.8
Toplam Kredi Stoku	177,809	66.8	62.7
Toplam Konsolide Mevduat	147,019	46.8	47.7
Vadesiz Ticari Mevduat	17,559	23.8	11.2
Vadeli Tasarruf Mevduatı	101,302	49.7	60.6
Toptan Eşya Fiyat Endeksi **		58.9	64.0
Tüketici Fiyat Endeksi **		54.0	52.4

* 6 Kasım

** Kasım ayı sonu itibarıyla ilk 11 ay

Kaynak : Anka Haber Bülteni

4. EMİSYON, REZERV PARA VE PARA ARZI

Büyük boyutlu iç borç faiz ödemelerinin yılın ilk aylarında yoğunlaşması nedeniyle hükümet 1992'nin ilk çeyreğinde ciddi bir nakit gereksinimi ile karşılaşmış ve bu gereksinimin karşılanmasında daha çok Merkez Bankası kaynaklarına başvurulmuştur. Piyasa faiz oranlarının aşağı çekilmeye çalışıldığı bir ortamda, büyük boyutlu borçlanmaların mali piyasalarda önemli bir talep baskısı yaratacağı ve faiz oranlarını daha da arttıracacağı düşünülmüştür.

REZERV PARA VE TCMB KREDİ REZERVİNDEKİ GENİŞLEME (Milyar TL)				
	Aralık	Kasım*	% Değişim**	
	1991	1992	1991	1992
Rezerv Para	36,069	56,992	45.3	58.0
MB Kredileri	21,632	41,929	157.1	93.8
Özel	17,008	33,923	373.3	99.5
Kamu	4,624	8,006	-0.1	73.1

* 6 Kasım itibarıyla

** Ocak-Kasım itibarıyla

Kaynak : Anka Haber Bülteni

Nakit gereksiniminin karşılanmasında Merkez Bankası kaynaklarına yönelme yılın ilk çeyreğinde emisyonda önemli artışlara yol açmış, piyasadaki likidite fazlası süratle döviz piyasalarına yönelerek bu piyasalarda talep baskısı yaratmıştır. Bu gelişmeler karşısında Merkez Bankası piyasadaki aşırı likiditeyi hem açık piyasa işlemleri, hem de döviz piyasalarına müdahale (TL satın alımları) yoluyla gidermeye çalışmıştır. Piyasadaki aşırı likiditenin emilmesinin maliyeti büyük ölçüde Merkez Bankası döviz rezervlerinin azalması şeklinde ortaya çıkmıştır.

Emisyon ve tedavüldeki para miktarı yılın yaklaşık ilk 10 aylık döneminde sırasıyla yüzde 59.7 (geçen yıl yüzde 42.4) ve yüzde 62.2 (geçen yıl yüzde 46.0) oranında artış göstermiştir.

Aynı dönemde rezerv para yüzde 58'lik bir artış (geçen yıl yüzde 45.3) gösterirken, bu artış büyük ölçüde Merkez Bankası'nın kamu kesimine açtığı kredilerdeki büyük çaplı genişleme sonucu net iç varlıklarında meydana gelen artıştan kaynaklanmıştır.

M1 (dar tanımlı) para arzı ile vadesiz mevduat geçen yıla oranla daha hızlı bir genişleme göstermiştir. M1 para arzı geçen yılın ilk 10 aylık döneminde yaklaşık yüzde 32.5 artarken, bu yılın benzer döneminde yüzde 47.1' lik bir artış kaydedilmiştir.

Vadeli tasarruf mevduatının artış hızında geçen yıla oranla gözlenen oransal yavaşlama sonucu, M2 Para Arzı 1992 nin ilk 10 aylık döneminde geçen yıl ile hemen hemen aynı oranda (yüzde 48) artış göstermiştir.

Yurtiçi kaynaklı döviz tevdiat hesaplarını da kapsayan M2 Para Arzı (yeni tanım) yüzde 70 düzeyinde artış göstermiştir (geçen yıl

yüzde 60). Yurtiçi kaynaklı döviz tevdiat hesapları - özellikle yılın ilk yarısında dövize olan yoğun talep nedeniyle - yılın ilk 10 aylık döneminde (TL karşılığı olarak) yüzde 127 lik bir genişleme göstermiştir.

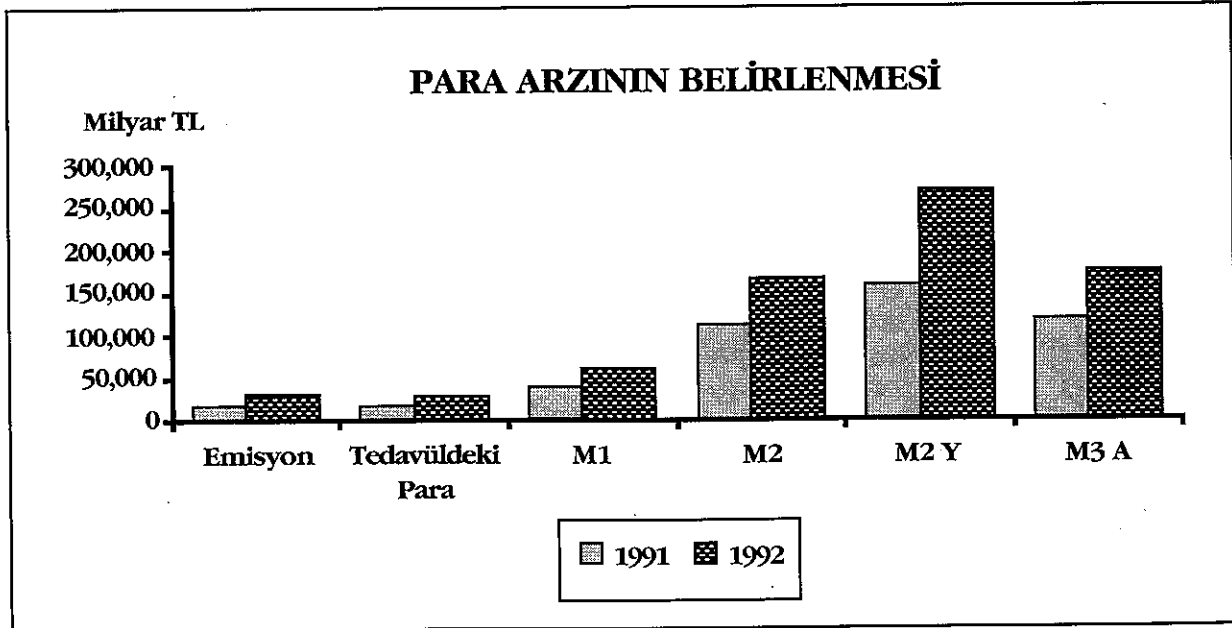
Para çarpanı (M1/Rezerv Para) yıl sonunda 1.17'den, 1992 Kasım ayında 1.09'a; M2/Rezerv Para oranı ise 1991 sonunda 3.15'den 2.95'e gerilemiştir.

PARA ARZININ BELİRLENMESİ (Milyar TL)				
	Aralık	Kasım*	Ocak-Kasım % Değişim	
	1991	1992	1991	1992
Emisyon	20,707	33,062	42.4	59.7
(-) Banka Kasaları				
Tedavüldeki Para	18,546	30,083	46.0	62.2
(+) Vadesiz Tasarruf Mevduatı	9,301	14,208	36.8	52.8
(+) Vadesiz Ticari Mevduat	14,186	17,559	11.2	23.8
(+) Merkez Bankasındaki Mevduat	83	102	35.0	22.9
M1 Para Arzı (dar tanım)	42,116	61,952	32.5	47.1
(+) Vadeli Tasarruf Mevduatı	64,319	97,462	62.4	51.5
(+) Vadeli Ticari Mevduat	3,793	5,068	31.9	33.6
(+) Mevduat Sertifikası	3,338	3,840	62.4	15.0
M2 Para Arzı	113,566	168,322	47.9	48.2
(+) Yurtiçi Kaynaklı DTH	45,401	103,089	106.0	127.1
M2 Para Arzı (Yeni Tanım)	158,967	271,411	60.4	70.7
M3 A Para Arzı **	118,790	177,204	47.5	49.2

* 6 Kasım itibarıyla

** M2 + Resmi Mevduat

Kaynak : Anka Haber Bülteni



5. MEVDUAT /KREDİ GELİŞMELERİ

Mevduat Gelişmeleri

Mevduat faiz oranları 1992 yılında oldukça istikrarlı bir seyir izleyerek yüzde 70'ler düzeyinde seyretmiştir. Uzun vadeli mevduata -bileşik esasta- kısa vadelere oranla daha düşük faiz ödenmesi enflasyonun bir yıllık süre içinde gerileyeceği beklentilerine dayandırılmıştır. Mevduat faiz oranları vade yapısının genelde enflasyonist beklentileri

olumlu yönde etkileyecek biçimde oluştuğu gözlenmiştir.

Çeşitli tasarruf araçlarının 1992 yılındaki getirileri karşılaştırıldığında, gerek ilk 11 aylık dönemde ve gerekse Kasım ayı itibarıyla son bir yıllık dönemde en yüksek getirinin hazine bonolarınca sağlandığı, bunu 3 ay vadeli banka mevduatları, devlet tahvili ve dövizin takip ettiği gözlenmiştir. Hisse senetlerine yatırım ise aynı dönemler itibarıyla tasarruflar için mutlak bir zarar getirmiştir.

KREDİ VE MEVDUAT FAİZ ORANLARI (%)							
	Kasım 1992	Ekim 1992	Eylül 1992	Mart 1992	Şubat 1992	Ocak 1992	Aralık 1991
Mevduat Faiz Oranları *							
3 Ay Vadeli Tasarruf	67.9	67.4	67.4	68.8	67.7	69.3	69.5
6 Ay Vadeli Tasarruf	67.4	67.1	67.1	69.4	68.1	69.6	69.8
1 Yıl Vadeli Tasarruf	72.8	72.6	72.6	72.1	70.7	71.4	71.6
Merkez Bankası Kısa Vadeli (genel)							
Reeskont Kredi Faizleri **	48.0	48.0	48.0	48.0	48.0	48.0	48.0

* Toplam mevduattan yaklaşık yüzde 85 pay alan ilk on mevduat bankasının uyguladığı faiz oranları ortalaması, brüt faiz

** Mevduat bankalarınca kısa vadeli ticari kredilere uygulanan baz faiz oranları 1992 yılında yüzde 70-85 civarında olmuştur
Kaynak: Anka Haber Bülteni

1992 YILINDA TASARRUF ARAÇLARININ GETİRİSİ (%)			
	Kasım 92 Aylık	Ocak-Kasım 11 Aylık	Kasım 91-92 12 Aylık
Mevduat *			
3 ay	5.1	69.5	77.8
6 ay	5.1	65.0	63.7
1 yıl	5.3	58.6	65.2
Hazine Bonosu *			
3 ay	6.2	82.6	95.1
6 ay	6.4	79.7	90.1
Devlet Tahvili	6.1	66.9	77.0
İMKB **	3.9	-13.3	-9.3
Altın	3.9	55.0	54.0
ABD Doları	5.2	63.2	63.6
Alman Markı	1.0	54.5	65.9

* Bileşik Faiz Hesabıyla

** İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Endeksi'ne göre

Kaynak: Anka Haber Bülteni

Toplam konsolide mevduat yaklaşık ilk 10 aylık dönemde - geçen yıla yakın bir oranda, yüzde 47 civarında nominal bir artış göstermiştir. Aynı dönemde gerçekleşen enflasyon hızı hesaba katıldığında, mevduatların reel anlamda bir artış gösteremediği gözlenmiştir.

Vadeli tasarruf mevduatının yılın ilk 10 ayında gösterdiği artış (yüzde 49.7) geçen seneki artışın (yüzde 60.6) gerisinde kalırken, vadesiz tasarruf mevduatı yüzde 53' lük artışla geçen yıla oranla daha hızlı bir genişleme göstermiştir.

MEVDUAT GELİŞMELERİ (Milyar TL)

	Aralık	Kasım*	% Değişim**	
	1991	1992	1991	1992
Tasarruf Mevduatı	76,958	115,510	57.0	50.1
Vadeli	67,657	101,302	60.6	49.7
Vadesiz	9,301	14,208	36.8	52.8
Ticari Mevduat	17,979	22,627	15.4	25.9
Vadeli	3,793	5,068	31.9	33.6
Vadesiz	14,186	17,559	11.2	23.8
Resmi Mevduat	5,224	8,882	37.9	70.0
Vadeli	104	176	-55.2	69.2
Vadesiz	5,120	8,706	42.6	70.0
Toplam Mevduat	100,161	147,019	47.7	46.8

* 6 Kasım itibarıyla

** Ocak-Kasım

Kaynak: TCMB

DÖVİZLİ MEVDUAT HESAPLARI (Milyon \$)

	Aralık	Kasım *	% Değişim**	
	1991	1992	1991	1992
Döviz Tevdiat Hes.	11,801	15,364	7.4	30.2
Yurtiçi Kaynaklı	9,019	12,837	25.6	42.3
Yurtdışı Kaynaklı	2,782	2,527	-26.0	-9.2
Kredi Mektuplu DTH	6,445	6,321	-18.1	-1.9
Toplam	18,246	21,685	-3.4	18.8

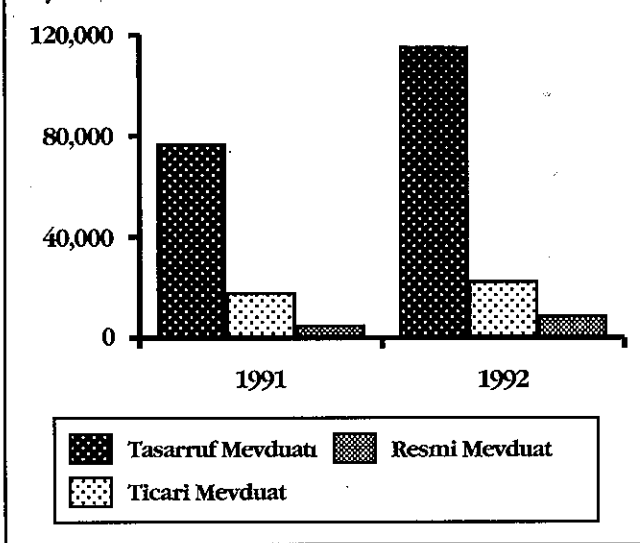
* 6 Kasım itibarıyla

** Ocak-Kasım

Kaynak: TCMB

Yatırım fonlarının toplam değeri yüzde 69 artarak 1991 sonunda 1.6 trilyon TL.den, 1992 Ekim sonunda 2.7 trilyon TL.'ye yükselmiştir.

MEVDUAT GELİŞMELERİ



YATIRIM FONLARI (% pay)*

	1990	1991	1992 **
Hazine Bonosu	15.1	27.0	61.7
Devlet Tahvili	58.6	43.1	19.3
Özel Kesim Tahvili	19.0	19.1	12.0
Hisse Senetleri	2.1	2.5	2.7
Döviz Endeksli Tahvil	1.9	4.9	3.1
Diğer ***	3.2	3.4	1.2
Toplam Yat. Fon. (milyar TL)	1,515	1,628	2,713

* Çeşitli finansal araçların yatırım fonları

portföyündeki payları

** Ekim ayı itibarıyla

*** Finansman bonoları dahil

Kaynak: Anka Haber Bülteni

Ekonomide "para ikamesi"nin hızlanması sonucu döviz tevdiat hesapları geçen yıla oranla hızlı bir artış göstermiş, bunun sonucu yurtiçi kaynaklı döviz mevduatının toplam mevduat içindeki payı yüzde 40-45'e yükselmiştir. Döviz tevdiat hesapları geçen seneye göre yüzde 30'luk bir artış göstermiştir. Kredi mektuplu Döviz Tevdiat Hesapları ise yüzde 2'ye yakın bir oranda düşüş kaydetmiştir.

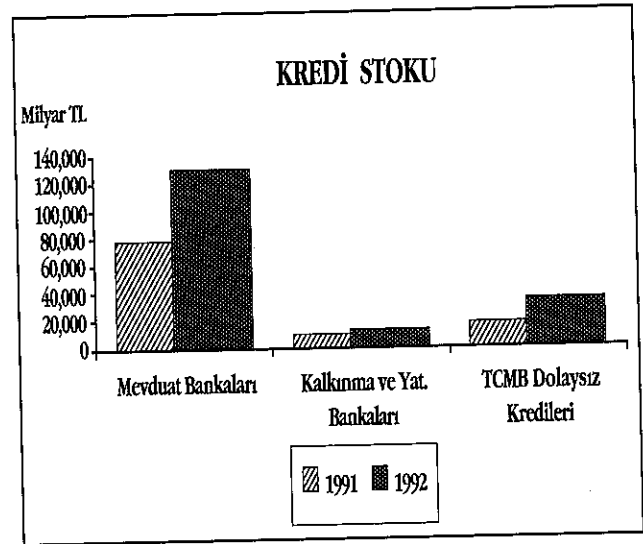
Devlet tahvili 1990 yılında yatırım fonları portföyü içinde en büyük payı (yüzde 58) alırken, bu pay 1992 Ekim sonu itibarıyla yüzde 19'a gerilemiştir. Buna karşın hazine bonolarının portföy içindeki payı 1992 yılında çok hızlı bir artış göstererek Ekim sonu itibarıyla yüzde 62'ye ulaşmıştır. Hazine bonosu ve devlet tahvillerinin yatırım fonları portföyü içindeki toplam yüzde 81'lik payına karşın özel kesim tahvili, hisse senetleri ve finansman bonolarının toplam olarak yüzde

19 gibi daha küçük bir pay alması, üretken olmayan ve hemen tümüyle bütçe açıklarının finansmanına yönelik kamu kesimi fon talebinin mali piyasalarda ne denli bir baskı oluşturduğuna işaret etmektedir. Kamu kesiminin fon piyasaları üzerindeki yoğun talep baskısı, faiz oranlarının piyasa koşulları içinde serbestçe oluşumunu engelleyen temel bir etken durumundadır.

1992 yılının ikinci yarısında fon piyasalarında gözlenen gelişmelerden birisi de bankaların "Varlığa Dayalı Menkul Kıymet" ihracına başlamalarıdır. Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler, mevduatların tabi tutulduğu munzam karşılık ve disponibilite gibi zorunluluklara tabi olmadığı için bankalar açısından mevduata oranla paçal maliyeti daha düşük bir fon kaynağı niteliğindedir. Bu nedenle; bankalar bu yeni finansal araca mevduatın üzerinde faiz ödeyerek fon toplama yoluna gitmektedirler. Mevduatta son aylarda gözlenen yavaşlamanın nedenlerinden birinin daha yüksek faizli Varlığa Dayalı Menkul Kıymet ihracı olduğu söylenebilir.

Kredi Gelişmeleri

Banka mevduat artış hızında 1992 yılının ilk 10 aylık döneminde geçen yıla oranla herhangi bir değişme olmamasına karşın, mevduat banka kredilerinde bir hızlanma gözlenmiştir. 1992'nin ilk 6 aylık döneminde ekonomi politikalarına ilişkin beklenti ve belirsizlikler sonucu kredi talebinde gözlenen durgunluk, yılın ikinci yarısında aşılmış ve mevduat banka kredileri ilk on aylık dönemde yüzde 65 oranında genişleme göstermiştir.



KREDİ STOKU				
	Milyar TL		% Değişim	
	Aralık	Kasım *	(Ocak-Kasım)	
	1991	1992	1991	1992
Tüm Banka Kredileri	88,934	143,368	47.5	61.2
a) Mevduat Bankaları	78,663	129,980	42.5	65.2
Kamu Bankaları	37,594	59,054	33.7	57.1
Özel Bankalar	37,609	65,094	51.5	73.1
Yabancı Bankalar	3,460	5,832	52.6	68.6
b) Kalk. ve Yat. Bankaları	10,271	13,388	97.5	30.3
TCMB Dolaysız Kredileri	17,671	34,441	251.1	94.9
Toplam Kredi Stoku	106,605	177,809	62.7	66.8

* 6 Kasım itibarıyla

Kaynak: TCMB

Kalkınma ve Yatırım Bankalarının açılan Kredilerde ise geçen yıla oranla önemli bir yavaşlama gözlenmektedir.

Bankalar, Varlığa Dayalı Menkul Kıymet ihracı yoluyla paçal fon maliyetlerinde -gele-neksel mevduat kaynağına oranla- yaklaşık yüzde 20 lik bir maliyet tasarrufu sağlamakla birlikte bunu henüz kredi maliyetlerine yansıtmamışlardır.

Merkez Bankası dolaysız kredileri 1992'nin ilk on aylık döneminde yaklaşık yüzde 105 oranında bir artış kaydetmiştir. Kamu açıkları ve Hazine'nin nakit ihtiyacının karşılanmasında yılın ilk yarısında iç borçlanmadan ziyade Merkez Bankası kaynaklarından finansmanın tercih edilmesi, Merkez Bankası'nın kamuya açtığı kredilerde önemli bir genişleme yaratmıştır. Hazine avansları ilk 10 ayda yüzde 106 oranında bir artış kaydetmiştir. Merkez Bankası kredilerindeki artışın yüzde 70'i Hazine avanslarından kaynaklanmıştır.

MERKEZ BANKASI DOLAYSIZ KREDİLERİ			
(Milyar TL)			
	Aralık 91	Ekim 92*	% Değişim
Hazine Avansı	12,279	25,312	106.0
T.M.O.	5,157	10,575	105.0
Diğer	234	349	49.0
Toplam	17,671	36,236	105.0

* 30 Ekim

Kaynak: TCMB

Faiz Oranları

Koalisyon hükümetinin temel hedeflerinden birisi olan faiz oranlarının aşağı çekilmesi konusunda 1992 yılı içinde bir başarı sağlanamamıştır. Bu amaca yönelik olarak, yılın ilk aylarında Hazine'nin nakit

ihtiyaçları iç borçlanmadan ziyade Merkez Bankası finansmanı yoluyla karşılanmış; ancak bu politika yılın ikinci yarısında terkedilerek yeniden iç borçlanmaya ağırlık verilmiştir. Bunun sonucu yılın ilk aylarında kısa bir süre için yüzde 71-72'lere kadar çekilen devlet tahvil faizi, iç borçlanmadaki hızlanma nedeniyle Temmuz ayında yüzde 78,2'ye kadar yükselmiş, Kasım ihalesi ise yüzde 77,6 ile sonuçlanmıştır.

Vadelerine göre mevduat faizleri enflasyonun yıl içinde yavaşlayacağına dair beklentiler yaratacak biçimde belirlenmekle birlikte yüzde 70'ler düzeyinden aşağı çekilememiştir. Munzam karşılık ve disponibiliteye tabi olmayan ve bu nedenle mevduata göre daha düşük paçal maliyetli Varlığa Dayalı Menkul Kıymetlere, bankalar mevduata oranla daha yüksek faiz ödemeye başlamışlardır.

Merkez Bankası Kısa Vadeli (genel) Reeskont Kredi faizleri yüzde 48 düzeyinde oluşurken, kısa vadeli ticari banka baz kredi faiz oranları yüzde 70-85 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Bankacılık kesimindeki likidite eğilimlerini yansıtan Interbank para piyasası faiz oranları yılın ilk 6 aylık döneminde inişli çıkışlı bir seyir izledikten sonra Eylül başında ortalama (overnight) faiz oranı yüzde 63.91 den, Kasım başında yüzde 64.09'a, Aralık başında da yüzde 67.75'e yükselmiştir.

6. FİYATLAR VE ENFLASYON

Gerek tüketici ve gerekse toptan eşya fiyatlarında aylık artış hızları 1992'nin ikinci ve üçüncü çeyreğinde 1991'in aynı

dönemlerindeki artışların altında seyretmiştir. Ancak, yılın ilk çeyreğinde yüksek fiyat artışları ve son üç aylık dönemde yeniden hızlanma eğilimi sonucunda 1992 enflasyonu 1991 yılı düzeyinin üzerinde belirlenmiştir.

1991 yılında izlenen genişletici mali politikaların fiyatları hızlandırıcı etkisi, KİT fiyat ayarlamalarının geciktirilmesi ve tarımsal destekleme ödemelerinin zamanında yapılmaması nedeniyle, fiyat artışları 1992'nin ilk aylarına sarkmıştır. Gecikmiş zamların yanı sıra elverişsiz hava koşulları nedeniyle tarımsal ürün fiyatlarındaki yüksek artışlar enflasyon hızının aylık bazda Ocak'ta yüzde 11 (T.E.F.E) Şubat'ta yüzde 5.2 düzeyine çıkmasına yol açmıştır. Yılın ilk aylarında TL'nin yüksek oranda değer kaybı da, gecikmeli olarak imalat sanayi fiyatlarına yansımıştır.

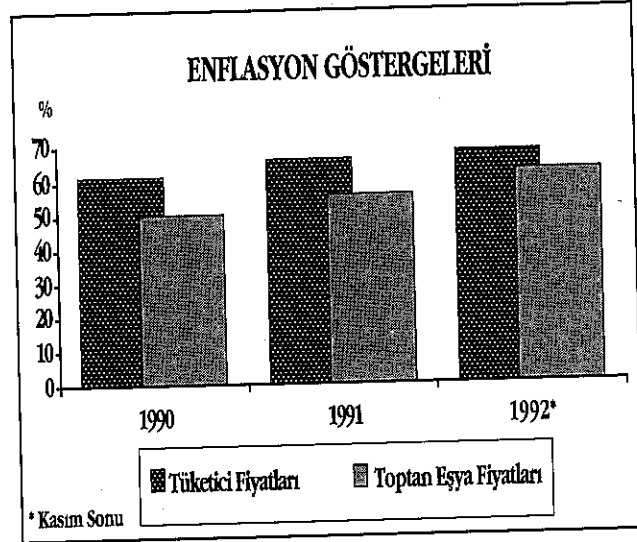
ENFLASYON GÖSTERGELERİ			
	Yıllar	12 Aylık	11 Aylık
		% Değişim	% Değişim
Tüketici Fiyatları	1990	61.3	57.7
	1991	66.8	64.0
	1992*	68.6	61.5
Toptan Eşya Fiyatları	1990	50.2	45.4
	1991	56.3	52.4
	1992*	62.7	55.8

* Kasım sonu
Kaynak: DİE

Tüketici fiyatlarındaki artış ile ölçülen yıllık enflasyon hızı Kasım 1991'de yüzde 66.8'den Kasım 1992'de yüzde 68.6'ya yükselirken, 1991'in ilk 11 aylık döneminde yüzde 64 oranında artan tüketici fiyatları bu yıl bir miktar gerileyerek yüzde 61.5 olarak gerçekleşmiştir.

Yayımlanan son verilere göre 1992 yılında toptan eşya fiyatları yıllık bazda 1991'e

göre 2.2 puan artarak yüzde 61.4'e ulaşmıştır. Tüketici fiyatlarındaki artış ise geçen yılın 5.1 puan gerisinde, yüzde 66.0 olarak gerçekleşmiştir.

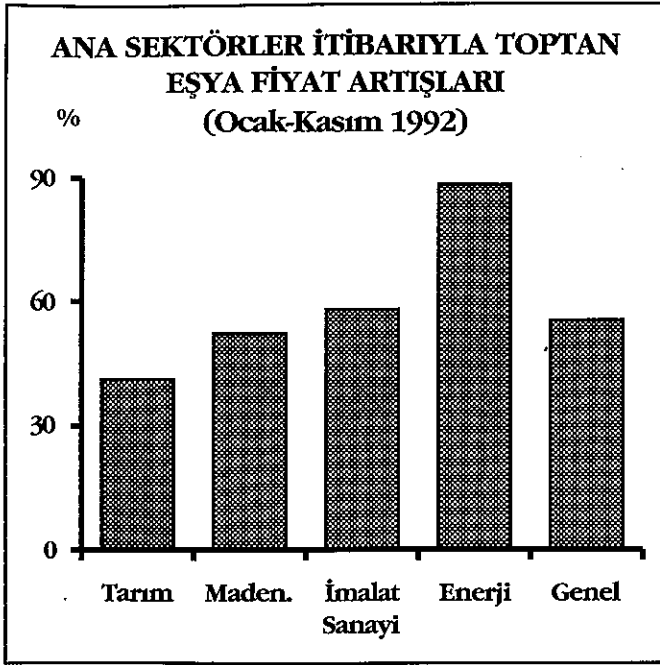


Toptan eşya fiyatları yıllık artış hızı ise Kasım 1991'de yüzde 56.3 iken hızlanarak Kasım 1992'de yüzde 62.7 olurken, 1992'nin ilk 11 ayında gerçekleşen toptan eşya fiyat artışları da (yüzde 55.8) geçen yılın üzerinde (yüzde 52.4) kalmıştır.

1992 yılı enflasyonu ile ilgili şu değerlendirmeler yapılabilir:

a) Tüketici fiyat artışları son yılların trendine uyumlu olarak toptan eşya fiyatlarının bir miktar üzerinde seyretmiştir. Bu gelişmede, 1992 GSMH büyümesinin ağırlıklı olarak özel tüketim talebindeki canlanmadan kaynaklanması etkili olmuştur.

b) 1992'nin ilk 11 aylık dönemine ait genel fiyat düzeyi artışlarında imalat sanayi fiyat artışları toplam sektörler içindeki ağırlığı dolayısıyla en önemli etken olmuştur. Aynı dönem itibarıyla karşılaştırıldığında toptan eşya fiyatları yüzde 55.8 artmıştır. Sektörler



itibarıyla incelendiğinde fiyat artışları yüzde 88.7 ile enerji sektöründe en yüksek, yüzde 41.5 ile tarım sektöründe en düşük seviyede gerçekleşmiş; madencilik sektöründe yüzde 52.5, imalat sanayi sektöründe ise yüzde 58.4 olarak hesaplanmıştır. Yılın ilk aylarında yüksek oranlı artışlar gösteren, sonraki aylarda yavaşlama eğilimine giren tarımsal ürün fiyatları Eylül ve Ekim aylarında yeniden artmıştır. Bu eğilimin yılın son iki ayında da sürmesi durumunda 1992 yılında tarımsal fiyat artışlarının 1991 yılının üzerine çıkması beklenebilir.

c) Geçen yıl özel kesim fiyat artışlarının bir miktar gerisinde seyreden kamu kesimi fiyatları 1992'nin Ocak - Kasım döneminde daha hızlı bir artış göstermiştir. Yılın ilk 11 ayında özel kesim toptan eşya fiyat artışları yüzde 52.9, kamu kesimi toptan eşya fiyat artışları ise yüzde 62.8 düzeyinde gerçekleşmiştir.

d) 1992 yılının ilk yarısında ve son çeyreğinde TL'nin hızlı dış değer kaybı gecikmeli olarak imalat kesimi fiyatlarının artmasına yol açmıştır.

ANA SEKTÖRLER İTİBARIYLA TOPTAN EŞYA FİYAT ARTIŞLARI * (%)			
Ana Sektörler	Özel Kesim	Kamu Kesimi	Toplam
Tarım	41.5	-	41.5
Maden	56.5	50.9	52.5
İmalat Sanayi	58.3	58.6	58.4
Enerji	-	88.7	88.7
Genel	52.9	62.8	55.8

* 1992 yılı (Ocak-Kasım) 11 aylık toplam fiyat artışları
Kaynak: DİE

e) Ocak-Kasım döneminde ana harcama grupları itibarıyla tüketici fiyatlarında en yüksek artışlar konut, kültür/egitim/eglençe ve sağlık sektörlerinde gözlenmiştir.

ANA HARCAMA GRUPLARI İTİBARIYLA TÜKETİCİ FİYAT ARTIŞLARI *	
Ana Harcama Grupları	Ocak-Kasım 1992
Gıda	56.7
Giyim/Ayakkabı	59.1
Ev Eşyası	57.6
Sağlık/Kişisel Bakım	68.9
Ulaştırma/Haberleşme	63.8
Kültür/Eğitim/Eğlençe	70.1
Konut	71.8
Genel	61.5

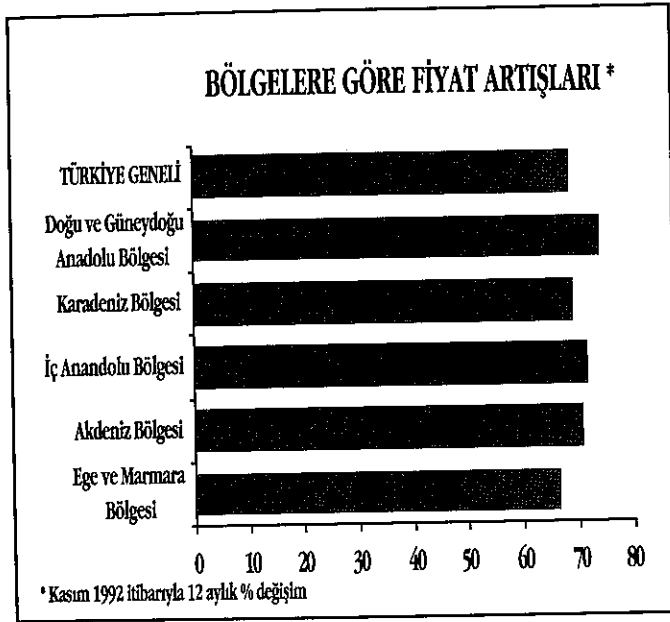
* 1992 yılı (Ocak-Kasım) 11 aylık tüketici fiyat artışları
Kaynak: DİE

f) 1992'nin ilk onbir aylık döneminde en yüksek tüketici fiyat artışları yüzde 66.7 ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde, en düşük fiyat artışları da yüzde 59.3 ile Ege ve Marmara bölgelerinde gerçekleşmiştir.

BÖLGELERE GÖRE FİYAT ARTIŞLARI (1992)		
	% Değişim	
	12 aylık*	11 aylık*
Ege ve Marmara Bölgesi	66.5	59.3
Akdeniz Bölgesi	70.7	62.5
İç Anadolu Bölgesi	71.6	65.2
Karadeniz Bölgesi	68.1	60.4
Doğu ve G.Doğu Anadolu Böl.	73.9	66.7
Türkiye Geneli	68.6	61.5

* Kasım 1992 sonu

Kaynak: DİE Tüketici Fiyat Endeksi



g) Kamu personel harcamalarındaki artış, borç faiz ödemelerinin öngörülenin üzerinde gerçekleşmesi, vergi dışı gelir hedeflerinin program hedeflerinin altında kalması, yatırım harcamalarının özellikle işgücü maliyeti ve dolar kuru etkisiyle program hedeflerinin üzerine çıkması vb. sebeplerle Kamu Kesimi Borçlanma Gereği/GSMH oranı 1992 için hedeflenen yüzde 8.8'e indirilememiştir Diğer yandan kamu kesimi borç gereksiniminin yılın ilk

yarısında Merkez Bankası kaynaklarından karşılanması ekonomide yüzde 42'lük yılsonu enflasyon hedefi ile tutarlı olmayan bir parasal genişlemeye neden olmuştur.

h) Enflasyonun aşağı çekilme sürecinde kritik bir önem taşıyan enflasyonist beklentilerin kırılması konusunda da önemli bir başarı sağlanamamış, yüksek döviz kuru artışları, kamu kesimi borçlanma faizleri vb. faktörler enflasyonist beklentileri canlı tutmuştur.

7. ALTIN FİYATLARI

Külçe altın fiyatları Londra Borsa'sında Ağustos 1992 sonu itibarıyla ilk 9 aylık dönemde yüzde 2.7'lik bir gerileme kaydetmiştir. Buna karşılık külçe altın fiyatları İstanbul serbest piyasasında yüzde 34.6 artış göstermiştir.

ALTIN FİYATLARI			
	Külçe (TL/gr)	Cumhuriyet (TL/adet)	Londra Piy. (\$/ons)
1990			
Aralık	35,563	236,500	375.8
1991			
Ocak	37,788	254,750	380.9
Haziran	46,440	309,750	365.5
Aralık	59,325	396,750	366.3
1992			
Ocak	61,980	412,200	368.1
Şubat	66,050	440,000	371.1
Mart	68,750	463,750	357.1
Nisan	70,875	476,000	340.2
Mayıs	74,400	495,600	337.0
Haziran	76,900	511,666	352.2
Temmuz	80,000	531,100	352.5
Ağustos	78,666	531,666	355.1
Eylül	83,433	558,666	358.2

Kaynak: T.C.M.B.

Yurtiçi altın piyasası fiyatları büyük ölçüde uluslararası piyasalardaki gelişmeleri takip etmiş ve fiyat artışları TL'nin yabancı paralara karşı değer kaybından kaynaklanmıştır.

Altının bir tasarruf aracı olarak 1992' in ilk 9 ayında sağladığı yüzde 43.2 oranındaki değer artışı devlet tahvili, hazine bonosu, mevduat ve ABD Doları getirilerinin gerisinde kalmıştır.

8. SERMAYE PİYASASI

1992 yılı sonlarında Sermaye Piyasası Kurulu II'nci, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası 7'nci faaliyet yılını tamamlamaktadır. Bu süreler içinde, gerek birinciel, gerek ikinciel piyasa uygulamalarında birbirini tamamlayan bu iki kurumun Türk ekonomisinin finansmanına önemli hizmetleri olmuştur.

Sermaye piyasasının işleyişinde gözlenen aksaklıkların giderilmesi ve yeni ihtiyaçların karşılanması amacıyla başlatılan çalışmalar sonuçlandırılmış, 13.5.1992 tarihinde yayımlanan 3794 ve 2499 sayılı kanunlarla tesis edilmiş olan sermaye piyasası düzeninde geniş çapta değişiklik yapılmıştır. Sözü geçen kanunla, yeni piyasa türleri, yeni yöntemler ve mekanizmalar getirilmiş, menkul kıymet ihraçlarında izin alma yerine "Kurula Kayıt" ettirme usulü kabul edilmiş; halka arz edilen sermaye piyasası araçlarının borsaya kota ettirilmesi zorunluluğu kaldırılmış; "Repo Edilen Menkul Kıymet Sertifikaları", "Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler (VDMK)", "Oydan Yoksun Pay Senetleri" gibi yeni menkul kıymet

türleri ihdas edilmiş; manipülasyonları ve içeriden bilenlerin ticaretini önleyici hükümler ve diğer denetim tedbirleri getirilmiş ve bu konudaki yaptırımlar sıkılaştırılmıştır. Kanunun uygulamasının sağlanması amacıyla, SPK tarafından, 1992 yılı içinde, yönetmelik ve tebliğ biçiminde bir seri alt düzenleme yapılmış ve yayımlanmıştır.

3794 sayılı kanunla getirilen sermaye piyasası araçları arasında VDMK'lar, yüksek faiz uygulamasına imkan veren maliyet avantajı ve kademeli vade olanakları dolayısıyla çok rağbet görmüştür. Yıl ortasından beri yedi banka VDMK çıkarmış ve 12 banka da izin için SPK'ya başvuruda bulunmuştur.

Birinciel Piyasa Faaliyetleri

1992 yılının Ocak-Eylül döneminde, Sermaye Piyasası Kurulu tarafından kayda alınan menkul kıymet ihraçları tutarı, 1991 yılının aynı dönemine kıyasla yüzde 76.5'lik bir artış göstererek 8.739,1 milyar TL. olmuştur. Bunun yaklaşık yüzde 41'i hisse senedi, yüzde 6'sı tahvil, yüzde 8.3'ü finansman bonosu, yüzde 8'i banka bonosu ve banka garantili bono, binde 7'si KZOB (Kar-Zarar Ortaklığı Belgesi), binde 7.4'ü menkul kıymet fonu katılma belgesi ve yüzde 35'i VDMK ihracatına ilişkindir.

1992 yılında devreye giren VDMK'lar, ihraç edilen kıymetlerin dağılımını önemli ölçüde değiştirmiş, toplam içinde hisse senedi ve diğer araçların payının düşmesine neden olmuştur. VDMK 'lar sermaye piyasasında bankaların rolünü dahada artırmıştır.

Menkul Kıymet Stokları

Ağustos 1992 itibarıyla, piyasada mevcut menkul kıymetlerin toplam nominal değeri bir önceki yıla göre yüzde 55,4 artarak 123.068,8 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bunun yüzde 35'i özel sektör tarafından çıkarılan menkul kıymetlerden, yüzde 65'i kamu menkul kıymetlerinden oluşmaktadır. Özel sektör menkul kıymetlerinin nominal değer olarak GSMH'ya oranı, Borsanın faaliyete başladığı 1986 yılı ile 1992 yılının Ağustos ayı arasında sürekli artarak yüzde 2.4'den yüzde 6.8'e yükselmiştir. Bunun yüzde 6.5'ini hisse senedi, binde 3'ünü tahvil ve binde 1'ini finansman bonosu oluşturmaktadır.

İkinci Piyasalarda ve Borsada Kaydedilen Gelişmeler

SPK verilerine göre, ikinci piyasalarda 1992 Ağustos ayında ulaşılan işlem düzeyi 53.006 milyar TL. olmuştur. Bu, geçen yılın aynı dönemine kıyasla işlem hacminde yüzde 83.4'lük bir artışı göstermektedir. Söz konusu işlemlerin yüzde 31.7'si Devlet tahvili, yüzde 57.4'ü Hazine bonosu ve yüzde 6.6'sı hisse senedi alım satımından kaynaklanmaktadır.

Borsa faaliyetlerine gelince, bilindiği gibi, kamu kesimince çıkarılan menkul kıymetler herhangi bir kayda tabi olmaksızın, özel kurumlarca ihraç edilen kıymetler ise bazı kriter ve formalitelere bağlı olarak borsa kotuna alındıktan sonra borsada işlem görmektedirler. Borsa verilerine göre 31.10.1992 tarihi itibarıyla borsaya kota ettirilen hisse senetlerinin nominal tutarı 41.945 milyar TL. dir. Bunun içinde ilk sırayı yüzde 31.34 ile bankalar, ikinci sırayı yüzde 16.62 ile yatırım şirketleri ve holdingler almaktadır.

Aynı tarihte, borsa kot listesinde yer alan şirket tahvillerinin nominal tutarı 1.904 milyar TL. olup, bunun içinde en büyük yeri yüzde 15.42 ile İlaç-Ecza-Kimya ve Boya Sanayii almakta, onu, yüzde 14.95 ile Makina-Motor-Montaj Sanayii, yüzde 13.93 ile Finans Kurumları ve Döviz Ticaret Şirketleri takip etmektedir.

31.10.1992 tarihli itibarıyla menkul kıymetleri borsada kayıtlı bulunan şirket sayısı 1254 olup bunlardan sadece 140' ının hisse senetleri borsada cari olarak alınıp satılmaktadır. Diğerleri, "anonim" sıfatını taşımalarına ve borsada kayıtlı olmalarına rağmen halka kapalı şirketlerdir.

İMKB'de Hisse Senedi İşlemleri

Hisse senedi işlemlerinde, 1990 ve 1991 yıllarında erişilen fiyat seviyelerinden sonra, 1992 yılı pek parlak bir yıl olmamıştır. Yılın başında 5000'e yaklaşan endeks rakamı, daha sonraki aylarda dalgalı bir seyir takip ederek 4000'in altına düşmüştür. Aralık ayı başlarında endeksin 3900'e tırmanması borsa çevrelerinde iyimserliğe yol açmıştır.

HİSSE SENEDİ FİYAT ENDEKSİNDEKİ GELİŞMELER			
	1990	1991	1992
Ocak	3,641.3	4,213.5	4,926.2
Şubat	3,516.1	5,102.6	3,664.4
Mart	3,294.3	4,520.0	4,076.6
Nisan	3,308.2	3,554.3	3,686.4
Mayıs	3,852.0	3,626.4	3,297.4
Haziran	4,133.0	3,587.4	4,407.2
Temmuz	5,384.5	3,041.4	4,264.1
Ağustos	4,939.2	3,301.3	4,157.8
Eylül	5,085.2	2,937.6	3,976.4
Ekim	4,570.4	2,746.8	3,642.7
Kasım	3,257.0	4,058.5	3,786.2
Aralık	3,255.8	4,369.2	-

Kaynak:SPK

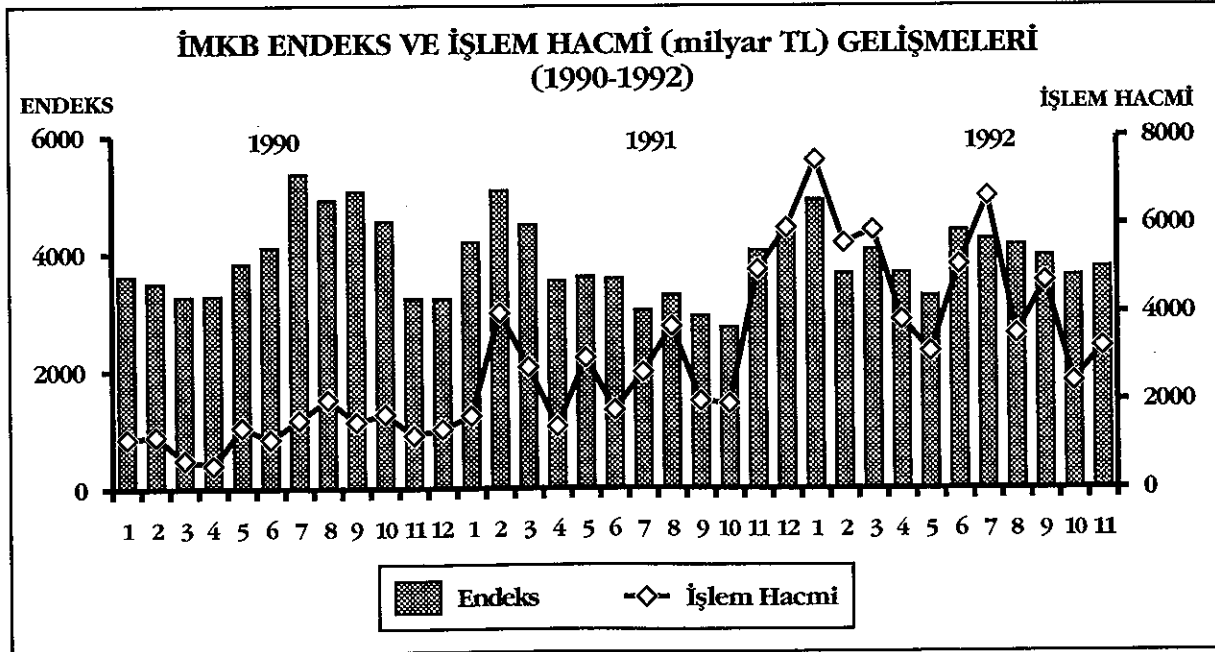
Endeks rakamlarındaki gelişmeler 1992'deki genel düşüş eğilimi de göz önüne alındığında, Kasım ve Aralık aylarında bir düzelme kaydedilse bile yıl başındaki seviyeye erişilmesinin mümkün olamayacağını göstermektedir.

İMKB'de hisse senedi işlem hacminde yılın ilk aylarında ve yaz ortasında önemli artışlar görülmüşse de son aylarda önemli bir gerileme dikkati çekmektedir.

1992 yılının Ocak-Ekim döneminde hisse senedi işlem hacimlerinde sert iniş çıkışlar birbirini izlemiş, yılın ilk ayında 7.4 trilyon dolayındaki işlem hacmi, Ekim ayında 2.4 trilyon TL düzeyine inmiştir. Ekim ayında işlem hacminin 100 milyar TL'nin altına düştüğü günler olmuş ve böylece günlük ortalama işlem hacmi 127,5 milyar TL düzeyinde gerçekleşmiştir. Kasım ayında işlem hacmi 3.2 trilyon TL'ye yükselmiştir. Bu gelişmeler 1992 yıllık işlem hacminin 55 trilyon TL dolaylarında oluşacağı görülmektedir. Bu, bir önceki yıl ile karşılaştırıldığında işlem hacminde yüzde 50-55 bir artışa işaret etmektedir.

İMKB'DE HİSSE SENEDİ İŞLEM HACMİNDEKİ GELİŞMELER (Milyar TL)			
	1990	1991	1992
Ocak	1,128.3	1,644.7	7,447.4
Şubat	1,184.4	3,981.9	5,556.0
Mart	649.7	2,753.1	5,853.2
Nisan	528.7	1,401.1	3,820.1
Mayıs	1,383.9	2,960.4	3,104.3
Haziran	1,115.6	1,770.3	5,072.0
Temmuz	1,556.7	2,628.2	6,627.5
Ağustos	2,018.5	3,663.1	3,503.8
Eylül	1,512.3	1,960.5	4,704.0
Ekim	1,690.4	1,903.3	2,422.6
Kasım	1,200.5	4,944.5	3,219.0
Aralık	1,344.1	5,893.7	-
Toplam	15,313.1	35,504.8	51,329.9

Kaynak: SPK



İMKB'de Borçlanma Senetleriyle İlgili İşlemler

Borsanın gelişmesinde hisse senedi piyasasının ayrı bir yeri olmakla beraber, ekonominin finansmanında diğer menkul kıymet türleriyle ilgili işlemlerin de büyük önemi bulunmaktadır. İMKB'de hemen alınıp satılan veya işlemi tescil edilen diğer menkul kıymetler kamu sektöründe çıkarılan devlet tahvilleri, hazine bonoları, Gelir Ortaklığı Senetleri, dövizde endeksli tahviller ve konut sertifikaları ile özel sektör tarafından ihraç edilen şirket tahvilleri, finansman bonoları, banka garantili bonolar ve VDMK'lardır. Bunlarla ilgili tescil işlemlerindeki gelişmeler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

BORÇLANMA SENETLERİYLE İLGİLİ BORSA İŞLEMLERİNDEKİ GELİŞMELER (Milyar TL)			
	Kamu Borç Sen.	Özel Sektör Borç Sen.	Toplam
1990	94,565.9	3,874.8	100,440.8
1991	278,722.8	13,088.3	291,811.1
1992 (Oc.-Ek.)	418,966.7	114.3	430,397.3

Kaynak: İMKB, SPK

Alım-satımı bankaların ve diğer aracı kurumların ofislerinde yapıp borsaya tescil ettirilen borçlanma senedi işlemlerinin büyük bir kısmı, Devlet tahvili ve Hazine bonusu gibi iç borçlanma senetlerinden oluşmaktadır. Bunların miktarı, 1992 yılının 10 aylık döneminde 418,9 trilyon TL. yi bulmuştur. Artış hızının, bir önceki yılın artış hızına (yüzde 96,5) yakın olacağı tahmin edilmektedir. Buna karşılık, yıl sonunda, özel sektör borçlanma senetleri işlem hacminin toplam içindeki payının bir önceki yıl düzeyinin altında gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. Bu durum kamunun, sermaye piyasası

imkanlarını gittikçe artan ölçüde kullanmakta olduğunu göstermektedir.

Menkul Kıymet Piyasası İşlemleri

Borsada, sabit gelirli menkul kıymetlerin tescil piyasası yanında, 1991 yılı ortalarından beri işleyen bir "Menkul Kıymetler Piyasası" bulunmaktadır. İleri bir teknikle çalışan bu piyasa menkul kıymetlere, rekabet şartları içinde, istenildiği anda paraya çevrilme imkanı sağlayan "canlı" bir pazar türü oluşturmaktadır. Bu pazarda halen devlet tahvili, hazine bonusu, gelir ortaklığı senedi gibi kamu kağıtları ile özel sektör tahvilleri ve finansman bonoları işlem görmektedir.

MENKUL KIYMETLER PİYASASINDA İŞLEM HACMİ (Milyar TL)			
	Kamu Sek.	Özel Sek.	Toplam
1991 (Hazi.-Ara.)	1,475.5	-	1,475.5
1992 (Ocak-Ekim)	9,348.9	13.9	9,362.8

Kaynak: İMKB, SPK

1992 yılının ilk 10 aylık döneminde geçen yılın son altı aylık dönemi ile karşılaştırıldığında büyük bir gelişme kaydedilmiş olmakla birlikte, yapılan işlemlerin hacmi çok sınırlı kalmıştır. Bunun bir nedeni, banka ve diğer aracı kurumların, kendi iş yerlerinde alım satım yapma alışkanlığını devam ettirmeleridir. Belirtilmesi gereken diğer bir nokta da, yapılan işlemlerin neredeyse tamamının kamu menkul kıymetleriyle ilgili olduğudur. Kamu sektörü menkul kıymetlerinin 1992 Ocak-Ekim ayları arasındaki işlem hacmi 9 trilyon 348 milyar TL olmuştur.

Borsa Dışı Hisse Senedi İşlemleri

Hisse seneteriyle ilgili borsa işlemleri arasında Lot Altı veya Kûsurat işlemleri denilen pazar faaliyeti de yer almaktadır. Bu piyasanın düzenine göre, Birim'den daha küçük miktarlar üzerindeki alım satımlar, bu konuda Borsa'dan izin almış olan aracı kuruluşların bürolarında yapılabilmektedir. Bu tür bir pazar esas itibarıyla, küçük yatırımcılara kolaylık sağlanması ve "Sokak Borsası" faaliyetinin frenlenmesi amacı ile kurulmuştur.

1992 yılının ilk on aylık döneminde geçen yıla oranla, bu pazarda alım ve satım olarak gerçekleştirilen hisse senedi işlemlerinde bir yavaşlama gözlenmektedir.

BORSA DIŞI HİSSE SENEDİ İŞLEMLERİ			
(Milyar TL)			
	Alım	Satım	Toplam
1990	4.5	4.2	8.8
1991	45.9	39.6	85.4
1992 (Ocak-Ekim)	32.8	23.7	56.5

Kaynak: İMKB

Hisse Senedi Piyasası ve Alternatif Yatırım Alanlarının Verimliliği

Hisse senedi yatırımları, etkinliği olan bir borsada, likidite açısından olduğu kadar, verimlilik bakımından da en avantajlı yatırım şeklidir. Ülkemizde İMKB'nin kuruluşundan sonra hisse senedlerine önemli miktarda bir yatırım yapılmıştır. Alım ve satımda isabetli seçim ve zamanlama yapmasını bilen tasarruf sahiplerine, borsa, iyi kazançlar sağlamıştır. Fiyat endeksi, kuruluşu izleyen 4-5 yıl içinde 5000'lerin üzerine çıkmış, senetleri borsada

işlem gören şirketlerin aktifleri değerlendirilmiştir. Ancak, son yıllarda fiyatlarla birlikte borsanın yıllık piyasa verimliliğinde düşüşler meydana gelmeye başlamıştır. Borsa, 1987 ve 1989 yıllarında hisse senedi yatırımcılarına yüzde 300'e, 500'e yaklaşan verimlilikler sağlamıştır. Bugün yıllık verimliliğin kaybolması sonucu, yatırımcıların borsaya karşı tavırlarında büyük değişiklik olmuştur. Bu gerilemenin ardında, uygulanan sosyal ve ekonomik politikalar, kronik enflasyon, alternatif yatırım araçlarının getirilerinin çekiciliği, anonim şirketlerce dağıtılan ve hisse senedi fiyatlarının başlıca dayanağını teşkil eden temettülerin yetersiz kalması (Bazı istisnalar dışında, borsa şirketlerinin dağıtmakta oldukları temettü ortalaması yüzde 40 dolayındadır) ve bazı araçların güven sarsıcı tutumları gibi çok çeşitli nedenler vardır.

Alternatif yatırım araçlarının verimliliği her zaman enflasyon kayıplarını telafi etmese de, yatırımcı için daha cazip bir seyir takip etmiştir.

Mevduat faizleri, 1992 ilkbahar ve yaz döneminde, enflasyondaki yavaşlama eğilimi ile birlikte bir düşüş göstermiş, ancak, yılın son çeyreğinde bu eğilim tersine dönmüştür. Kasım sonu itibarıyla vadeli mevduat faizleri yüzde 70 dolaylarında seyretmekte, bazı bankaların uygulamalarında yüzde 80'i bulmaktadır. Bunun yanında, Hazine bonolarına uygulanan faiz oranları, üç ay ve altı aylık vadeler için yüzde net 70-74 arasında değişirken, bir yıl vadeli Devlet tahvilinin faizi yüzde 80'lere tırmanmış bulunmaktadır. Diğer yandan "Repo" işlemlerine uygulanan faizler de yüksek düzeylere varmıştır.

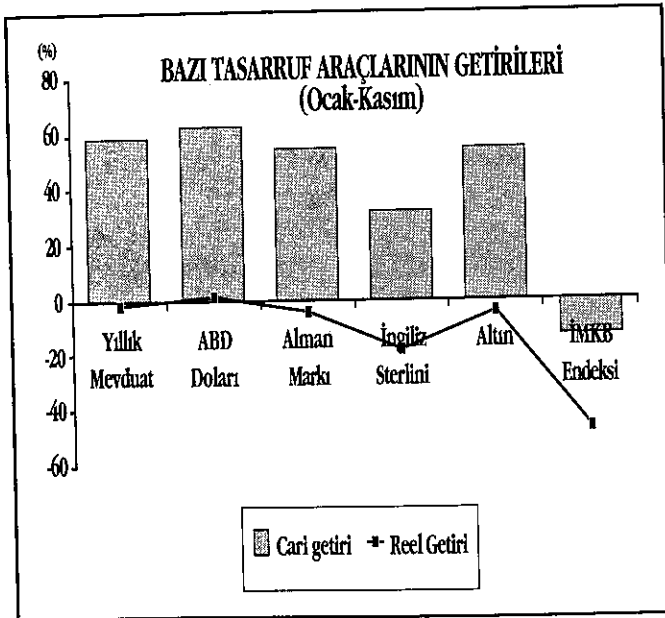
Hisse senedi piyasasının diğer önemli bir rakibi de, şüphesiz, döviz piyasasıdır. T.C.

Merkez Bankası verilerine göre, ülkemizde en fazla işlem konusu olan Amerikan Doları ve Alman Markı'nın kurlarında zaman içinde kaydedilen gelişmeler aşağıda gösterilmiştir.

DÖVİZ FİYATLARI (Efektif Alış)				
	ABD Dol.	Değişim %	Alman Mar.	Değişim %
1990	2,924.2	-	1,945.6	-
1991	5,069.8	73.3	3,336.5	71.5
1992	8,322.9	64.2	5,187.2	55.5

Kaynak: TCMB

Döviz kurlarının gelişiminde en çok dikkati çeken nokta, 1992 yılında Alman Markı'nın fiyatında dolar kuruna oranla önemli bir gerileme meydana gelmiş bulunmasıdır.



Alternatif yatırım araçlarının getirilerinde yukarıda açıklanan gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda, sade yatırımcının, tasarruflarını hisse senedi piyasasında kullanmasını beklemek fazla iyimserlik olur. Borsadaki olumsuz gelişmeler, yalnız yerli yatırımcıyı değil, dövizle alım yapan yabancıları da zarara uğratmış ve borsada işlem yapmaktan uzaklaştırmıştır.

Sonuç olarak Türkiye'de son on yıl içinde sermaye piyasası ve borsa faaliyetleri oldukça düzenli bir şekilde bir gelişme gösterdiği söylenebilir. Borsada hisse senedi işlem hacmi, Kasım 1992 itibarıyla 51 trilyon TL'yi aşmıştır. Ancak, fiyat gelişmeleri açısından son iki yılda borsa, bir duraklama ve gerileme sürecine girmiş bulunmaktadır. Evvelce yeni bir hevesle borsa faaliyetine katılmış bulunan sade yatırımcı kitlesi, fiyatlardaki sürekli düşüşler sonucu zarara uğrayarak borsadan çekilmiştir. Gelişmiş borsalarda olduğu gibi sahnede kurumsal yatırımcıların bulunmayışı, piyasada istikrar sağlanmasını güçleştirmiştir. Öte yandan, bazı para piyasası araç ve yöntemlerinin şeklen sermaye piyasası faaliyetleriyle içiçe yürütülmesi de hisse senedi piyasasını ve borsayı olumsuz yönde etkilemektedir. Sermaye Piyasası Kurulu ve Borsa Yönetimi'nce harcanan çabaların sonuç verebilmesi, her şeyden önce, ciddi bir ekonomik istikrar programının yürürlüğe konulmasına bağlıdır.

1992 YILI EKONOMİK ÖNLEMLERİ



1992 YILI EKONOMİK ÖNLEMLERİ

- 4 Ocak** Gümrük tarife cetvelinde değişiklik yapıldı.
- 5 Ocak** Ekonomi ve maliye politikaları ile para ve kredi politikalarının tespitinde ve uygulanmasında koordinasyonu sağlamak ve gerekli tedbirleri almak üzere Para, Kredi ve Koordinasyon Kurulu kurulmasına dair Bakanlar Kurulu kararı yayımlandı.
- 16 Ocak** 1992 Yılı Programı'nın koordinasyonu ve uygulanmasına dair Bakanlar Kurulu kararı yayımlandı.
- 18 Ocak** Dış Ticaret Sermaye Şirketi ünvanı alabilmek için gerekli şartlar yeniden düzenlendi.
- 22 Ocak** 1992'den başlamak üzere Serbest Muhasebecilik, Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik ücret tarifesine ilişkin tebliğ yayımlandı.
- 24 Ocak** Merkez Bankası tarafından yayımlanan Umumi Disponibilite hakkındaki tebliğ ile devlet iç borçlanma senetlerinde disponible değer sayılma esasları belirlendi.
- 31 Ocak** Sermaye Piyasası Kurulu, aracı kuruluşlar ile bunların faaliyetlerini yeniden düzenledi. Aracı kuruluşlar Sermaye Piyasası Kurulu'ndan gerekli izni almak kaydı ile müşteri portföy yönetimi ve yatırım danışmanlığı yapabilecekler ve acenta çalıştırabilecekler.
- 1992 Yılı Programı yayımlandı.
- 1 Şubat** TC Merkez Bankası'nca, Dış Kredi Kur Farkı Fonu kapsamındaki kredilere uygulanacak değişken faiz oranı 1 Şubat 1992 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere, vadeye bakılmaksızın tüm krediler için yıllık yüzde 70.40 olarak belirlendi.

12 Şubat

12 Şubat tarihine kadar gümrüklere gelmiş olan, ithalatı doğrudan tescilli yatırım malları listesindeki maddelerin, bazı istisnalar dışında yaş sınırına bakılmaksızın kullanılmış olarak ithaline izin verildi.

Bazı mükelleflerin götürü vergilendirme usulünün kapsamından çıkarılması hakkında karar ile TV, radyo, kamera, bilgisayar, çamaşır ve bulaşık makinesi, soğutucu, elektronik müzik aletleri ile elektrikle çalışan benzeri eşyaların alım-satım ve üretimi ile uğraşan mükelleflerin gerçek usulde vergilendirilmesi karara bağlandı.

15 Şubat

İthalat rejimi değiştirildi. Toplu Konut Fonu kesintilerinin arttırılması ya da yeniden konulması suretiyle bazı mallardaki koruma oranı yükseltildi.

Sınır ve kıyı ticareti yönetmeliği yürürlüğe kondu.

18 Şubat

Sermaye Piyasası Kurulu mali tablo ve rapor düzenleme, bağımsız denetleme, hisse senetleri konularında 8 adet tebliğ yayımladı.

1 Mart

TC Merkez Bankası'nca belirlenen, Dış Krediler Kur Farkı Fonu kapsamındaki kredilere uygulanacak değişken faiz oranı 1 Mart 1992 tarihinden geçerli olmak üzere vadeye bakılmaksızın tüm krediler için yıllık yüzde 67.94 olarak belirlendi.

3 Mart

Bazı gübreler için destekleme ödemeleri artırıldı.

6 Mart

Gümrük Giriş Tarife Cetvelinde değişiklik yapıldı.

Bağ-Kur'a 31.12.1991 tarih itibariyle prim, gecikme zammı ve faiz borcu olanların 1992 yılında borçlarını 4 taksitte ödemeleri halinde bunlara ilişkin gecikme zammı ve faiz borçlarının silinmesine dair kanun yürürlüğe girdi.

Tasarruf mevduatlarında ana para için söz konusu olan sigorta haddi 50 milyon liraya çıkarıldı.

12 Mart

Gerçek usulde vergilendirilen mükelleflere ait KDV beyannamelerinin doldurulmasına ilişkin usul ve esaslar yayımlandı.

14 Mart

KİT ve belediyeler dışında kalan işverenlerin 31.12 1991 tarihi itibarıyla Sosyal Sigortalar Kurumu'na olan prim borçlarını 1992 yılı içinde belirlenen tarihlerde ödemeleri halinde bunlara ilişkin gecikme zammı ve faiz borçlarının silinmesine dair kanun yayımlandı.

15 Mart

Maliye ve Gümrük Bakanlığı Gelir Vergisi Genel Tebliği ile Gelir Vergisi Kanunu'nda yazılı bazı maktu had ve miktarlar artırılarak gelir vergisi tarifeleri yeniden düzenlendi.

17 Mart

Serbest Muhasebecilik, Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu genel tebliği yayımlandı.

18 Mart

Küçük çiftçilerin Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatiflerine 5 milyon liraya kadar olan borçlarına ilişkin faiz borçlarına af getiren kanun yayımlandı.

20 Mart

İhracatı ve Döviz Kazandırıcı Faaliyetleri Teşvik Kararı yürürlüğe girdi. İhraç mallarının üretiminde kullanılan elektrik fiyatına yüzde 25 indirim uygulanması ve ihracatçı-imalatçıların ihraç mallarının üretiminde kullandıkları petrolü KDV hariç gümrük vergisi ve her türlü fondan muaf olarak uluslararası fiyatlardan temin etmeleri kararlaştırıldı.

Turizm işletme belgesi sahibi firmalara mevcut tesislerin modernizasyonu amacıyla yıllık döviz gelirlerindeki artışın yüzde 30'u oranında gümrük muafiyetli makina ve teçhizat olanağı getirildi.

Yabancı Sermaye Çerçeve Kararı yürürlüğe kondu.

26 Mart

Maliye ve Gümrük Bakanlığı ödeme kaydedici cihaz kullanma mükellefiyetinin başlama süresini uzattı.

Uluslararası karayolu taşıma hizmetlerini düzenli ve güvenli bir hale getirmek amacıyla bu alanda faaliyet gösteren gerçek ve tüzel kişilerin çalışma şartlarını düzenleyen bir yönetmelik yayımlandı.

28 Mart

Sermaye Piyasası tarafından yayımlanan tebliğ ile şirket toplulukları tarafından düzenlenecek konsolide mali tabloların hazırlanması ve ilgililere sunulmasına ilişkin ilke ve kurallar belirlendi.

Yatırımların, döviz kazandırıcı hizmetlerin ve işletmelerin teşviki ve yönlendirilmesine ilişkin esasların yürürlüğe konulmasına dair karar yayınlandı.

29 Mart

1992 Mali Yılı Bütçe Kanunu yayımlandı.

3 Nisan

"Bazı Kamu Alacaklarının Tahsilatının Hızlandırılması ve Matrah Artırılması" hakkında kanun yayımlandı. Yayımlanan sözkonusu kanun vergi, resim ve borçlara ilişkin gecikme zammı, gecikme faizi ve cezaların, alacak aslı 1992 yılında dört eşit taksitte ödenmek şartıyla yüzde 70 oranında affını öngörmektedir. İhtilaflı kamu alacakları, 3505 sayılı yasaya göre asıl alacak sayılan gecikme zammı ve faizleri ile 1.1.1992'ye kadarki dönemlere ait olmak üzere terk edilecek olan vergilere ilişkin faiz ve cezalar da kapsama dahil edildi.

8 Nisan

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın ihracatı ve döviz kazandırıcı faaliyetleri teşvik tebliği ile yatırımların, döviz kazandırıcı hizmetlerin ve işletmelerin teşviki ve yönlendirilmesi ile ilgili tebliği yayımlandı.

10 Nisan

Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı içinde "Dış Ticaret ve Pazarlama Koordinasyon Komitesi" kuruldu.

12 Nisan

Türk Hükümeti ve AET arasında, sınai, teknik, kültürel ve sosyal konularda işbirliğine ve gümrük birliğine ilişkin 1992 yılına ait çalışma programı onaylandı.

Bakanlar Kurulu, teşvik belgesi bulunan hayvancılık yatırımları için Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu kesintisinin belirlenmesi ve ödenmesine ilişkin esasları yeniden düzenledi.

18 Nisan

Türkiye ve EFTA ülkeleri arasında 1 Nisan 1992'de yürürlüğe giren ekonomik ve teknik işbirliğini geliştirme anlaşması onaylandı.

20 Nisan

Maliye ve Gümrük Bakanlığı, Gümrük Yönetmeliğinin, gerçek ve tüzel kişilerin gümrük vergisi ve fonlardan muaf olarak yapabilecekleri ithalatı belirleyen esaslarında değişiklik yaptı.

22 Nisan	Bakanlar Kurulu tarafından Bankaların kuruluşta ve şubeleri için sahip olmaları gerekli zkaynak tutarları yükseltildi.
24 Nisan	Fatura kullanma mecburiyeti ile ilgili sınır Bakanlar Kurulu kararı ile 500,00 TL.'den 800,000 TL'ye çıkartıldı.
28 Nisan	Finansal Kiralama Yasası çerçevesinde, finansal kiralama şirketlerinin kurulmasına ve çalışmasına ilişkin esasları düzenleyen yönetmelik yayımlandı.
1 Mayıs	TC Merkez Bankası'nca Dış Krediler Kur Farkı Fonu kapsamındaki kredilere uygulanacak değişken faiz oranları 1 Mayıs 1992 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere vadeye bakılmaksızın tüm krediler için yıllık yüzde 67.91 olarak belirlendi.
9 Mayıs	Erzincan ili Birinci Derecede ncelikli iller kapsamına alındı.
11 Mayıs	Sigorta eksperleri yönetmeliği yayımlandı.
13 Mayıs	Sermaye Piyasası Kanunu'na ve Bankacılık Kanunu'nun bir maddesine değişiklik getiren ve 35 sayılı kanun hükmünde kararnamenin bazı maddelerini yürürlükten kaldıran kanun yayımlandı.
21 Mayıs	Türkiye ile ABD arasında Vergi Muafiyetleri Anlaşması'nın kapsamı KDV'yi de dahil edecek şekilde genişletildi.
26 Mayıs	1992 Mali Yılı Bütçe Kanununun, fon kaynaklarının birleştirilmesi ve gelir kaydına ilişkin hükümleri doğrultusunda hazırlanan bütçe uygulama talimatı yayımlandı.
27 Mayıs	Bakanlar Kurulu'nca Et ve Balık Kurumu, Türkiye Süt Endüstrisi Kurumu, Orman rnleri Sanayi Kurumu, Denizcilik Bankası ve Yem Sanayii T.A.ř.'nin özelleştirilmesi kararlaştırıldı.
28 Mayıs	Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı Toplu Konut Fonu'ndan daha önce kredi almamış ve inşaatları devam eden toplu konut projelerinin tamamlanmasını sağlamak amacıyla kredi şağlanması konusunda bir tebliğ yayımlandı.

1 Haziran

TC Merkez Bankası'nca, Dış Krediler Kur Farkı Fonu kapsamındaki kredilere uygulanacak değişken faiz oranları 1 Haziran 1992 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere vadeye bakılmaksızın tüm krediler için yıllık yüzde 68.63 olarak belirlendi.

2 Haziran

Maliye ve Gümrük Bakanlığı tarafından, seyahat acentelerinin yurtdışı faaliyetlerinde ve ABD'den ortak savunma amacıyla yapılacak mal ve hizmet alımlarında uygulanacak KDV oranlarını içeren tebliğ yayımlandı.

7 Haziran

Döviz Kazandırıcı Yatırım ve Hizmetleri Teşvik Fonu'ndan seyahat acentalarına kredi tahsis edilmesi ile ilgili esaslar açıklandı.

23 Haziran

Şanlıurfa Birinci Derecede Öncelikli İller kapsamına alındı.

25 Haziran

Üye ülkelerin atalarındaki ticari, ekonomik, bilimsel ve teknolojik işbirliğini geliştirmelerini öngören ve ülkemizin girişimiyle gerçekleştirilen Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi deklarasyonu imzalandı.

7 Temmuz

İthalat rejiminde yapılan değişikliklerle bazı maddelere uygulanan fon oranları yeniden düzenlendi.

Renkli TV İhracında DFİF kesindisi yapılacak mallar arasına alındı.

8 Temmuz

Finansal kiralama işlemlerinde süre ve sınırın tesbitine dair yönetmelik Bakanlar Kurulu tarafından yayımlandı.

11 Temmuz

Vergi Usul Kanunu, Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, Harçlar Kanunu, ithalde alınan vergi ve resimlere ilişkin hükümler ile gelir ve kurumlar vergileri üzerinden alınan fonların birleştirilmesine ilişkin hükümlerde değişiklik yapılması ve bazı hükümlerin de yürürlükten kaldırılmasını öngören kanun yayımlandı.

Kamu kurum ve kuruluşlarının birbirlerine olan borçlarının tahkimi hakkındaki kanun onaylandı.

19 Temmuz	Yatırımları ve Döviz Kazandırıcı Hizmetleri Teşvik Fonu'nun kaynakları ile fondan ödeme esasları ve fon kaynaklı kredileri kullandırma usulü bakanlar kurulu tarafından yeniden düzenlendi.
28 Temmuz	Asgari ücret, milli seviyede tek bir ücret esasında hareketle 16 yaşından büyük işçiler için aylık 1.449.000 lira ve 16 yaşını doldurmamış işçiler için aylık 1.116.900 lira olarak saptandı.
1 Ağustos	T.C Merkez Bankası'nca belirlenen, Dış Krediler Kur Farkı Fonu kapsamındaki kredilere uygulanacak değişken faiz oranı 1 Ağustos 1992 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere vadeye bakılmaksızın tüm krediler için yıllık yüzde 74.43 olarak belirlendi.
5 Ağustos	Türkiye-Federal Almanya Teknik işbirliği çerçevesinde "Türkiye Halk Bankası ile küçük ve orta ölçekli sanayinin geliştirilmesi konulu proje anlaşması" onaylandı. Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu'nca tarımda kullanılan kimyevi gübrelerin çiftçiye daha ucuz intikalini sağlamak amacıyla destekleme önlemleri artırıldı.
6 Ağustos	Gümrük hattı dışı eşya satış mağazalarında ülkemizde üretilen ürünlerin satışını mümkün kılan yönetmelik Maliye ve Gümrük Bakanlığı tarafından yayımlandı.
15 Ağustos	İhracat yönetmeliğinin "kayda bağlı ihracat listesi"nde değişiklik yapıldı.
20 Ağustos	Fatsa Limanı'ndan sınır ticareti yapılmasını izin veren tebliğ yayımlandı.
28 Ağustos	Hazine veri sistemleri projesinin finansmanı için Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası'ndan 9.2 milyon ABD doları kredi sağlanmasına ilişkin ikraz anlaşması imzalandı.
3 Eylül	Hampetrol ve petrol ürünleri alım satım fiyatlandırma esasları ile Akaryakıt Fiyat İstikrar Fonu'nun işleyişi hakkındaki kararda değişiklik yapıldı.

Kamu Ortaklığı Fonu yönetmeliğinin bazı maddelerinde değişiklik öngören yönetmelik yürürlüğe girdi.

4 Eylül

İşçileri Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, işverenlerin işyerlerini sigortalı çalıştırmaya başladıkları tarihten itibaren engeç bir ay içinde SSK'ya bildirmek zorunda olduğuna dair bir tebliğ yayımladı.

5 Eylül

Belediye Gelirler Kanunu'nun bazı maddelerinde yer alan makdu vergi ve harçların enaz ve ençok hadlerini belirleyen oranlar 10 kat artırıldı.

9 Eylül

Kalkınmada öncelikli illerdeki İl Özel İdareleri ve Belediyelerin projelerini desteklemek; hizmet ve yatırımlarda verimlilik, sürat ve etkinliği sağlamak için DPT bütçesine konulan mahalli idarelere yapılacak yardımlar ödeneğinin dağıtım ve kullanımına ait yönetmelik imzalandı.

Tarımsal Araştırma Projesi'nin finansmanı için Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası'ndan sağlanan 55 milyon ABD doları tutarındaki krediye ilişkin ikraz anlaşması onaylandı.

14 Eylül

Türkiye Cumhuriyeti ile Demokratik Almanya Cumhuriyeti arasındaki anlaşmaların yürürlükten kaldırılmasına ilişkin protokol onaylandı.

17 Eylül

Avrupa Konseyi Sosyal Kalkınma Fonu'ndan sağlanan 30 bin ECU tutarındaki krediyle ilgili olarak Nisan ayında Paris'te imzalanan anlaşma onaylandı.

23 Eylül

Yatırımların, döviz kazandırıcı hizmetlerin ve işletmelerin teşviki ve yönlendirilmesine ait esaslarda değişiklik yapılmasına dair Bakanlar Kurulu kararı yayımlandı.

27 Eylül

Hazine mülkiyetinde bulunan arsa ve arazilere eğitim amaçlı yatırım yapmak isteyen gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerine bedeli karşılığında tahsis esas ve usullerini düzenleyen tebliğ yayımlandı.

1 Ekim

T. C. Merkez Bankası'nca belirlenen, Dış Krediler Kur Farkı Fonu kapsamındaki kredilere uygulanacak değişken faiz oranı 1 Ekim 1992 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere vadeye bakmaksızın tüm krediler için yıllık yüzde 75.77 olarak belirlendi.

3 Ekim

Kredi işlemlerinde faiz dışında temin edilecek diğer menfaatlerin ve tahsil olunacak masrafların nitelik ve azami sınırlarının bankalarca serbestçe belirlenebileceğine dair Bakanlar Kurulu kararı yayımlandı.

7 Ekim

İhracatı ve döviz kazandırıcı faaliyetleri teşvik tebliğinde değişiklik yapılması hakkındaki tebliğ Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından yayımlandı. İhraç edilen nihai mamulü üreten firmaların enerji indirimi ve/veya muafiyetinden yararlanma koşulları yeniden düzenlendi.

8 Ekim

Hükümetimiz ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı arasında, "Türkiye'de Hayvancılığın Geliştirilmesi" projesi imzalandı.

16 Ekim

"1993 Yılı Programı" ile "1993 yılı programının uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesine dair karar" Bakanlar Kurulu'nca yayımlandı.

21 Ekim

Esnaf ve sanatkarlar, serbest meslek mensupları ile sanayici ve ticaret erbabının Halk Bankası'na olan borçlarının ertelenmesi ve taksitlendirilmesi ile yeni kredi ihtiyaçlarının karşılanması ile ilgili bir karar yayımlandı.

1 Kasım

T.C Merkez Bankası'nca, dış krediler kur farkı fonu kapsamındaki kredilere uygulanacak değişken faiz oranı vadeye 1 Kasım 1992'den itibaren geçerli olmak üzere bakılmaksızın tüm krediler için yıllık yüzde 74.73 olarak belirlendi.

3 Kasım

KİT'ler ve bağlı ortaklıkların 1993 yılına ait genel yatırım ve finansman programı Bakanlar Kurulu'nca kararlaştırıldı.

- 9 Kasım** Türkiye-Federal Almanya teknik işbirliği anlaşması çerçevesinde akdedilen "Vergi Denetim Hizmetlerinde Danışmanlık Yardımı" projesine ilişkin düzenlemenin onaylanması hakkında karar yayımlandı.
- 10 Kasım** Erzincan-Gümüşhane ve Tunceli illerinde uygulanacak gelir ve kurumlar vergisinin terkiine dair Bakanlar Kurulu kararı yayımlandı.
- 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'na göre aylık alan kimselere gelir ve aylık ödeme tarihlerinin yeniden tesbitine dair Bakanlar Kurulu kararı yayımlandı.
- 12 Kasım** Mal ve hizmetlere uygulanacak katma değer vergisi oranlarının tesbitine ilişkin kararnamede değişiklik yapılması hakkında bakanlar kurulu kararı yayımlandı.
- 28 Kasım** Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu'na göre aylık alan sigortalı ve hak sahiplerine aylıkların; tahsis numaralarının sonu tek sayı ile bitenlere her ayın onunda, tahsis numaralarının sonu çift sayı ile bitenlere her ayın onikisinde ödenmesi Bakanlar Kurulu kararı ile Aralık 1992'den itibaren geçerli olmak üzere yürürlüğe girdi.
- 8 Aralık** Bilanço esasına göre defter tutan Gelir ve Kurumlar Vergisi mükellefleri (imtiyazlı şirketler hariç, kollektif, adi komandit ve adi şirketler dahil) bilançolarına dahil amortismanına tabi iktisadi kıymetleri ve bu kıymetlerin 1992 yılı için yeniden değerlendirme oranı yüzde 61.5 olarak belirleyen Maliye ve Gümrük Bakanlığı tebliği yayımlandı.
- 18 Aralık** Harçlar kanunu, damga vergisi kanunu, kurumlar vergisi, değerli kağıtlar kanunu ve 3417 sayılı çalışanların tasarrufa teşvik edilmesi ve bu tasarrufların değerlendirilmesine dair kanunlarda değişiklik yapılmasını öngören Maliye ve Gümrük Bakanlığı tebliği yayımlandı.

EK I

TABLÖLAR

FAALİYET KOLLARINA VE ÜRETİCİ FİYATLARINA GÖRE SABİT FİYATLARLA GSMH (1987 Fiyatlarıyla; Milyar TL)												
İktisadi Faaliyet Kolları	1991						1992					
	I. DÖNEM	Gelişme Hızı (%)	II. DÖNEM	Gelişme Hızı (%)	III. DÖNEM	Gelişme Hızı (%)	I. DÖNEM	Gelişme Hızı (%)	II. DÖNEM	Gelişme Hızı (%)	III. DÖNEM	Gelişme Hızı (%)
1. Tarım	794.6	2.9	2,346.9	-1.0	8,231.9	0.7	813.2	2.3	2,470.6	5.3	8,505.9	3.3
Çiftçilik ve Hayvancılık	483.6	1.3	2,133.3	-1.2	8,072.0	0.8	531.6	9.9	2,122.1	-0.5	8,286.6	2.7
Ormanlık	222.6	4.6	150.0	-1.3	106.2	-7.5	186.5	-16.2	280.1	86.7	162.2	52.8
Balıkçılık	884.4	7.5	63.7	7.5	53.7	7.5	95.1	7.5	68.4	7.5	57.1	6.5
2. Sanayi	5,335.8	-2.9	5,604.2	1.8	6,333.3	7.3	5,891.9	10.4	5,903.1	5.3	6,684.4	5.5
Madencilik ve Taşocaklığı	376.7	4.9	360.3	4.7	434.2	3.6	398.1	5.7	351.4	-2.5	456.9	5.2
İnşaat Sanayii	4,487.7	-4.0	4,790.7	1.5	5,371.1	7.5	4,949.4	10.3	5,047.7	5.4	5,643.8	5.1
Elektrik, Gaz ve Su	471.4	2.2	453.3	3.3	528.1	7.8	544.5	15.5	504.0	11.2	583.7	10.5
3. İnşaat Sanayii	1,001.4	-6.0	1,159.8	-3.2	1,398.2	-0.4	962.4	-3.9	1,162.5	0.2	1,433.8	2.5
4. Ticaret	2,986.2	-2.2	3,863.7	0.4	5,626.2	3.1	3,215.7	7.7	4,138.1	7.1	5,951.7	5.8
5. Ulaştırma ve Haberleşme	2,333.8	0.9	2,817.1	1.9	3,400.5	0.9	2,478.0	6.2	2,971.7	5.5	3,656.2	7.5
6. Mali Kuruluşlar	623.9	1.1	623.6	0.9	620.9	0.8	615.9	-1.3	610.0	-2.2	632.1	1.8
7. Konut Sahipliği	1,171.9	2.4	1,176.8	2.3	1,184.1	2.4	1,199.5	2.4	1,203.3	2.3	1,214.4	2.6
8. Serbest Meslek Ve Hizmetler	356.1	-1.8	435.7	1.0	670.9	3.3	379.6	6.6	457.1	4.9	703.1	4.8
9. İzaflı Banka Hizmetleri (-)	537.6	0.5	536.8	0.3	533.8	0.2	527.8	-1.8	524.0	-2.4	542.7	1.7
10. Sektörler Toplamı (1-9)	14,066.1	-1.8	17,491.0	0.8	26,932.2	2.8	15,028.3	6.8	18,392.4	5.2	28,238.9	4.9
11. Devlet Hizmetleri	1,047.3	3.0	1,053.4	2.4	1,068.5	2.4	1,079.5	3.1	1,095.2	4.0	1,103.9	3.3
12. Toplam (10+11)	15,113.3	-1.5	18,544.3	0.9	28,000.8	2.8	16,107.8	6.6	19,487.6	5.1	29,342.9	4.8
13. İthalat Vergisi	895.9	28.7	804.6	-3.5	922.8	18.5	893.5	-0.3	892.6	10.9	1,070.8	16.0
14. GSYİH (Alıcı Fiyat) (12+13)	16,009.2	-0.2	19,349.0	0.7	28,923.6	3.2	17,001.3	6.2	20,380.1	5.3	30,413.7	5.2
15. Dış Alem Net Faktör Gelirleri	27.6	-83.9	58.0	-81.3	275.2	-33.0	103.3	273.7	173.2	198.8	315.2	14.6
GSMH (Alıcı Fiyat) (14+15)	16,036.8	-1.1	19,406.9	-0.6	29,198.8	2.7	17,104.6	6.7	20,553.4	5.9	30,728.9	5.2

Kaynak: DİE

**FAALİYET KOLLARINA VE ÜRETİCİ FİYATLARINA GÖRE
CARİ FİYATLARLA GSMH (Milyar TL)**

İktisadi Faaliyet Kolları	1991						1992					
	I. DÖNEM	Gelişme Hızı (%)	II. DÖNEM	Gelişme Hızı (%)	III. DÖNEM	Gelişme Hızı (%)	I. DÖNEM	Gelişme Hızı (%)	II. DÖNEM	Gelişme Hızı (%)	III. DÖNEM	Gelişme Hızı (%)
1. Tarım	4,873.7	33.9	21,895.1	48.8	57,179.2	47.3	12,032.1	37.0	39,865.2	82.1	86,042.2	50.5
Çiftçilik ve Hayvancılık	2,907.2	33.8	20,469.5	48.0	56,162.3	47.4	8,714.8	38.5	36,383.6	77.7	83,833.4	49.3
Ormanlık	1,020.8	42.9	858.6	47.6	543.0	33.7	1,394.5	41.3	2,479.7	188.8	1,463.1	169.4
Balıkçılık	945.6	25.9	567.0	87.9	4,739.4	56.1	1,922.8	25.9	1,002.0	76.7	745.7	57.3
2. Sanayi	28,736.9	45.2	36,118.1	59.7	45,641.3	72.2	51,876.2	45.2	61,361.7	69.9	76,090.3	66.7
Madencilik ve Taşocaklığı	1,635.9	57.9	2,367.0	69.2	3,769.8	62.1	2,686.8	57.9	3,712.2	56.8	5,922.0	57.1
İmalat Sanayii	24,712.9	44.1	30,525.7	58.7	37,670.6	71.2	43,535.4	44.1	50,837.5	66.5	61,884.9	64.3
Elektrik, Gaz ve Su	2,388.5	49.5	3,225.4	62.1	4,201.0	93.3	5,654.0	49.5	6,812.0	111.2	8,283.5	97.2
3. İnşaat Sanayii	6,809.0	61.7	7,684.1	59.4	11,252.1	65.7	9,773.1	61.7	11,206.0	45.8	17,502.8	55.6
4. Ticaret	15,877.5	45.0	24,299.3	51.9	38,394.8	59.7	28,929.3	45.2	43,102.4	77.4	62,728.0	63.4
5. Ulaştırma ve Haberleşme	13,226.8	48.0	18,766.7	62.7	25,753.0	68.0	24,281.6	49.8	33,094.5	76.3	42,927.7	66.7
6. Mali Kuruluşlar	4,229.1	84.0	7,131.4	170.0	6,727.3	95.2	7,536.2	80.4	11,080.9	55.4	11,961.3	77.8
7. Konut Sahipliği	4,762.9	73.6	5,307.9	78.7	6,092.5	73.9	8,305.1	73.6	9,284.4	74.9	11,206.7	83.9
8. Serbest Meslek Ve Hizmetler	1,963.1	49.4	3,035.5	61.8	4,777.3	61.3	3,563.8	50.0	5,214.3	71.8	7,685.1	60.9
9. İlafl Banka Hizmetleri (-)	5,069.6	195.7	7,080.3	198.2	6,885.9	126.7	8,775.5	175.2	12,282.0	73.5	10,890.0	58.1
10. Sektörler Toplamı (1-9)	75,409.4	44.5	117,157.9	56.6	188,931.6	59.6	137,522.0	45.7	201,927.6	72.4	305,254.2	61.6
11. Devlet Hizmetleri	11,372.9	62.2	11,425.7	55.7	17,690.9	89.2	23,856.4	63.0	25,354.1	121.9	32,159.0	81.8
12. Toplam (10+11)	86,782.3	46.6	128,583.6	56.5	206,622.5	61.8	161,378.4	47.8	227,281.6	76.8	337,413.2	63.3
13. İthalat Vergisi	4,299.1	90.4	4,650.1	62.8	6,073.3	98.3	7,094.8	90.4	8,404.9	80.7	10,769.4	77.3
14. GSYİH (Alıcı Fiyat.) (12+13)	91,081.4	48.3	133,233.8	56.7	212,695.8	62.6	168,473.3	49.3	235,686.5	76.9	348,182.6	63.7
15. Dış Alem Net Faktör Gelirleri	202.7	-61.1	406.0	-60.1	2,032.4	21.7	717.6	-61.5	1,702.7	319.4	3,127.1	53.9
GSMH (Alıcı Fiyat.) (14+15)	91,284.0	47.3	133,639.7	55.4	214,728.2	62.1	169,190.9	48.4	237,389.3	77.6	351,309.7	63.6

Kaynak: DİE

SEKTÖRLER İTİBARI İLE SABİT SERMAYE YATIRIMLARI
(1988 Fiyatlarıyla, Milyar TL)

	1990	1991	1992*	1993**	% Değişim			% Dağılım		
					1990	1991	1992	1990	1991	1992
Tarım	1,794	1,902	1,716	1,833	10.9	6.0	-9.8	6.6	7.0	6.3
Madencilik	577	587	529	473	10.1	1.7	-9.9	2.1	2.2	1.9
İmalat Sanayi	5,185	5,220	5,298	5,441	55.1	0.7	1.5	19.1	19.3	19.4
Enerji	2,714	2,236	2,360	2,039	-21.2	-17.6	5.5	10.0	8.3	8.6
Ulaştırma	6,061	6,577	6,468	6,611	30.8	8.5	-1.7	22.4	24.3	23.6
Turizm	1,060	1,058	923	980	11.0	-0.2	-12.8	3.9	3.9	3.4
Konut	6,446	5,726	5,813	6,171	-4.2	-11.2	1.5	23.8	21.2	21.3
Eğitim	888	913	1,071	1,203	22.3	2.8	17.3	3.3	3.4	3.9
Sağlık	462	510	591	655	43.5	10.4	15.9	1.7	1.9	2.2
Diğer	1,930	2,286	2,586	2,837	20.0	18.4	13.1	7.1	8.5	9.5
TOPLAM	27,117	27,015	27,355	28,243	13.5	-0.4	1.3	100.0	100.0	100.0

*Gerçekleşme tabmini

**Program

Kaynak: DPT

SEKTÖRLER İTİBARIYLA SABİT SERMAYE YATIRIMLARI (Özel)
(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

	1988	1989	1990	1991	1992*	1993**
Tarım	680.9	822.7	1,755.7	2,369	3,630	5,772
Madencilik	179.1	285.9	445.0	731	1,104	1,741
İmalat	2,974.6	4,381.4	10,015.6	15,334	24,972	40,113
Enerji	173.7	359.5	570.9	814	936	1,853
Ulaştırma	1,341.8	2,321.9	4,248.7	7,248	12,392	20,115
Turizm	607.8	1,356.4	2,246.1	3,359	4,511	7,079
Konut	6,140.6	10,412.5	15,008.2	22,513	37,659	60,752
Eğitim	54.7	113.0	209.9	379	548	875
Sağlık	55.9	132.8	317.4	745	1,212	1,947
Diğer Hizmetler	446.6	769.4	1,251.4	1,871	2,914	4,646
Toplam	12,655.7	20,955.5	36,068.9	55,363	89,878	144,893

SEKTÖRLER İTİBARIYLA SABİT SERMAYE YATIRIMLARI (Kamu)
(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

	1988	1989	1990	1991	1992*	1993**
Tarım	1,046.2	1,788.5	2,664.2	5,299	7,489	12,190
Madencilik	510.4	550.5	947.7	1,663	2,607	3,135
İmalat	677.9	789.1	1,257.1	2,393	4,192	4,798
Enerji	3,080.0	5,177.4	6,008.0	7,990	14,711	18,121
Ulaştırma	3,420.7	5,220.3	9,594.6	17,393	26,784	39,279
Turizm	180.6	190.7	362.4	709	1,059	1,855
Konut	208.2	319.9	1,114.6	996	1,774	2,458
Eğitim	653.7	1,068.1	1,958.4	3,069	5,724	9,760
Sağlık	204.7	372.7	777.2	1,196	2,487	4,236
Diğer Hizmetler	1,527.8	1,878.3	3,412.3	6,322	10,885	18,214
Toplam	11,510.2	17,355.5	28,096.5	47,030	77,712	114,046

SEKTÖRLER İTİBARIYLA SABİT SERMAYE YATIRIMLARI (Toplam)
(Cari Fiyatlarla, Milyar TL)

	1988	1989	1990	1991	1992*	1993**
Tarım	1,727.1	2,611.2	4,419.9	7,668	11,119	17,962
Madencilik	689.5	836.4	1,392.7	2,395	3,711	4,876
İmalat	3,652.5	5,170.5	11,272.7	17,727	29,164	44,910
Enerji	3,253.7	5,536.9	6,578.9	8,804	15,646	19,974
Ulaştırma	4,762.5	7,542.2	13,843.3	24,641	39,175	59,394
Turizm	788.4	1,547.1	2,608.5	4,068	5,570	8,934
Konut	6,348.8	10,732.4	16,122.8	23,509	39,433	63,211
Eğitim	708.4	1,181.1	2,168.3	3,448	6,272	10,635
Sağlık	260.6	505.5	1,094.6	1,942	3,699	6,183
Diğer Hizmetler	1,974.4	2,647.7	4,663.7	8,191	13,801	22,860
Toplam	24,165.9	38,311.0	64,165.4	102,393	167,590	258,939

* Gerçekleşme Tahmini

** Program

Kaynak: DPT

YENİ İNŞAAT (İnşaat Ruhsatnameleri)					
Yıl	Milyar TL	Yüzölçüm (1000 m ²)	Zincirleme Endeks	Birim Değeri (m ² /TL)	Zincirleme Endeks
1971	7.2	16,909.5	85.65	424	103.16
1972	8.7	19,230.9	113.73	452	106.60
1973	13.4	24,485.0	127.32	545	120.58
1974	15.1	20,347.6	83.10	744	136.51
1975	23.7	23,337.5	114.69	1,014	136.29
1976	32.7	29,618.7	126.91	1,103	108.78
1977	40.3	28,972.6	97.82	1,392	126.20
1978	92.7	32,237.3	111.27	2,876	206.61
1979	76.7	34,080.0	105.72	2,251	78.27
1980	249.5	28,422.4	83.40	8,780	390.05
1981	209.3	19,884.3	69.96	10,528	119.91
1982	288.1	21,728.7	109.28	13,257	125.92
1983	485.3	25,554.9	117.61	18,992	143.26
1984	7,999.1	28,888.0	113.04	27,661	145.65
1985	1,615.2	37,251.0	128.95	43,360	156.75
1986	3,881.4	55,624.0	149.32	69,780	160.93
1987	6,668.9	70,912.1	127.48	94,045	134.77
1988	12,174.5	67,861.3	95.70	179,403	190.76
1989	17,232.6	62,923.9	92.72	273,864	152.65
1990	26,077.5	60,083	95.50	434,024	158.48
1991	44,002.7	61,214	101.88	718,835	165.62
1992*	56,703.0	51,341	83.87	1,104,439	153.64

YENİ İNŞAAT (Yapı Kullanma İzin Kağıtları)					
Yıl	Milyar TL	Yüzölçüm (1000 m ²)	Zincirleme Endeks	Birim Değeri (m ² /TL)	Zincirleme Endeks
1971	3.3	8,068.7	99.70	410	110.51
1972	4.2	9,676.3	119.92	439	107.07
1973	5.6	10,879.8	112.44	515	117.31
1974	7.3	9,808.3	90.15	746	144.85
1975	11.6	11,551.4	117.77	1,008	135.12
1976	13.3	12,273.6	106.25	1,084	107.54
1977	18.8	14,158.6	115.36	1,329	122.60
1978	44.6	14,934.1	105.48	2,989	224.91
1979	80.3	15,635.9	104.70	5,133	171.73
1980	145.3	17,835.1	114.07	8,147	158.72
1981	166.4	15,469.9	86.74	10,760	132.07
1982	210.3	15,945.1	103.07	13,188	122.57
1983	297.3	15,931.0	99.91	18,662	141.51
1984	445.8	15,882.0	99.69	28,071	150.42
1985	675.1	15,489.0	97.53	43,583	155.26
1986	1,524.3	22,295.0	143.94	68,368	156.87
1987	2,421.1	26,385.6	118.35	91,759	134.21
1988	5,131.9	28,777.4	109.06	178,331	194.35
1989	9,761.7	35,588.1	123.67	274,296	153.81
1990	14,542.8	33,322.6	93.63	436,424	159.11
1991	23,906.0	33,051	99.18	723,308	165.73
1992*	26,061.6	23,902	72.32	1,090,350	150.74

* Ocak-Eylül
Kaynak: DİE

TARIMSAL ÜRÜNLERİN ÜRETİM MİKTARLARI TAHMİNLERİ (Bin Ton)			
	1991	1992*	% Değişim
Tahıllar			
Buğday	20,400.0	19,300.0	-5.4
Arpa	7,800.0	6,900.0	-11.5
Çavdar	256.0	230.0	-10.2
Yulaf	255.0	260.0	2.0
Mısır	2,180.0	2,100.0	-3.7
Çeltik	200.0	225.0	12.5
Baklagiller			
Bakla	70.0	68.0	-2.9
Nohut	855.0	850.0	-0.6
Fasulye	214.0	205.0	-4.2
Mercimek	640.0	610.0	-4.7
Fiğ	172.0	165.0	-4.1
Endüstriyel Bitkiler			
Tütün	227.7	320.0	40.5
Şeker Pancarı	15,474.0	14,800.0	-4.4
Pamuk-kütlü	1,540.0	1,635.0	6.2
Yağlı Tohumlar			
Ayçiçeği	800.0	900.0	12.5
Yer Fıstığı	60.0	58.0	-3.3
Soya	110.0	95.0	-13.6
Yumru Bitkiler			
Soğan (kuru)	1,600.0	1,700.0	6.3
Sarımsak (kuru)	70.0	68.0	-2.9
Patates	4,600.0	4,500.0	-2.2
Yumuşak Çekirdekli			
Armut	403.0	410.0	1.7
Ayva	78.0	78.0	0.0
Elma	1,900.0	1,900.0	0.0
Taş Çekirdekli			
Erik	186.0	180.0	-3.2
Kayısı	276.0	290.0	5.1
Kiraz	150.0	155.0	3.3
Şeftali	350.0	360.0	2.9
Zeytin	640.0	1,000.0	56.3
Turuncgiller			
Limon	429.0	420.0	-2.1
Mandalina	390.0	350.0	-10.3
Portakal	830.0	800.0	-3.6

	1991	1992*	% Değişim
Sert Kabuklular			
Ceviz	122.0	120.0	-1.6
Fındık	315.0	520.0	65.1
Üzümsü Meyveler			
Dut	82.0	80.0	-2.4
İncir	314.0	314.0	0.0
Üzüm	3,600.0	3,600.0	0.0
Çay	682.6	708.0	3.7
Yaprağı Yenen Sebzeler			
Lahana (baş)	560.0	580.0	3.6
Lahana (yaprak)	124.0	118.0	-4.8
İspanak	160.0	158.0	-1.3
Pırasa	320.0	307.0	-4.1
Meyvesi Yenen Sebzeler			
Kavun-Karpuz	5,700.0	5,250.0	-7.9
Kabak (sakız)	270.0	280.0	3.7
Hıyar	1,010.0	1,050.0	4.0
Patlıcan	750.0	740.0	-1.3
Domates	6,200.0	6,400.0	3.2
Biber (dolmalık)	350.0	370.0	5.7
Biber (sivri)	570.0	575.0	0.9
Baklagil Sebzeler			
Fasulye	436.0	450.0	3.2
Bakla	59.0	56.0	-5.1
Barbunya	33.0	35.0	6.1
Soğansız Yumru-Kök Se.			
Sarımsak (taze)	25.0	27.0	8.0
Soğan (taze)	200.0	210.0	5.0
Havuç	171.0	190.0	11.1

*Gerçekleşme Tabmini

Kaynak: DİE

İŞ VE İŞÇİ BULMA KURUMUNA BAŞVURANLAR İŞE YERLEŞTİRİLENLER KAYITLI İŞSİZLER ve YURTDIŞINA GİDEN İŞÇİLER				
		Kümülatif Ocak/Eylül 91	Kümülatif Ocak/Eylül 92	Değişme Oranı (%)
Başvuranlar	Toplam	511,316	658,124	28.71
	Erkek	389,251	521,317	33.93
	Kadın	122,065	136,807	12.08
İşyerlerinin İşgücü İs.	Toplam	313,318	365,632	16.70
	Erkek	228,470	269,320	17.88
	Kadın	84,848	96,312	13.51
İşe Yerleştirilenler	Toplam	214,669	226,688	5.60
	Erkek	149,483	162,881	8.96
	Kadın	65,186	63,807	-2.12
Kamu Kesimi	Toplam	120,661	138,897	15.11
	Erkek	111,418	128,947	15.73
	Kadın	9,243	9,950	7.65
Özel Kesim	Toplam	94,008	87,791	-6.61
	Erkek	38,065	33,934	-10.85
	Kadın	55,943	53,857	-3.73
Tarım	Toplam	69,749	72,890	4.50
	Erkek	20,450	23,502	14.92
	Kadın	49,299	49,388	0.18
Tarım Dışı	Toplam	144,920	153,798	6.13
	Erkek	129,033	139,379	8.02
	Kadın	15,887	14,419	-9.24
Kayıtlı İşsizler*	Toplam	861,993	820,481	-4.82
	Erkek	707,512	680,091	-3.88
	Kadın	154,481	140,390	-9.12
Yurtdışına Giden İşçiler	Toplam	39,382	47,946	21.75
	Erkek	39,163	47,665	21.71
	Kadın	219	281	28.31

Kaynak : İş ve İşçi Bulma Kurumu

1991 YILINDA FİİLEN ÇALIŞILAN SAAT BAŞINA İŞGÜCÜ MALİYETİ (TL/Saat)								
İşkolu	İşçi Sayısı (Yıllık Ortalama)	Çıplak Ücret	Hafta Tatili ve Genel Tatil Ücretleri	İzin Ücretleri	İkramiye, Prim vb.	Sosyal Yardımlar	Diğer Giderler	Toplam İşgücü Maliyeti
Ağaç	693	8,071	1,396	442	3,629	9,258	464	23,620
Cam	8,502	12,311	2,575	705	6,067	13,228	388	35,274
Çimento	7,953	12,337	2,558	736	5,502	13,213	701	35,047
Gıda	4,089	9,623	2,011	316	4,137	11,923	716	28,726
İnşaat(İNTES)	13,933	12,778	403	45	809	8,152	269	22,456
Kağıt	2,409	12,537	2,606	740	5,564	13,558	211	35,216
Kimya(KİPLAS)	12,001	11,307	2,363	675	5,670	13,131	607	33,753
Metal (MESS)	75,237	9,704	2,199	789	4,483	11,468	217	28,860
Şeker	25,215	10,420	2,209	627	5,344	10,510	747	29,857
Tekstil	52,740	7,032	1,611	690	3,370	7,922	41	20,666
Toprak	6,313	8,363	1,641	456	3,783	8,317	227	22,787
	209,085	9,604	1,952	612	4,214	10,401	349	27,132
(%)		(35.4)	(7.2)	(2.2)	(15.6)	(38.3)	(1.3)	(100.0)

Kaynak: TİSK Çalışma İstatistikleri ve İşgücü Maliyeti Araştırması, 1991

DIŞ TİCARET GÖSTERGELERİ
(Milyon \$)

	1991			İhracat/İthalat (%)	1992			İhracat/İthalat (%)
	İhracat	İthalat	Fark		İhracat	İthalat	Fark	
Ocak	1,068	1,676	-608	63.7	1,223	1,637	-414	74.7
Şubat	1,041	1,419	-378	73.4	1,081	1,553	-472	69.6
Mart	1,269	1,821	-552	69.7	1,247	1,752	-505	71.2
Nisan	884	1,310	-426	67.5	1,057	1,742	-685	60.7
Mayıs	1,059	1,814	-755	58.4	1,247	1,838	-591	67.8
Haziran	963	1,620	-657	59.4	998	1,904	-906	52.4
Temmuz	990	1,758	-768	56.3	1,216	2,036	-820	59.7
Ağustos	1,068	1,735	-667	61.6	1,207	1,867	-660	64.6
Eylül	1,152	1,745	-593	66.0	1,279	1,953	-674	65.5
Ekim	1,325	1,869	-544	70.9				
Kasım	1,332	1,914	-582	69.6				
Aralık	1,444	2,358	-914	61.2				

K Ü M Ü L A T İ F

Ocak	1,068	1,676	-608	63.7	1,223	1,637	-414	74.7
Şubat	2,109	3,095	-986	68.1	2,304	3,190	-886	72.2
Mart	3,378	4,916	-1,538	68.7	3,551	4,942	-1,391	71.9
Nisan	4,262	6,226	-1,964	68.5	4,608	6,684	-2,076	68.9
Mayıs	5,321	8,040	-2,719	66.2	5,855	8,522	-2,667	68.7
Haziran	6,284	9,660	-3,376	65.1	6,853	10,426	-3,573	65.7
Temmuz	7,274	11,418	-4,144	63.7	8,069	12,462	-4,393	64.7
Ağustos	8,342	13,153	-4,811	63.4	9,276	14,329	-5,053	64.7
Eylül	9,494	14,898	-5,404	63.7	10,555	16,282	-5,727	64.8
Ekim	10,819	16,767	-5,948	64.5				
Kasım	12,151	18,681	-6,530	65.0				
Aralık	13,595	21,039	-7,444	64.6				

Kaynak: DİE

İHRACATIN SEKTÖREL DAĞILIMI (Ocak-Temmuz, Milyon \$)					
	1991	% Pay	1992	% Pay	% Değişim
A. Tarım ve Hayvancılık	1,199	16.5	1,202	14.9	0.3
1. Bitkisel Ürünler	1,022	14.1	1,094	13.6	7.0
Pamuk	165	2.3	47	0.6	-71.3
Tütün	219	3.0	226	2.8	3.5
Fındık	133	1.8	134	1.7	1.1
Kuru Üzüm	65	0.9	58	0.7	-10.6
Diğer	441	6.1	628	7.8	42.4
2. Hayvan ve Hayvancılık Ürünleri	141	1.9	72	0.9	-49.3
3. Su Ürünleri	31	0.4	29	0.4	-6.2
4. Orman Ürünleri	5	0.1	8	0.1	68.8
B. Madencilik ve Taşocaklığı	153	2.1	160	2.0	4.4
C. Sanayi Ürünleri	5,921	81.4	6,707	83.1	13.3
A. Tarıma Dayalı İşlenmiş Ürünler	537	7.4	659	8.2	22.6
B. Petrol Ürünleri	177	2.4	136	1.7	-23.1
C. Diğer Sanayi Ürünleri	5,207	71.6	5,913	73.3	13.6
Çimento	60	0.8	95	1.2	58.0
Kimya Sanayi	246	3.4	279	3.5	13.2
Lastik-Plastik	184	2.5	217	2.7	18.3
Deri-Kösele	294	4.0	245	3.0	-16.9
Orman Ürünleri	7	0.1	12	0.1	75.4
Dokuma-Giyim	2,518	34.6	2,956	36.6	17.4
Cam-Seramik	189	2.6	229	2.8	21.0
Demir-Çelik	934	12.8	877	10.9	-6.2
Demirdışı Metaller	108	1.5	100	1.2	-7.2
Madeni Eşya	17	0.2	21	0.3	19.8
Makina	120	1.7	189	2.3	57.4
Elektrikli Cihazlar	283	3.9	303	3.8	7.1
Taşıt Araçları	103	1.4	234	2.9	127.9
Diğer	144	2.0	157	1.9	9.0
Toplam	7,273	100.0	8,069	100.0	10.9

Kaynak: DİE

ÜLKELERE GÖRE İHRACAT

(Ocak-Temmuz, Milyon \$)

Ülkeler	1991	% Pay	1992	% Pay	% Değişim
OECD Ülkeleri	4,757	65.4	5,057	62.7	6.3
A) AET Ülkeleri	3,854	53.0	4,087	50.7	6.1
Batı Almanya	1,839	25.3	1,942	24.1	5.6
Belçika-Lüksemburg	168	2.3	155	1.9	-7.8
Danimarka	49	0.7	49	0.6	0.6
Fransa	364	5.0	420	5.2	15.3
Hollanda	256	3.5	273	3.4	6.6
İngiltere	366	5.0	441	5.5	20.6
İrlanda	10	0.1	12	0.1	24.0
İspanya	118	1.6	170	2.1	44.6
İtalya	577	7.9	525	6.5	-8.9
Portekiz	27	0.4	19	0.2	-28.3
Yunanistan	81	1.1	81	1.0	-0.5
B) Diğer OECD Ülkeleri	904	12.4	970	12.0	7.3
ABD	406	5.6	505	6.3	24.4
Japonya	132	1.8	105	1.3	-20.7
İsviçre	140	1.9	121	1.5	-13.7
Avusturya	112	1.5	115	1.4	3.0
Diğer	113	1.6	123	1.5	8.8
Diğer Avrupa Ülkeleri	399	5.5	392	4.9	-1.8
Bulgaristan	38	0.5	38	0.5	0.0
Çekoslovakya	33	0.5	24	0.3	-27.3
Macaristan	19	0.3	16	0.2	-15.8
Polonya	90	1.2	93	1.2	3.3
Romanya	67	0.9	80	1.0	19.4
Yugoslavya	56	0.8	40	0.5	-28.6
KKTC	76	1.0	84	1.0	10.5
Diğerleri	20	0.3	17	0.2	-15.0
Eski SSCB (Ayrı Cumhuriyetler)	192	2.6	367	4.5	91.1
Ortadoğu Ülkeleri	947	13.0	1,109	13.7	17.0
İran	297	4.1	289	3.6	-2.8
Irak	18	0.3	99	1.2	438.6
Suudi Arabistan	260	3.6	259	3.2	-0.3
Kuveyt	2	0.0	34	0.4	1,600.0
Suriye	139	1.9	116	1.4	-16.5
Ürdün	70	1.0	104	1.3	48.6
Diğerleri	161	2.2	208	2.6	29.2
Kuzey Afrika Ülkeleri	403	5.5	418	5.2	3.6
Fas	17	0.2	42	0.5	147.1
Cezayir	141	1.9	82	1.0	-42.0
Libya	126	1.7	179	2.2	42.1
Mısır	86	1.2	81	1.0	-5.8
Tunus	33	0.5	33	0.4	0.0
Diğer Ülkeler	574	7.9	726	9.0	26.5
Pakistan	30	0.4	30	0.4	0.0
Güney Kore	206	2.8	186	2.3	-9.7
Diğerleri	338	4.6		0.0	-100.0
Toplam	7,273	100.0	8,069	100.0	10.9

Kaynak: HDTM

İTHALATIN SEKTÖREL DAĞILIMI
(Ocak-Temmuz, Milyon \$)

	1991	% Pay	1992	% Pay	% Değişim
A. Tarım ve Hayvancılık	486	4.3	595	4.8	22.5
Bitkisel Ürünler	244	2.1	327	2.6	33.7
Hayvansal Ürünler	155	1.4	186	1.5	19.8
Su Ürünleri	5	0.0	10	0.1	106.4
Orman Ürünleri	81	0.7	73	0.6	-10.7
B. Madencilik ve Taşocaklığı	1,632	14.3	1,707	13.7	4.6
Ham Petrol	1,328	11.6	1,464	11.7	10.2
Diğer	304	2.7	244	2.0	-19.8
C. Sanayi Ürünleri	9,305	81.5	10,161	81.5	9.2
a. Tarıma Dayalı İşlenmiş Ürünler	509	4.5	489	3.9	-3.8
Gıda Sanayii Ürünleri	247	2.2	289	2.3	17.2
Gıda Sanayii Yan Ürünleri	42	0.4	55	0.4	30.5
İşlenmiş Tütün Ürünleri	170	1.5	71	0.6	-58.2
İşlenmiş Orman Ürünleri	39	0.3	59	0.5	52.1
Dokumaya Elverişli İşlem Görmüş Elyaf	11	0.1	15	0.1	37.8
b. Petrol Ürünleri	525	4.6	413	3.3	-21.4
c. Diğer Sanayi Ürünleri	8,272	72.4	9,259	74.3	11.9
Çimento	12	0.1	7	0.1	-45.0
Kimya Sanayi	1,325	11.6	1,459	11.7	10.1
Lastik-Plastik	458	4.0	535	4.3	16.8
Deri-Kösele	67	0.6	74	0.6	10.4
Orman Ürünleri	9	0.1	15	0.1	57.6
Tekstil	415	3.6	463	3.7	11.5
Cam-Seramik	101	0.9	111	0.9	9.7
Demir-Çelik	1,116	9.8	1,138	9.1	2.0
Demirdışı Metaller	259	2.3	244	2.0	-5.8
Madeni Eşya	68	0.6	75	0.6	11.2
Makina	1,964	17.2	2,124	17.0	8.1
Elektrikli Cihazlar	997	8.7	970	7.8	-2.7
Taşıt Araçları	836	7.3	1,375	11.0	64.3
Diğer	646	5.7	672	5.4	4.1
Toplam	11,423	100.0	12,463	100.0	9.1

Kaynak: DİE

ÜLKELERE GÖRE İTHALAT

(Ocak-Temmuz, Milyon \$)

Ülkeler	1991	% Pay	1992	% Pay	% Değişim
OECD Ülkeleri	7,596	66.5	8,639	69.3	13.7
A) AET Ülkeleri	4,887	42.8	5,482	44.0	12.2
Almanya	1,718	15.0	2,030	16.3	18.2
Belçika-Lüksemburg	331	2.9	306	2.5	-7.4
Danimarka	57	0.5	64	0.5	11.6
Fransa	687	6.0	758	6.1	10.3
Hollanda	323	2.8	377	3.0	16.7
İngiltere	607	5.3	634	5.1	4.5
İrlanda	24	0.2	28	0.2	19.2
İtalya	902	7.9	1,056	8.5	17.1
Yunanistan	42	0.4	44	0.4	6.7
İspanya	187	1.6	176	1.4	-5.7
Portekiz	11	0.1	9	0.1	-17.3
B) Diğer OECD Ülkeleri	2,709	23.7	3,157	25.3	16.5
ABD	1,356	11.9	1,575	12.6	16.1
Japonya	585	5.1	583	4.7	-0.3
İsviçre	250	2.2	438	3.5	75.2
Avusturya	156	1.4	169	1.4	8.3
Diğer	362	3.2	392	3.1	8.3
Diğer Avrupa Ülkeleri	481	4.2	507	4.1	5.4
Bulgaristan	56	0.5	108	0.9	92.9
Çekoslovakya	96	0.8	92	0.7	-4.2
Macaristan	74	0.6	48	0.4	-35.1
Polonya	78	0.7	41	0.3	-47.4
Romanya	98	0.9	132	1.1	34.7
Yugoslavya	75	0.7	81	0.6	8.0
KKTC	2	0.0	3	0.0	50.0
Diğerleri	2	0.0	2	0.0	0.0
Eski SSCB (Ayrı Cumhuriyetler)	628	5.5	539	4.3	-14.3
Ortadoğu Ülkeleri	1,289	11.3	1,430	11.5	11.0
İran	24	0.2	154	1.2	555.7
Irak	-	-	1	0.0	-
Suudi Arabistan	976	8.5	961	7.7	-1.5
Kuveyt	-	-	22	0.2	-
Ürdün	15	0.1	17	0.1	13.3
Suriye	48	0.4	26	0.2	-45.8
Diğerleri	226	2.0	249	2.0	10.2
Kuzey Afrika Ülkeleri	306	2.7	297	2.4	-3.1
Fas	15	0.1	8	0.1	-46.7
Cezayir	45	0.4	5	0.0	-88.9
Libya	209	1.8	252	2.0	20.3
Mısır	30	0.3	24	0.2	-20.0
Tunus	7	0.1	8	0.1	14.3
Diğer Ülkeler	1,123	9.8	1,051	8.4	-6.4
Brezilya	112	1.0	103	0.8	-8.0
Güney Kore	216	1.9	196	1.6	-9.3
Diğerleri	795	7.0	752	6.0	-5.4
Toplam	11,423	100.0	12,463	100.0	9.1

Kaynak: HDTM

TÜRKİYE'YE GELEN TURİSTLER				
	1989	1990	1991	1992 (*)
Almanya	859,130	973,914	779,882	968,205
SSCB	43,369	223,211	731,869	920,775
Bulgaristan	15,626	72,741	943,250	667,748
Romanya	13,223	377,275	503,785	454,979
İngiltere	393,021	351,458	200,813	277,262
İngiltere	149,347	172,357	200,813	277,262
Fransa	268,185	310,809	117,070	210,148
Hollanda	102,904	150,337	107,018	176,961
Avusturya	145,956	196,561	102,071	175,053
İtalya	144,621	156,342	64,134	141,711
ABD	187,012	205,831	79,256	140,712
Yunanistan	233,489	227,709	138,918	116,463
İran	205,399	253,452	253,260	110,391
Suriye	75,255	112,716	119,872	93,632
Çekoslavya	11,942	66,224	217,232	92,805
Polonya	154,397	206,639	184,008	91,188
Yugoslavya	152,529	325,703	158,699	85,834
Diğer	1,303,746	1,006,029	615,947	1,348,691
Toplam	4,459,151	5,389,308	5,517,897	6,349,820

(*) Eylül sonu itibarıyla

Kaynak: Turizm Bakanlığı, ANKA Ekonomi Bülteni

İŞÇİ DÖVİZLERİ

(Milyon \$)

	1989	1990	1991	1992 (*)	% Değişim		
					90/89	91/90	92/91
Ocak	190	187	222	207	-1.6	18.7	-6.8
Şubat	236	213	219	185	-9.7	2.8	-15.5
Mart	190	240	236	178	26.3	-1.7	-24.6
Nisan	172	224	200	220	30.2	-10.7	10.0
Mayıs	185	272	224	175	47.0	-17.6	-21.9
Haziran	243	282	213	272	16.0	-24.5	27.7
Temmuz	319	334	306	268	4.7	-8.4	-12.4
Ağustos	424	363	305	314	-14.4	-16.0	3.0
Eylül	374	359	259		-4.0	-27.9	
Ekim	315	301	234		-4.4	-22.3	
Kasım	232	262	232		12.9	-11.5	
Aralık	258	288	254		11.6	-11.8	

KÜMÜLATİF

Ocak	190	187	222	207	-1.6	18.7	-6.8
Şubat	426	400	441	392	-6.1	10.3	-11.1
Mart	616	640	677	570	3.9	5.8	-15.8
Nisan	788	864	877	790	9.6	1.5	-9.9
Mayıs	973	1,136	1,101	965	16.8	-3.1	-12.4
Haziran	1,216	1,418	1,314	1,237	16.6	-7.3	-5.9
Temmuz	1,535	1,752	1,620	1,505	14.1	-7.5	-7.1
Ağustos	1,959	2,115	1,925	1,819	8.0	-9.0	-5.5
Eylül	2,333	2,474	2,184		6.0	-11.7	
Ekim	2,648	2,775	2,418		4.8	-12.9	
Kasım	2,880	3,037	2,650		5.5	-12.7	
Aralık	3,138	3,325	2,904		6.0	-12.7	

(*) Geçici

Kaynak: DPT

DIŞ BORÇLAR (Milyon \$)				
	1989	1990	1991	1992 (*)
Toplam Borç	41,751	49,032	48,660	50,961
A. Vadesine Göre				
1. Orta ve Uzun Vade	36,006	39,532	39,543	40,758
2. Kısa Vade	5,745	9,500	9,117	10,203
B. Borçlulara Göre				
1. Orta ve Uzun Vade	36,006	39,532	39,543	40,758
a. Konsolide Bütçe	21,213	23,657	24,630	25,162
Hazine Borçları	12,230	13,216	14,332	15,082
Katma Bütçe	3,333	3,646	3,381	3,281
Devirli Krediler	5,650	6,795	6,917	6,799
b. Diğer Kamu Sektörü	13,187	14,077	13,228	13,340
Merkez Bankası	6,975	7,321	6,530	6,414
KİT	4,392	4,785	4,750	4,812
Mahalli İdareler	998	1,032	1,192	1,173
FON'lar	822	939	756	941
c. Özel Sektör	1,606	1,798	1,685	2,256
2. Kısa Vade	5,745	9,500	9,117	10,203
Merkez Bankası	799	855	557	570
Ticari Bankalar	3,118	5,373	5,216	5,368
Diğer Sektörler	1,828	3,272	3,344	4,265
C. Alacaklılara Göre				
1. Orta ve Uzun Vade	36,006	39,535	39,544	40,758
Uluslararası Kuruluşlar	8,740	9,564	9,684	9,630
İkili Anlaşmalar	11,431	12,984	13,658	13,993
Ticari Bankalar	10,269	10,720	10,478	11,299
Özel Alacaklılar	5,566	6,267	5,724	5,836
2. Kısa Vade	5,745	9,500	9,117	10,203
Ticari Bankalar	1,841	3,845	4,144	4,383
Özel Kesim Kredileri	3,904	5,655	4,973	5,820
D. Kredi Türlerine Göre				
1. Orta ve Uzun Vade	36,006	39,535	39,544	40,758
Proje-Program Kredileri	18,929	21,116	22,069	21,975
Uluslararası Para Piyasa.	10,269	10,720	10,478	11,298
Ertelenmiş Borçlar	66	12	11	10
DÇM'ler	0	0	0	0
Banker Kredileri	0	0	0	0
Garantisiz Ticari Borçlar	66	12	11	10
Özel Krediler	6,742	7,687	6,986	7,475
2. Kısa Vade	5,745	9,500	9,117	10,203
a. Krediler	2,950	5,524	6,134	7,290
Banker Kredileri	35	51	0	0
Muhabir Açıkları	30	24	3	9
Kabul Kredileri	891	1,386	1,504	2,158
Pre-finansman Kredileri	218	146	486	749
Döviz Kredileri (Banka)	1,057	2,093	2,787	3,016
Döviz Kredileri (Firma)	719	1,740	1,354	1,358
Diğer	0	84	0	0
b. Mevduatlar	2,795	3,976	2,983	2,913
DÇM'ler	1	1	1	1
Döviz Tevdiat Hesapları	2,061	3,280	2,429	2,352
Dresdner Bank Hesabı	733	695	553	560

(*) Haziran sonu itibariyle

Kaynak: HDTM

DIŞ BORÇ ANAPARA VE FAİZ ÖDEMELERİ						
	1991			1992		
	Anapara	Faiz	Toplam	Anapara	Faiz	Toplam
Ocak	378	216	594	281	184	465
Şubat	255	322	577	387	287	674
Mart	481	385	866	311	280	591
Nisan	340	258	598	332	271	603
Mayıs	278	338	616	355	190	545
Haziran	176	222	398	562	240	802
Temmuz	456	259	715	455	245	700
Ağustos	315	303	618	476	299	775
Eylül	289	280	569			
Ekim	331	240	571			
Kasım	281	273	554			
Aralık	515	334	849			
Toplam	4095	3430	7525	3159	1996	5155

Kaynak: DPT

**TÜRKİYE'DE FAALİYETTE BULUNAN YABANCI SERMAYELİ
KURULUŞLARIN ÜLKELERE GÖRE DAĞILIMI**

(Ekim 1992 itibariyle, Milyar TL)

Ülkeler	Firma Sayısı	Mevcut Yabancı Sermaye	Toplam Yab. Sermaye % Pay	Şirketlerin Toplam Sermayesi	Top. Sermaye İçindeki % Payı
ABD	170	1,321.8	11.9	2,370.9	55.8
Afganistan	2	0.4	0.0	0.5	75.3
Avustralya	5	1.6	0.0	9.4	16.8
Avusturya	46	82.9	0.7	115.4	71.8
BAE	11	36.4	0.3	64.9	56.1
Bahreyn	7	49.7	0.4	87.1	57.1
Belçika	29	63.1	0.6	128.8	49.0
Bulgaristan	4	1.9	0.0	4.3	44.7
Cayman Adaları	4	11.3	0.1	17.2	65.7
Cezayir	2	4.1	0.0	8.1	50.4
Çin	7	5.8	0.1	12.0	48.3
Danimarka	18	52.3	0.5	123.6	42.3
F. Almanya	417	1,322.5	11.9	3,354.8	39.4
Finlandiya	10	13.7	0.1	24.9	54.8
Fransa	115	1,387.2	12.5	1,903.9	72.9
Güney Kore	7	22.1	0.2	43.2	51.0
Hollanda	97	1,575.3	14.2	2,307.6	68.3
Hong Kong	7	11.1	0.1	27.9	39.9
Irak	30	20.1	0.2	41.7	48.2
İ.K.B.	10	12.7	0.1	357.1	3.6
İngiltere	168	1,036.6	9.3	1,506.6	68.8
İran	197	73.0	0.7	80.3	91.0
İrlanda	3	4.4	0.0	8.9	49.3
İspanya	12	45.5	0.4	76.5	59.5
İsrail	14	5.5	0.0	10.0	55.1
İsveç	24	93.3	0.8	137.5	67.8
İsviçre	144	1,279.4	11.5	2,866.6	44.6
İtalya	88	914.0	8.2	1,627.3	56.2
Japonya	35	600.6	5.4	1,033.7	58.1
Kanada	10	81.5	0.7	291.7	27.9
KKTC	23	32.5	0.3	39.5	82.2
Kuveyt	7	25.0	0.2	43.8	57.0
Libya	13	96.6	0.9	180.3	53.6
Lübnan	38	19.0	0.2	21.7	87.8
Lüksemburg	16	97.2	0.9	252.0	38.6
Mısır	6	4.8	0.0	5.4	88.1
Norveç	7	12.1	0.1	16.4	73.5
Pakistan	9	16.9	0.2	17.7	95.3
Panama	9	21.4	0.2	121.8	17.6
Suriye	93	25.4	0.2	50.9	49.9
Suudi Arabistan	53	213.6	1.9	897.7	23.8
Ürdün	30	6.3	0.1	8.4	74.6
Yugoslavya	9	4.0	0.0	9.3	43.3
Yunanistan	17	8.9	0.1	10.5	84.2
Diğer*	248	387.1	3.5	1,351.3	28.6
Toplam	2271	11,100.5	100.0	21,669.1	51.2

* Diğer karma yabancı sermayeli şirketlerin sermayeleri dabilirdir.

Kaynak: ANKA Ekonomi Bülteni

TÜRKİYE'DE FAALİYETTE BULUNAN FİRMALARIN
SEKTÖRLERE GÖRE DAĞILIMI
(Ekim 1992 itibariyle, Milyar TL)

Sektörler	Firma Sayısı	Mevcut Yabancı Sermaye	Toplam Yab. Sermaye % Pay	Şirketlerin Toplam Sermayesi	Top. Sermaye İçindeki % Pay
İmalat Sanayi	662	6,011.0	54.1	12,053.2	49.9
Gıda ve İçki Sanayi	88	643.1	5.8	1,037.9	62.0
Tütün Sanayi	7	744.1	6.7	949.0	78.4
İplik, Dokuma, Örne	33	84.7	0.8	225.5	37.6
Hazır Giyim	88	125.6	1.1	265.7	47.3
Deri ve Deri Mamülleri	16	7.1	0.1	13.3	53.6
Orman Ürünleri	10	95.2	0.9	184.6	51.6
Kağıt Sanayi	13	114.5	1.0	185.1	61.9
Basım-Yayın	6	29.5	0.3	34.7	84.9
Kimya	77	753.9	6.8	1,057.7	71.3
Diğer Petrol ve Kömür Ürünleri	3	65.5	0.6	85.1	77.0
Kauçuk	1	20.1	0.2	20.8	97.0
Plastik	28	213.5	1.9	275.4	77.5
Lastik	5	136.8	1.2	309.2	44.2
Gübre	2	11.1	0.1	20.1	55.2
Seramik	13	35.6	0.3	313.9	11.3
Cam	8	32.5	0.3	307.2	10.6
Çimento	10	596.1	5.4	605.2	98.5
Temel Metal Sanayii	2	2.3	0.0	4.1	56.3
Demir-Çelik	11	445.0	4.0	2,152.1	20.7
Demirdışı Metal	13	131.7	1.2	280.6	46.9
Madeni Eşya	28	53.2	0.5	96.0	55.4
Makinalar	74	288.4	2.6	677.6	42.6
Elektronik	32	373.6	3.4	580.5	64.4
Taşıt Araçları ve Yan Sanayii	42	854.8	7.7	2,095.9	40.8
Ölçü Kont. Opt.	10	41.7	0.4	75.9	55.0
Uçak Sanayi	2	23.7	0.2	48.3	49.0
Diğer	40	87.6	0.8	151.9	57.6
Tarım	63	349.7	3.2	468.7	74.6
Madencilik	37	155.4	1.4	205.1	75.7
Hizmetler	1509	4,585.7	41.3	8,943.8	51.3
Ticaret	832	1,004.9	9.1	1,806.2	55.6
Turizm	246	1,479.3	13.3	3,149.8	47.0
Bankacılık	36	1,062.4	9.6	1,957.1	54.3
Finansman Kurumları	16	233.9	2.1	263.7	88.7
Sigortacılık	29	185.9	1.7	428.0	43.4
İnşaat	30	29.5	0.3	54.0	54.5
Kara Taşımacılığı	17	3.2	0.0	7.1	45.1
Deniz Taşımacılığı	15	40.1	0.4	58.3	68.8
Hava Taşımacılığı	39	28.1	0.3	43.2	64.9
Sağlık	8	53.4	0.5	478.0	
Diğer	241	-749.7	-6.8	-4,633.2	16.2
Toplam	2,271	11,102	100	21,671	252

Kaynak: ANKA Ekonomi Bülteni

AYLIK ORTALAMA DÖVİZ KURLARI

(TL)

	ABD Doları	Sterlin	Alman Markı	Fransız Frankı	İsviçre Frankı	Belçika Frankı	Japon Yeni
1990	2,607.6	4,669.8	1,620.6	481.3	1,892.8	78.5	18.2
Ocak	2,328.5	3,840.7	1,376.7	404.6	1,536.1	65.7	16.1
Şubat	2,377.6	4,029.4	1,417.0	417.5	1,596.5	67.9	16.4
Mart	2,452.7	3,992.8	1,439.4	426.6	1,625.7	69.4	16.1
Nisan	2,502.7	4,100.0	1,482.0	441.4	1,677.7	71.7	15.8
Mayıs	2,547.5	4,274.4	1,533.1	455.0	1,795.6	74.4	16.6
Haziran	2,626.4	4,480.8	1,557.9	463.2	1,841.2	75.8	17.1
Temmuz	2,662.2	4,777.8	1,617.8	482.5	1,904.2	78.7	17.8
Ağustos	2,677.3	5,088.3	1,704.0	508.4	2,046.5	83.0	18.2
Eylül	2,715.8	5,106.5	1,729.6	516.6	2,080.2	84.2	19.5
Ekim	2,739.7	5,327.3	1,795.3	536.6	2,139.1	87.3	21.1
Kasım	2,773.8	5,449.3	1,865.3	554.7	2,208.9	90.5	21.6
Aralık	2,871.1	5,522.7	1,914.6	564.2	2,241.2	92.6	21.5
1991	4,169.9	7,343.5	2,511.5	738.7	2,902.0	122.0	31.1
Ocak	2,987.7	5,773.9	1,978.1	582.7	2,349.1	96.1	18.2
Şubat	3,131.4	6,161.8	2,117.5	622.4	2,476.6	102.9	24.0
Mart	3,527.0	6,452.8	2,199.9	646.7	2,549.3	106.8	25.8
Nisan	3,794.5	6,650.5	2,229.8	659.9	2,640.2	108.5	27.7
Mayıs	3,933.3	6,861.1	2,313.6	683.0	2,733.0	112.5	28.8
Haziran	4,227.0	6,986.4	2,373.9	700.0	2,772.2	115.4	30.3
Temmuz	4,373.1	7,215.9	2,446.7	721.2	2,825.3	118.9	31.7
Ağustos	4,507.8	7,587.8	2,584.3	760.7	2,962.7	125.6	33.0
Eylül	4,647.4	7,994.6	2,729.7	802.6	3,123.0	132.6	34.5
Ekim	4,842.9	8,345.3	2,865.8	841.0	3,277.4	139.2	37.1
Kasım	4,946.4	8,781.2	3,040.7	890.1	3,438.7	147.6	38.1
Aralık	5,049.3	9,230.1	3,230.5	945.6	3,647.2	156.8	39.4
1992							
Ocak	5,306.8	9,625.0	3,373.1	988.7	3,795.4	163.8	42.3
Şubat	5,659.6	10,072.9	3,502.1	1,028.5	3,897.1	170.1	44.5
Mart	6,091.1	10,507.6	3,667.7	1,079.2	4,042.5	178.0	45.9
Nisan	6,414.4	11,254.4	3,887.9	1,149.3	4,224.1	189.0	48.0
Mayıs	6,707.7	12,119.7	4,126.4	1,227.6	4,492.2	200.1	51.3
Haziran	6,878.5	12,736.0	4,365.3	1,296.8	4,813.7	212.2	54.2
Temmuz	6,939.2	13,321.9	4,653.0	1,379.1	5,197.6	225.8	55.2
Ağustos	7,087.8	13,736.3	4,876.5	1,438.6	5,448.3	236.8	56.1
Eylül	7,274.3	13,512.0	5,023.1	1,475.8	5,698.5	243.6	59.2
Ekim	7,570.6	12,609.8	5,130.0	1,512.3	5,786.6	249.0	62.6

Kaynak: DPT, TCMB

TOPTAN EŞYA FİYAT ENDEKSİ (1987=100)										
	Genel	% Değişim	Tarım	% Değişim	Madencilik	% Değişim	İmalat San.	%Değişim	Enerji	% Değişim
1990	425.7	51.6	421.9	47.8	402.5	61.3	430.8	48.5	373.1	45.1
Ocak	355.3	4.4	344.7	8.3	335.5	3.2	362.0	3.3	313.1	6.9
Şubat	371.7	4.6	391.9	13.7	344.2	2.6	369.3	2.0	317.5	1.4
Mart	387.2	4.2	417.1	6.4	350.0	1.7	381.8	3.4	336.0	5.8
Nisan	396.5	2.4	421.9	1.2	349.3	-0.2	391.9	2.6	361.2	7.5
Mayıs	402.6	1.5	421.0	-0.2	348.5	-0.2	400.5	2.2	368.9	2.1
Haziran	408.5	1.5	423.3	0.5	356.2	2.2	407.4	1.7	376.4	2.0
Temmuz	415.4	1.7	423.9	0.1	367.5	3.2	416.5	2.2	382.1	1.5
Ağustos	433.8	4.4	432.4	2.0	393.6	7.1	438.4	5.3	388.8	1.8
Eylül	458.8	5.8	431.4	-0.2	450.9	14.6	471.5	7.6	393.5	1.2
Ekim	480.0	4.6	434.7	0.8	497.6	10.4	498.1	5.6	403.4	2.5
Kasım	493.3	2.8	450.0	3.5	512.4	3.0	511.2	2.6	410.6	1.8
Aralık	505.6	2.5	470.6	4.6	524.3	2.3	520.7	1.9	425.1	3.5
1991	661.4	59.2	636.4	68.9	657.1	56.3	669.1	55.1	653.2	84.6
Ocak	528.8	4.6	494.0	5.0	511.9	-2.4	540.6	3.8	517.6	21.8
Şubat	556.6	5.3	555.0	12.3	524.5	2.5	558.8	3.4	529.6	2.3
Mart	583.6	4.9	598.6	7.8	574.0	9.4	580.7	3.9	542.8	2.5
Nisan	615.0	5.4	651.6	8.9	597.7	4.1	606.6	4.5	554.3	2.1
Mayıs	632.9	2.9	619.5	-4.9	614.7	2.8	638.9	5.3	603.0	8.8
Haziran	641.5	1.4	607.8	-1.9	626.4	1.9	652.9	2.2	632.4	4.9
Temmuz	655.9	2.2	596.6	-1.8	653.9	4.4	675.1	3.4	647.7	2.4
Ağustos	686.9	4.7	611.4	2.5	690.6	5.6	707.3	4.8	727.8	12.4
Eylül	717.0	4.4	655.6	7.2	716.7	3.8	733.8	7.5	747.1	2.7
Ekim	742.2	3.5	693.0	5.7	756.3	5.5	755.2	5.6	766.4	2.6
Kasım	770.8	3.8	759.1	9.5	798.9	5.6	771.7	2.6	784.9	2.4
Aralık	805.0	4.4	795.0	4.7	819.4	2.6	807.8	4.7	784.9	0.0
1992										
Ocak	893.8	11.0	915.8	15.2	861.1	5.1	872.4	8.0	1,097.1	39.8
Şubat	940.7	5.2	1,063.7	16.1	872.4	1.3	888.9	1.9	1,120.3	2.1
Mart	981.0	4.3	1,168.9	9.9	890.1	2.0	909.7	2.3	1,147.8	2.5
Nisan	1,002.5	2.2	1,160.0	-0.8	900.5	1.2	941.4	3.5	1,174.3	2.3
Mayıs	1,009.5	0.7	1,050.1	-9.5	960.7	6.7	983.1	4.4	1,211.9	3.2
Haziran	1,012.0	0.2	935.4	-10.9	1,016.9	5.9	1,019.7	3.7	1,254.7	3.5
Temmuz	1,030.6	1.8	854.8	-8.6	1,111.0	9.3	1,065.9	4.5	1,305.6	4.0
Ağustos	1,080.4	4.8	903.2	5.7	1,134.6	2.1	1,117.4	4.8	1,346.0	3.1
Eylül	1,148.1	6.3	994.2	10.1	1,155.4	1.8	1,180.2	5.6	1,395.7	3.7
Ekim	1,211.8	5.5	1,069.1	7.5	1,201.3	4.0	1,242.1	5.2	1,438.0	3.0
Kasım	1,254.1	3.5	1,125.0	5.2	1,249.2	4.0	1,279.9	3.0	1,480.8	3.0

Kaynak: DİE

EK II

TÜSİAD 1993 TAHMİNLERİ

TÜSİAD 1993 TAHMİNLERİ

Ekonominin kısa dönemli yönetimi ülkeyimizde serbest piyasa ekonomisine işlerlik kazandırması çabalarıyla daha da önem kazanmıştır. Bu ihtiyaca karşılık verebilmek için TÜSİAD'da 1985 yılında kısa dönem modeli üzerinde çalışmalar başlamış ve bulgular "Türk Ekonomisinin Üç Aylık Ekonometrik Modeli, 1981 I-1986 IV" adlı yayında sunulmuştur. Bu bölümde Kısa Dönem Modeli'ne dayalı özet bulgular sunulmaktadır.

1993 yılında tarım sektöründe yüzde 2.6, sanayide 5.3 ve hizmetlerde yüzde 4.2 reel büyüme tahmin edilmektedir. Bunlara bağlı olarak GSMH'nın reel olarak yüzde 4.0 büyümesi beklenmektedir.

1993'de sabit sermaye yatırımlardaki reel büyüme yüzde 2.2, toplam tüketimdeki büyüme ise yüzde 4.5 olacaktır.

1993 yılında ihracatın 15.5 milyar dolara yaklaşacağı tahmin edilmektedir. İthalatın 24.5 milyar dolar düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Türk lirasının dolar karşısındaki değer kaybının devam etmesi ve doların 1993 yılı sonunda 14,400 TL, 1993 yılı ortalamasının ise 11,300 TL olması beklenmektedir.

Enflasyon oranının, GSMH deflatörü olarak 1993'de yüzde 68.0 olması öngörülmektedir.

TÜSİAD 1993 TAHMİNLERİ

Tarım (%)	2.6
Sanayi (%)	5.3
Hizmetler (%)	4.2
GSMH (%)	4.0
Toplam Sabit Sermaye Yatırımları (%)	2.2
Toplam Tüketim (%)	4.5
Enflasyon Oranı (% , GSMH deflatörü)	68.0
İhracat (Milyar \$)	15.5
İthalat (Milyar \$)	24.5
Döviz Kuru (TL/\$)	
Yıl sonu	14,400
Ortalama	11,300

Bu bölümde yer alan tahminler Aralık 1992 tarihinde hazırlanmıştır. İleride ekonomide uygulanabilecek olan köklü değişikliklerin sonuçları tahminlere dahil edilememektedir.

EK III

TÜSİAD ÜYELERİ BEKLENTİ ANKETİ SONUÇLARI

1992 ARALIK

TÜSİAD ÜYELERİ BEKLENTİ ANKETİ SONUÇLARI

1992 ARALIK

Türk ekonomisindeki gelişmeleri daha gerçekçi olarak ve yakından izleyebilmek amacıyla 1985 yılından beri TÜSİAD üyeleri arasında bir anket düzenlenmekte ve sonuçları değerlendirilmektedir. Ankete verilen cevaplarda her yıl artış gözlenmektedir. 1992 yılında anket 82 üye tarafından cevaplandırılmıştır.

TÜSİAD anket sonuçları, **geleceği tahmin** çalışmalarına büyük önem verilmekte olduğunu göstermektedir. Anketi cevaplayanların yüzde 67'si kuruluşlarında tahmin ile uğraşan özel grup veya kişilerin bulunduğunu belirtmişlerdir. Grup büyüklüğü ortalama olarak 9 kişidir. Ankete cevap verenler arasında, geleceği tahminde en sık başvurulan yöntem, yüzde 79.3 ile **yönetici yargısı**'dır. Yüzde 71.9 ile *piyasa araştırması*, yüzde 65.8 ile *geçmiş dönem verileri ile analiz ve ekstrapolasyon*, yüzde 42.7 ile *bayi satış tahminleri* kullanılmakta olan diğer belli başlı yöntemlerdir. Üyeler, kendi tahminleri yanısıra **TÜSİAD** gibi kuruluşların tahminlerinden de yararlandıklarını belirtmektedirler. TÜSİAD tahminlerinden yararlanma yüzdesi 75.6'dır.

GELECEĞİ TAHMİN İLE UĞRAŞAN KİŞİ SAYISI

<u>Kişi</u>	<u>Yüzde</u>
0	32.9
1-9	46.3
10+	20.7

GELECEĞİ TAHMİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER

<u>Yöntem</u>	<u>Kullanan Kuruluş</u> <u>Yüzdesi</u>
Yönetici yargısı	79.3
Piyasa araştırması	71.9
Geçmiş dönem verileri ile	
İstatistiki analiz ve	
ekstrapolasyon	65.8
Bayi satış tahminleri	42.7
Tüketici anketleri	28.0
Regresyon, korelasyon	17.1
Teknolojik tahmin	15.9
Ekonometrik model	13.4
Zaman serisi analizi	12.2
Üstel düzenleme	6.1

TAHMİNLERDE YARARLANILAN KURULUŞLAR

<u>Kuruluş</u>	<u>Yüzde</u>
TÜSİAD	75.6
DPT	62.2
Diğer	76.8

Anketi cevaplayanların yüzde 64.6'sı 1993-1997 döneminin, 1988-1992 dönemine göre daha **başarılı** olmasını beklemektedirler.

1993-1997 DÖNEMİNİN 1988-1992 DÖNEMİYLE KARŞILAŞTIRILMASI

Değerlendirme

Yüzde

1993 - 1997 dönemi daha başarılı	64.6
1988 - 1992 dönemi daha başarılı	35.4

Sabit sermaye yatırımını olumsuz etkileyen faktörlerin başında **yüksek faiz** gelmektedir. Bunu *ekonomik istikrarsızlık* ve *politik istikrarsızlık* izlemektedir.

SABİT SERMAYE YATIRIMINI OLUMSUZ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

<u>Faktörler</u>	<u>Yüzde</u>
Yüksek faiz	52.4
Ekonomik istikrarsızlık	30.5
Politik istikrarsızlık	12.2
İç talep yetersizliği	11.0
Kredi yetersizliği	3.7

Ankete cevap veren üyelerin yüzde 57.3'üne göre 1992 yılında ekonomimizin karşı karşıya olduğu en önemli sorun **enflasyon**dur.

Üyelerin yüzde 19.5'i kamu harcamalarını yüzde 6.1'i ise eğitim-sağlık konusunu en önemli problem olarak görmektedirler. Üyelerin çoğunluğu ikinci önemli sorun olarak yüksek faizleri, üçüncü önemli sorun olarak da eğitim-sağlık sorununu göstermişlerdir.

1997 yılında Türkiye ekonomisinin karşı karşıya olacağı en önemli sorun olarak **işsizliği** gösteren üyelerin oranı yüzde 23.2'dir. Diğer önemli sorunların yüzde 14.6 ile *eğitim - sağlık*

ve yüzde 13.4 ile kamu harcamaları olacağı beklenmektedir. Bu sorunları yüzde 12.2 ile teknolojik yetersizlik izlemektedir.

EN ÖNEMLİ SORUN OLARAK GÖSTERİLME YÜZDELERİ

	<u>1992</u>	<u>1997</u>
Enflasyon	57.3	8.5
Kamu harcamaları	19.5	13.4
Eğitim, sağlık	6.1	14.6
Gelir dağılımı	3.7	8.5
Yüksek faiz	3.7	2.4
Dış ticaret açığı	3.7	1.2
İç borçlar	2.4	2.4
Teknolojik yetersizlik	1.2	12.2
Bürokrasi	1.2	1.2
İşsizlik	0.0	23.2
Büyüme oranı	0.0	6.1
Dış borç	0.0	1.2
Konut	0.0	0.0

1992 yılının en önemli üç sorunu arasında gösterilme yüzdeleri dikkate alındığında **enflasyonun** diğer sorunların önünde geldiği görülmektedir. 1992 yılında anketi cevaplayanların yüzde 80.5'i enflasyonu ilk üç sorun arasında göstermişlerdir.

1992 yılında en önemli üç sorun arasında gösterilme yüzdelerine göre enflasyonu, *kamu harcamaları* (yüzde 47.6), *yüksek faiz* (yüzde 29.3), *eğitim - sağlık* (yüzde 29.3), *iç borçlar* (yüzde 28.0), *işsizlik* (yüzde 26.8) ve gelir dağılımı (yüzde 24.4) izlemektedir.

EN ÖNEMLİ ÜÇ SORUN ARASINDA GÖSTERİLME YÜZDELERİ

	<u>1992</u>
Enflasyon	80.5
Kamu harcamaları	47.6
Yüksek faiz	29.3
Eğitim, Sağlık	29.3
İç Borçlar	28.0
İşsizlik	26.8
Gelir dağılımı	24.4
Büyüme oranı	9.8
Bürokrasi	7.3
Dış ticaret açığı	4.9
Dış borç	4.9
Teknolojik yetersizlik	1.2
Konut	1.2
Döviz darboğazı	1.2
Enerji sorunu	1.2

Ankete cevap veren üyelerin yüzde 48.5'i 1991 yılı ortalama stoklarının bir önceki yıl ile aynı düzeyde olduğunu bildirmişlerdir. Üyelerin yüzde 33.3'ü 1992 yılı stoklarının 1991 yılı stokları ile aynı düzeyde olacağı, yüzde 31.9'u ise 1992 yılı stoklarının 1991 yılı stoklarının altında gerçekleşeceği beklentisine sahiptirler.

ORTALAMA STOKLAR (%)

	<u>1991</u>	<u>1992</u>	<u>1993</u>
Bir önceki yıla göre fazla	26.5	26.4	15.2
Aynı	48.5	33.3	43.9
Bir önceki yılki seviyenin altında	17.6	31.9	27.3
Cevap yok	7.4	8.3	13.6

Gerek toplam siparişlerin gerekse yurtdışı siparişlerin, 1991 yılında bir önceki yıla göre arttığı belirtilmiş ve bu artışın 1992 ve 1993'de de süreceği tahmin edilmiştir.

1992 yılında bir önceki yıla göre toplam siparişlerin arttığını belirten üyelerin oranı yüzde 54.7 iken yurtdışı siparişlerin arttığını belirten üyelerin oranı yüzde 38.0 olmuştur. 1993 yılındaki aynı oranların sırasıyla yüzde 52.9 ve yüzde 42.2 olması beklenmektedir.

TOPLAM SİPARİŞLER (%)

	<u>1991</u>	<u>1992</u>	<u>1993</u>
Bir önceki yıla göre fazla	46.5	54.7	52.9
Aynı	28.2	24.0	32.9
Bir önceki yılki seviyenin altında	18.3	16.0	5.7
Cevap yok	7.0	5.3	8.6

YURTDIŞI SİPARİŞLER (%)

	<u>1991</u>	<u>1992</u>	<u>1993</u>
Bir önceki yıla göre fazla	34.3	38.0	42.2
Aynı	26.9	28.2	28.1
Bir önceki yılki seviyenin altında	22.4	18.3	9.4
Cevap yok	16.4	15.5	20.3

Anketi cevaplayan üyelerin üretimlerine ilişkin değerlendirmeleri üretim düzeyinin, 1992'de bir önceki yıla göre arttığını, bu eğilimin 1993'de de sürdürüleceğine işaret etmektedir.

ÜRETİM

(%)

	<u>1991</u>	<u>1992</u>	<u>1993</u>
Bir önceki yıla göre fazla	58.7	58.2	58.1
Aynı	17.3	21.5	32.4
Bir önceki yılki seviyenin altında	21.3	16.5	4.1
Cevap yok	2.7	3.8	5.4

Ankete cevap veren üyelerin yüzde 53.2'si, 1992 yılında ürünlerinin fiyat düzeyinde bir önceki yıla oranla artış olduğunu ve bu eğilimin 1993'de de sürmesinin beklen-diğini belirtmişlerdir.

FİYAT DÜZEYİ

(%)

	<u>1991</u>	<u>1992</u>	<u>1993</u>
Bir önceki yıla göre fazla	48.6	53.2	49.3
Aynı	30.6	28.6	35.2
Bir önceki yılki seviyenin altında	16.7	14.3	11.3
Cevap yok	4.2	3.9	4.2

Anketi cevaplayan üyelerimizin tahminle-rine göre 1992, 1993 ve 1994 yıllarında GSMH büyüme oranının yüzde 5.0, imalat sanayinin büyüme oranının ise yüzde 6 olacağı öngörülmektedir.

1992 yılında inşaat ruhsat sayılarında yüzde 1 artış tahmin edilmiştir. Bu rakamın 1993 yılında yüzde 1.3 ve 1994 yılında yüzde 1.5 artması beklenmektedir. Sabit sermaye yatı-

rımlarında ise büyüme oranının 1992, 1993 ve 1994 yıllarında sırasıyla yüzde 1.3, yüzde 2 ve yüzde 1.3 olacağı tahmin edilmektedir.

1993 yılında, ihracatın 16, ithalatın ise 25 milyar dolar olması beklenmektedir. Dış borçların ise artarak 53.4 milyar dolara ulaşacağı öngörülmektedir.

Türk Lirasının Dolar ve Mark karşısında değer kaybının devam edeceği beklenmekte-dir. 1993 yılı sonunda Doların 14,000, Markın ise 8,838 TL olacağı düşünülmektedir.

Enflasyonun 1992 yılı sonunda yüzde 70.0 ve 1993 yılında yüzde 65 olması, 1994 yılında ise yüzde 60'a düşmesi beklenmektedir. Mevduat ve kredi faizlerinde de düşme öngörülmektedir.

Ücret artışlarının 1992, 1993 ve 1994 yıllarında enflasyonun üstünde olması beklenmektedir.

Altın fiyatlarının 1993 yılı sonunda, 148,000 TL/gr. olması beklenmektedir.

Vergi gelirlerinin 1992 yılında yüzde 79.3, 1993 ve 1994 yıllarında ise yüzde 75 artması beklenmektedir.

Üye tahminlerine göre para arzındaki (M2) artış, enflasyon oranının altında kalacaktır. Para arzının 1992, 1993 ve 1994 yıllarında sırasıyla yüzde 65, yüzde 62 ve yüzde 60 artması beklenmektedir.

Vadeli mevduat artış hızının banka kredilerindeki artış hızının üstünde olması beklenmektedir. 1993'de banka kredilerinin yüzde 60.0, vadeli mevduatın ise 70.0 artacağı tahmin edilmektedir.

TÜRKİYE EKONOMİSİ İLE İLGİLİ BEKLENTİLER (*)

	1991	1992	1993	1994
I. Gelir/Üretim/Yatırım				
Reel Büyüme/Artış Oranları (%)				
-GSMH	0.3	5.0	5.0	5.0
-İmalat Sanayii	2.3	6.0	6.0	6.0
-İnşaat Ruhsat Sayısı	-2.5	1.0	1.3	1.5
-Sabit Sermaye Yatırımları	-0.4	1.3	2.0	1.3
II. Dış Ekonomik Durum				
İhracat (Milyar \$)	13.6	15.0	16.0	18.0
İthalat (Milyar \$)	21.0	23.0	25.0	26.0
Döviz Kuru (Yılsonu Döviz Alış)				
-TL/\$	5,075	8,725	14,000	22,000
-TL/DM	3,340	5,500	8,838	13,850
İşçi Döviz (Milyar \$)	2.8	3.0	3.0	3.0
Dış Borç (Milyar \$)	48.7	51.0	53.4	55.0
III. Ücret/Fiyat/Faiz				
Enflasyon oranı (%)	71.1	70.0	65.0	60.0
1 Yıl Vadeli Mevduat Faizi (%)	72.7	75.0	70.0	65.0
Kredi Faiz Oranı (%)	99.5	100.0	95.0	90.0
Külçe Altın (gr., yılsonu)	59,325	93,000	148,000	228,000
Ortalama Ücret Artış Oranı (%)	145.0	85.0	80.0	80.0
IV. Maliye/Para/Kredi				
Toplam Vergi Geliri Artışı (%)	75.5	79.3	75.0	75.0
Para Arzı (M2) Büyüme Oranı (%)	60.6	65.0	62.0	60.0
Bütçe Açığı Toplamı (Milyar TL)	33,316	56,000	85,000	120,000
Banka Kredileri Artış Oranı (%)	57.4	60.0	60.0	60.0
Vadeli Mevduat Artış Oranı (%)	72.2	70.0	70.0	65.0

(*) Ortanca değerleridir. Anketi cevaplayanların yarısı tabloda verilenin altında, diğer yarısı ise üstünde değerler vermişlerdir. 1991 yılı değerleri gerçekleşenler, diğer yılların değerleri TUSIAD üyelerinin tahminleridir. Anket 1992 Aralık ayında yapılmıştır.